

EMILE ZOLA

HULYA I

Çeviren:
Hamdi Varoğlu

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 145

H Ü L Y A

I

Bu kitabın hazırlanmasında MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan ilk baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayma hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Nisan 2001

E M I L E Z O L A

H Ü L Y A
(*Le Rêve*)

I

Fransızcadan çeviren:
Hamdi Varoğlu

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir, işte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisini demek olan edebiyatın, bütün kitlelerin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden eide edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyetle başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlanmıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

EMILE ZOLA ÜZERİNE

1840'ta Paris'te doğan Emile Zola, babasının erken ölümü üzerine yoksul bir çocukluk geçirdi ve liseyi bitirmeden bir yayınevinde çalışmaya başladı. Bu işi sırasında, dönemin önemli yazarlarıyla tanışan ve yazınla ilgilenmeye başlayan genç Zola, önce dergilerde eleştiri, öykü ve şiirlerini yayınladı; *Therese Raquin* (1867) adlı romanının kazandığı büyük başarı üzerine de, tümüyle romancılığa yöneldi.

Zola daha sonra, Balzac'ın "İnsanlık Komedyası"ndan esinlenerek, büyük bir roman dizisine başladı. *Rougon - Macquart Ailesi* adını taşıyan ve 1871 - 1893 yılları arasında yazılıp tamamlanan bu dizide yer alan 20 romanın her birinde bu ailenin bireylerinden birinin yaşadıkları anlatılır. Zola, bu roman dizisiyle, Louis-Napoleon darbesi (1851) ile başlayıp Paris Komünü (1872) ile son bulan, Fransa tarihinin en baskıcı ve yoz dönemini yansıtmayı amaçlıyordu.

Dizinin önemli romanlarının başında yer alan *L'Assomoir* (1877), *Nana* (1880) ve *Germinal* (1885) Zola'nın günümüze dek en çok okunan ve filme alınmış romanları olmuştur.-

Daha sonra başka roman dizileri denediyse de hiçbirinde aynı başarıya ulaşamayan Zola, yaşamının son yıllarında Dreyfus Olayı nedeniyle ülkesinden, ayrılıp İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. Almanya hesabına casusluk etme suçlamasıyla ömür boyu hapse mahkum edilen Albert Dreyfus adlı genç subaym suçsuz olduğuna inanan yazar, 13 Ocak 1898 tarihli *L'Aurore* gazetesinin ilk sayfasını tümüyle kaplayan *ye vmlüJ'accuse!* (Suçluyorum!) sözüyle başlayan bir açık mektup yayınlamıştı. Bu yazı üzerine yargılanıp mahkum edilen Zola, kaçtığı İngiltere'den ancak karar bozulduktan sonra döndü Fransa'ya.

1902 yılında, evinde şömineden sızan dumandan zehirlenerek ölen Zola'mn cenazesi devlet töreniyle kaldırılıp Pantheon'a gömüldü.

19. yüzyıl Fransız yazınının en büyük yazarlarından biri olan Emile Zola romanlarıyla, bir yandan Endüstri Çağının toplum ve insan üzerindeki etkilerine, öte yandan da, aynı dönemin Fransa siyasal tarihine ışık tutan bir ayna işlevi üstlenmiştir. Üstelik, Zola'mn romanları yalnızca Paris gazetelerinde tefrika olarak yayınlanırken baskı rekorları kırmakla kalmamış, onun günümüzde bile "romanları en çok filme alman Fransız yazar" sanım korumasını sağlamışlardır.

Zola'mn önemi bunlarla da bitmez. Zola, bir yandan, yazında doğalcılık adlı yeni bir akımın kurucusu ve en yetkin temsilcisiyken, öte yandan da çağının önemli tartışmaları ve siyasal kavgalarında taraf olmuştur. Örneğin, eleştirmen kimliğiyle izlenimci resim akımının ilk savunucusu olarak onların müzelerde yer almalarını sağlamış; ya da,

yukarda sözünü ettiğimiz Dreyfus Davası'mn en karanlık günlerinde bir gazete yazısıyla tüm Fransa'yı ayağa kaldırmış ve bir anda davanın gidişini değiştirmiştir.

Rougon Macquart dizisinin 16. kitabı olan, Zola'nın "din" ve "genç kız" konularında da yazabileceğini göstermek için anlatmaya giriştiği gerçek bir peri masalıdır. Zola kendi de, bu romanın "öbür dünya üzerine, düpedüz, içten gelen bir araştırma" olduğunu söylüyor.

Romanın ana konusu, küçük nakışçı kız Angelique'in, üstünde Saint Georges'un görüldüğü bir mihrabın renkli camını tüm benliğiyle seyretmesi ve Saint Georges'un bu ışıklı fondan kendisine gelmek üzere indiğine inanmasıdır. Rougonlar arasında raslantı sonucu bulunan bir melek olan Angelique'in hülyası sonunda gerçekleşir: Genç kızın bütün ruhuyla beklediği insan; genç, güzel ve yabancı prens sonunda ortaya çıkar ve ona doğru gelir...

Zola'nın romanları arasında ayrı bir yeri olan Hülya'yı ilgiyle okuyacaksınız.

HÜLYA

I

I

1860 yılındaki o kara kışta Oise ırmağı dondu, aşağı Picardie ovalarını kalın bir kar örtüsü kapladı; hele kuzeydoğudan öyle tutkun bir yağış geldi ki, Noel günü, Beaumont'u sanki kara gömdü. Kar, sabahtan yağmaya başlamış, akşama doğru artmış, bütün gece yığılmıştı. Yukarı kentteki katedralin yan kolunun kuzey cephesinin bir ucuna geçmiş gibi olan Orfèvres Sokağı'na kar, rüzgârla itilerek gömülüyor; üç köşeli çatının çıplaklığı altında, oymalarla çok süslü Gotik-Roman mimarlık biçiminde antika bir kapı olan Sainte Agnes Kapısı'nı dövüyordu. Ertesi gün şafak sökerken, orada, bir metreye yakın kar birikmişti.

Sokak, bir gün önceki şenliğin uyuşukluğu içinde, hâlâ uyuyordu. Saat altıyı çaldı. Kar tanelerinin sessizce ve inatçı dökülüşüyle mavileşen karanlığın içinde, tek canlı olarak, yalnızca belli belirsiz bir karaltı, dokuz yaşında bir kız çocuğu vardı. Kapının kemeri altına sığınmış, elinden geldiğince barınmaya çalışıp, geceyi orada titreyerek geçirmişti.

Paçavralar giymiş, basma bir atkı parçası sarmıştı; çıplak ayaklarında iri erkek kunduraları vardı. Belki de,

kentte uzun süre dolaştıktan sonra oraya düşmüş olacaktı; çünkü yorgunluktan yığılıp kalmıştı. Onun için orası, dünyanın öteki ucuydu. Ne bir insan vardı çevrede, ne de başka bir canlı; sonsuz bir yalnızlık içinde bedenini kemiren bir açlık ve yakan soğuk vardı yalnızca. Pek bitkindi; yüreğinin ağır yükü soluğunu tıkadığı için direnmekten vazgeçiyor; bedenindeki gerileme gereksinmesinden, yer değiştirme içgüdüsünden, sağanak karları fırl fırl döndürdükçe, bu yıpranmış taşlara gömülme isteğinden başka bir şey duymuyordu.

Saatler, saatler geçiyordu. Uzun bir süre, sırtım çifte kapı yuvalarının iki kanadı arasındaki aynaya vermişti. Bu aynanın direği üstünde, kendisi gibi küçük bir kız olan on üç yaşındaki din şehidi Sainte Agnes'in, ayaklan dibinde bir defne dalıyla bir kuzu bulunan yontusu vardı. Almda, direk başlığının üstünde, İsa'ya nişanlı erdenin (bakirenin) bütün söylencesi, safgönüllü bir inançla, kabartma olarak başlar ve biter: Oğluna varması isteğini geri çevirdiği vali onu kötü yerlere gönderdiği zaman uzayan ve vücudunu örten saçları; cellatlar odunu tutuşturur tutuşturmaz, vücudundan uzaklaşıp o cellatları yakan alevler; kemiklerinin, imparatorun kızı Constance'ın cüzam hastalığını iyi ederek gösterdiği tansıklar (mucizeler); sonra, bir resminin gösterdiği tansıklar; bir kadın alma gereksinmesiyle kıvranan rahip Paulin'in, papanın sağlık vermesi üzerine, zümrütlü bir yüzüğü resme göstermesi; resmin, parmağını uzatıp yeniden çekmesi, hâlâ resmin üzerinde görülen yüzüğü alıkoyması ve böylece Paulin'i kurtarması... Sonunda, alnın ta tepesinde, Agnes bir bulut içinde, göğe kabul edilir; nişanlısı İsa, onunla,

ufacak ve çok genç olduğu halde evlenir; onu, öte dünya mutluluklarını müjdeleyen bir öpüşle öper.

Ama rüzgâr sokağı baştan başa doldurduğunda, kar önden kamçılıyor, beyaz yığınlar, eşiği tıkama tehlikesi yaratıyordu; o zaman çocuk, yanlara, pervaz aralığının direk tabam üstüne yerleştirilmiş erdenlerin kabartmalarına yaslamp sığınyordu. Bunlar, Agnès'in arkadaşları, onun çevresinde bulunan ermiş kızlardır. Üçü sağındadır; hapishanede tansıklı ekmekle beslenen Dorothee, bir kule içinde yaşamış olan Barba ve erdenliğiyle Paris'i kurtaran Geneviève. Üçü de sorundadır; memeleri bükülerek koparılan Agathe, babasının işkence ettiği ve kendi vücudundan kopan eti onun suratına fırlatan Christine ve bir meleğin sevdiği Cécile. Bunların üstünde yine melekler vardır; aşağıda, köşe taşlarının kemeriyle birlikte yukarı doğru çıkan üç kemer tavanını sevinçli ve günahsız vücutlarıyla süsleyen üç sıra erden, gördükleri işkenceden dolayı acılar içinde ezilmişlerdir; yukarıda da, cennetliklerin ortasında, esrime içinde, uçuşan meleklerce karşılanmışlardır.

Çocuğu, çoktan beri koruyan hiçbir şey kalmadığı bir sırada, saat sekizi çaldı ve gün ağarmaya başladı. Ayağıyla itip süpürme, kar omuzlarına dek gelecekti. Arkasındaki antika kapı, kürkle kaplanamış gibi örtülmüştü, bir döşek gibi bembeyazdı; onun üstünde kül rengi alınlık, öyle düz ve öyle kaygandı ki, üzerinde bir tek kar tanesi tutunamıyordu. Hele kapının, dışandan içeriye doğru genişleyen bölümündeki büyük ermiş kadınlar beyaz ayaklarından beyaz saçlarına dek karla örtünmüşlerdi; saflık içinde pırıl pırıldılar. Daha yüksekte,

alınlıktaki sahneler, kemer kovanlarındaki küçük ermiş kızlar, koyu renkli zemin üzerine parlak bir çizgiyle çizilmiş keskin köşeler biçiminde kabanklaşıyorlardı. Bu, "göge almış" sahnesine, Agnes'in evlenmesine dek böyle sürüyor; sanki melekler, bu evlenmeyi, bir beyaz gül yağmuru altında kutluyorlardı. Erden çocuğun yontusu, sütunun üstünde, ayakta, beyaz bir defne dalıyla, beyaz koyunuyla, erdenliğin mistik atılımım donduran soğuk bu devinimsiz katılığı içinde, beyaz bir saflık, lekesiz kar beyazlığı içindeydi. Ayaklan dibinde de, öteki, o sefil çocuk, onun gibi kardan bembeyaz, taş kesilmiş sanılacak denli katılmış ve beyaz, din uğrunda can vermiş büyük erdenlerden ayırdedilemiyordu.

Çocuk bu sırada, evlerin uyuyan cepheleri boyunca takırtıyla açılan bir pancurun gürültüsünü işitince, gözlerini kaldırdı. Bu pancur, sağında, katedrale bitişik evin birinci katında açılmıştı. Oradan bir kadın, çok güzel, esmer ve gülbüz, kırk yaşlarında gösteren bir kadın eğilmişti; çocuğun kımıldadığını görünce korkunç soğuğa aldırmadan, çıplak kolunu bir dakika dışanda bıraktı. Acımayla kanşık bir şaşkınlık, dingin yüzünü üzüntüyle dolduruyordu. Sonra, titreyerek pencereyi örttü. Kısacık bir zaman içinde gördüğü, bir atkı parçasına bürümüş, menekşe gözlü, sanşm bir minimininin hayali, gözlerinin önünde kalmıştı; çocuğun çekme bir yüzü, hele düşük omuzların üstünde bir zambak gibi zarif, çok uzun bir boynu vardı; ama, yan yana ölmüş ufacık elleriyle ayaklan soğuktan morarmıştı; çocuğun canlı olduğu, soluğundan çıkan hafifbuğudan anlaşılıyordu yalnızca.

Çocuk dalgın, gözleri havada kalmış, eve bakıyor-

du. Tek katlı, pek eski, on beşinci yüzyıl sonuna doğru yapılmış bir evdi bu. Bir dev ayağın iki parmağı arasında sıkışmış bir siğil gibi, katedralin ta böğrüne, iki payanda arasına gömülmüştü. Böylece yaslanmış olarak, taştan eteğiyle; tuğlaları ortada tahta kirişli katıyla; sol köşedeki çıkıntılı merdiven yuvasıyla o yarıda, yapıldığı döneme özgü kurşun kaplamasını hâlâ koruyan ensiz penceresiyle, çok sağlam kalmıştı. Bununla birlikte, eskiliği sık sık onarım gerektirmişti. Kiremitli dam, XIV Louis döneminden kalma olsa gerekti. Merdiven yuvasının ön yüzünde açılmış bir tepe camı; her yanda eski zaman işi süslü camların çerçevelerinin yerine konmuş sıradan tahta çerçeveler; birinci katta, ortadaki tuğlalarla tıkanıp ikiye indirilmiş, bitişik üç pencere yeri; böylece, yapının ön yüzüne, o sokaktaki daha yeni yapılara göre bir bakışım (simetri) vermiş olan ortadaki pencere yeri; o döneme özgü yapı biçimini kolayca gösteriyordu. Yer katındaki değişiklikler de aynı derecede belliydi. Merdivenin altmda, demir kuşaklı eski kapının yerine oymalı meşeden bir kapı yapılmış; aşağısı, yanları ve tepesi taşla örülmüş olan ortadaki büyük sıra kemerler, bir zamanlar kaldıma doğru çıkan bükümlü pencere yerine bir tür geniş pencere yapılacak biçimde, dikdörtgen bir boşluğa dönüştürülmüştü.

Çocuk, kafası boş, bu tertemiz tutulmuş usta sanatçı evine bakıyor, kapının soluna mihlanmış san bir tabela üzerinde, eski ve siyah harflerle yazılı "*Üstlükçü Hubert*" (*) sözcüklerini okuyordu. O sırada, yeniden ardı-

(*) Üstlük, papazların ayinde giydikleri bir tür cüppe.

na dek açılan bir pencere kanadının gürültüsü dikkatini çekti. Bu kez, yer katındaki dört köşe pencerenin kanadı açılmıştı. Şimdi yüzü tasalı, kartal gagası biçimi burunlu, ahu tümsek, ancak kırk beş yaşında olmasma karşın gür saçları şimdiden ağarmış bir erkek, pencereden sarıyordu. O da, iri ağzının kıyısındaki acıyıcı bir kırışıklıkla, bir dakika orada kaldı, çocuğu seyretti. Sonra çocuk, bu adamın yeşilimtrak küçük camların arkasında, ayakta durduğunu gördü. Adam döndü, bir işaret yaptı; karısı, o çok güzel yüzüyle yeniden pencerede göründü. İki yanyana, artık kımıldamıyorlar, derin bir üzgünlükle bakarak gözlerini ondan ayıramıyorlardı.

Babadan oğula işlemeci olan Hubert soyu, dört yüz yıldan beri bu evde oturuyordu. Bir üstlükçü ustası, evi XI. Louis döneminde yaptırmış; başka biri de XTV Louis döneminde onarttırmıştı. Şimdiki Hubert de kendi soyundan olanların tümü gibi, orada üstlükler işliyordu. Yirmi yaşmdayken Hubertine adlı, on altı yaşmda bir kızı öyle bir tutkunlukla sevmişti ki, bir yargıcın dul karısı olan kızın annesi evlenmelerine izin vermeyince kızı kaçırmış ve evlenmişlerdi. Genç kız görülmedik derecede güzeldi; bu evlenme bütün serüverlerinin, mutluluklanmn ve yıkımlarının nedeni oldu. Hubertine, sekiz ay sonra gebeliği sırasında annesini ölüm döşeğinde görmeye geldiği zaman, kadın onu mirasından yoksun kıldı ve ikisine de ilendi; belki de aynı günün akşamı doğan çocuğun ölmesinin nedeni bu ilençti. O zamandan beri inatçı kadın mezarında, tabutunun içinde, hâlâ onları bağışlamıyordu; nitelikim, kan kocanın pek istemelerine karşın başka çocuklan olmadı. Aradan yirmi dört yıl geçtiği halde, hâlâ yi-

tirdikleri çocuğa ağlıyorlar; artık, ölmüş anneyi razı etme umutlarını büsbütün kesiyorlardı.

Küçük kız, onların bakışından sıkılmış, yeniden Sante Agnès sütununun gerisine gömülmüştü. Sokağın canlanmaya başlamasından da tasalanıyordu. Dükkânlar açılıyor, dışarı çıkanlar oluyordu. Dar bir geçit halinde olan Soleil Sokağı eski yan cephe boyunca Cloitre Alam'mndaki büyük cepheye dek açık olmasa, ucu kilisenin yan cephesine gelip dayanan bu Orfèvres Sokağı, mihrap kısmı Hubertlerin eviyle tıkalı küçük bir çıkmaz sokak olurdu. Sokaktan geçen iki som kadın, Beaumont'da hiç görmedikleri bu küçük dilenci kıza şaşkın şaşkın baktılar. Kar ağır ağır ve inatla yağmayı sürdürüyor, solgun gün ışığıyla birlikte soğuk da artar gibi oluyor, kenti örten büyük, beyaz kefenin sağır beyazlığı altında uzaktan gelen bir takım seslerin gürültüsünden başka bir şey işitilmiyordu.

Çocuk sokağa bırakılmış olduğundan dolayı bir suç işlemiş gibi utanarak gerilediği sırada, birdenbire karşısında Hubertine'i gördü. Kadın, hizmetçisi olmadığı için, ekmeğini almaya kendi çıkmıştı.

- Küçük, ne yapıyorsun orada? Kimsin sen?

Çocuk ses çıkarmadı; yüzünü saklıyordu. Oysa vücudunda artık duyu kalmamıştı; kendinden geçmek üzereydi. Yüreği sanki buz tutmuş, durmuştu. Kadıncağız ona acıdığı belirten bir edayla arkasını dönünce, kız artık gücü tükenip diz üstü düştü; karların içine bir paçavra gibi kaydı ve kar taneleri sessizce vücudunu örtmeye başladı. Kadın, sıcacık ekmeğini almış, döndüğü sırada onu böyle yerde görünce, yeniden yaklaştı.

- İyi ama yavrum, bu kapının önünde böyle kalamazsın ki.

Hubert de dışarı çıkmış, kapının eşiğinde, ayakta duruyordu. Karısının elinden ekmeği aldı.

- Kaldır şunu, buraya getir, dedi.

Hubertine başka söz ekletmeden, çocuğu güçlü kol-
lan arasına aldı. Çocuk, artık gerilemiyor, dişleri kısık,
gözleri kapalı, vücudu buz kesilmiş, yuvasından düşmüş
bir yavru kuş gibi kucakta gidiyordu.

İçeri girdiler. Hubert kapıyı örttü. Hubertine de, sa-
lon olarak kullanılan ve büyük penceresi önünde birkaç
parça işemenin örnek diye serili durduğu sokak üstün-
deki odadan kucağındaki yüküyle gŞçH, mutfığa girdi.
Burası, ortada duran kirişleriyle, belki yirmi yerinden
onanm görmüş taş döşemesiyle, taş yaşmaklı geniş oca-
ğıyla, hemen hemen olduğu gibi bırakılmış eski oturma
odasıydı. Raflarda duran mutfak takınılan, kavanozlar,
ibrikler, taslar, eski çimler, toprak çanak çömlek, eski pi-
rinç kaplar iki yüzyıllıktı. Ocağın ortasında, balar süsleri
panldayan, geniş, dökme bir mutfak sobası duruyordu.
Soba kızmıştı, ibriğin içinde suyun kaynadığı işitiliyor-
du. Sütü kahve dolu bir tencere, sobanın üstünde sıcak
duruyordu.

Hubert, ekmeği mutfığın ortasında duran XIII. Lo-
uis işi ağır bir masanın üstüne koydu:

- Vay canına, dedi, dışansı amma da soğukmuş. Şu
yavrucağı sobaya yakın oturt da buzlan çözülsün.

Hubertine, çocuğu oturtmuştu; birlikte, kendine ge-
lişini seyrettiler. Giysisinin üstündeki karlar eriyor, iri
damlalara dönüşüyordu. Ayağındaki iri erkek kundurala-

nnin deliklerinden morarmış ufacık ayaklan görünüyor; kollan ve bacaklan titriyor, ince entarisinin altında vücudunun kaskatı olduğu belli oluyordu. Çocuk, kapana yakalanmış bir hayvanın sıçrayarak uyanışı gibi, uzun bir ürperti geçirdi, şaşkın gözlerini açtı, yüzü boynunda bağlı duran paçavranın içine yeniden gömülür gibi oldu. Kıpırtısız olan sağ kolunu göğsüne öyle bastırıyordu ki onu sakat sandılar.

- Korkma, sana kötülük edecek değiliz... Nereden geliyorsun? Kimsin?

Onlar konuştuğça, çocuk daha çok ürküyor, sanki arkasmda duran biri varmış da onu dövecekmiş gibi başını çeviriyordu.

Kaçamaklı bir bakışla mutfağı, döşeme taşlarını, kirşileri, parlak takınılan inceledi; sonra, bakışı eski geniş pencerenin bulunduğu yerde bırakılmış, biçimsiz iki pencereden dışanya gitti; beyazlığı dipteki duvar üzerinde daha da keskinleşen piskoposluk yapısının ağaçlarına dek bahçeyi araştırdı; orada, solda, bir bahçe yolu boyunca katedrali ve katedralin mihrap dairelerindeki Roman biçimi pencereleri yeniden görünce, şaşar gibi oldu. Vücudunu kaplamaya başlayan sobanın sıcaklığı altında, yeniden uzun bir ürperti geçirdi; sonra gözlerini yere indirdi, artık kımıldamadı.

- Sen Beamont'dan mısın? Baban kim?

Onun sustuğunu gören Hubert, sesi çok kısık olduğu için yamıt veremediğini düşündü.

- Sorguya çekeceğimiz yerde, sıcacık bir fincan sütlü kahve versek daha iyi olur, dedi.

Bu, öylesine akıllıca bir sözdü ki, Hubertine hemen

kendi fincanım uzattı. İki iri dilim ekmek kesip üstüne tereyağı sürdü. Çocuk hâlâ sakınıyor, geri geri çekiliyordu; ama, açlık korkuya üstün geldi; tıka basa yedi, içti. Kan koca çocuğun ufacak elinin, ağzını bulamayacak denli titrediğini görünce üzülmüşlerdi; onu sıkmamak için susuyorlardı. O da yalnızca sol elini kullanıyor; sağ eli, vücuduna sımsıkı yapışık duruyordu. Sütünü içip bitirince, az daha fincanı kırıyordu; fincanı, çolakların yaptığı gibi, beceriksiz bir devinimle yakaladı.

Hubertine:

- Kolunda yara mı var senin? diye sordu. Korkma, göster bakayım, cicim.

Ama, elini sürünce, çocuk şiddetle yerinden kalktı, çırpındı; didişirken kolunu vücudundan ayırdı. Ta tenine yapıştırap gizlediği karton kaplı bir cüzdan, korsesinin yırtığından yere düştü. Cüzdanı almak istedi, bu yabancıların onu açıp okuduklarını görünce, yumruklan öfkeyle sıkılmış, öylece durdu.

Bu, Seine Belediye Dairesi'ne bağlı çocuk esirgeme şubesinin verdiği bir öğrenci cüzdanıydı. İlk sayfasında, bir Saint Vincent da Paul madalyonu altında, basımevi-yazısıyla, "öğrencinin soyadı" sözcükleri vardı. Karşısındaki boş haneyi, mürekkeple çizilmiş bir çizgi dolduruyordu; sonra, "göbek adı" bölümünde, Angélique ve Marie adları yazılıydı; "tarih" bölümünde, "22 Ocak 1851" tarihi vardı; aynı ayın 23'ünde, 1634 numarayla kabul edildiği yazılıydı ayrıca. Yani, ana baba belli değildi. Soluk pembe kaplı, resmiliğin soğuk kayıtsızlığı taşıyan bu cüzdandan başka hiçbir kâğıt, bir doğum belgesi bile yoktu. Çocuk kimsesizdi; bütün van yoğu bu

cüzdandı; bırakılmış, numaralanmış, sıraya konmuş bir yaratıktı.

Hubertine:

- Ha! Bulunmuş bir çocuk! diye haykırdı.

O zaman Angélique, çılgınca bir öfke patlaması içinde konuştu:

- Ötekilerin hepsinden daha iyiyim, ben! Evet, daha iyiyim, daha iyiyim, daha iyiyim... Ben hiç kimseden bir şey çalmadım, benim her şeyimi çalıyorlar... Çaldığınız şeyi geri verin bana.

Bu ufacak kızın vücudu, güçsüzlüğünün verdiği öyle bir gururla, en güçlü kendisi olmak için duyduğu öyle bir tutkuyla atılıyordu ki, Hubertler şaşırıp kaldılar. Menekeşe rengi gözlü, zambak gibi ince ve uzun boylu, bu sarışın miniminiyi tanıyamıyorlardı. Öfkeli yüzünde, gözleri kararmış, tutkulu boynu, bir kan dalgasıyla kabarmıştı. Şimdi bedeni ısınınca, kar üstünde bulunmuş bir yılan gibi dikiliyor, ıslık çalıyordu.

işlemeci, yumuşak bir sesle:

- Öyleyse sen kötü bir kızsın ha, dedi. Kim olduğunu öğrenmek istememiz, senin iyiliğin için.

Aynı zamanda, karısının omzundan uzanıp bakıyor, onun yapraklarını çevirmekte olduğu cüzdana göz gezdiriyordu. İkinci sayfada, sütninenin adı yazılıydı: "Angélique Marie çocuk, 25 Ocak 1851'de Nevers Belediye Dairesi'ne bağlı Soulanges bucağında oturan ve çiftçilikle uğraşan Hamelin'in karısı, sütnine Françoise'a emanet edilmiştir. Bu sütnine, çocuğu alıp götürceği sırada, kendisine besleme ücretinin ilk aylığıyla, bir takım çamaşır verilmiştir," deniyordu.

Bu kayıttan sonra, çocuk esirgeme evinin papazının imzaladığı bir vaftiz belgesi geliyordu; soma, çocuğun gittiği ve geldiği tarihleri taşıyan doktor raporları vardı. Ondan sonraki dört sayfanın sütunlarını, her üç ayda bir verilen aylıklar dolduruyor; her ödenişte, tahsildarın okunmaz imzası görülüyordu.

Hubertine:

- Nasıl, Nevers mi? diye sordu, sen Nevers yakınında mı büyüdün?

Angélique, onların cüzdanı okumalarına engel olmadığı için kıpkırmızı kesilmiş, aynı yabancı sessizliğine gömülmüştü yeniden. Ama, öfke onu konuşturdu; sütünesinden söz açtı:

- Ah! Nini anne burada olsa, kesinlikle sizi döverdi. O bana şamar atardı, ama korurdu da... Yoo! Orada, davaların arasında pek öyle zavallı değildim ben...

Sesi kısılıyor, kesik sekik, bağlantısız tümcelerle konuşuyor, çayırlarda la Rousse'u nasıl götüğünü, büyük yolda nasıl oyunlar oynadıklarını, galetalar pişirdiklerini, büyük bir köpeğin onu nasıl ısındığını anlatıyordu.

Hubert, çocuğun sözünü yanda keserek, yüksek sesle okudu:

- "Çocuk ağır hasta olur ya da hırpalanırsa, denetmen yardımcısının sütüneyi değiştirme yetkisi vardır."

Bu tümcelerin altında, Angélique Marie çocuğun 20 Haziran 1860'ta Paris'te oturan kan koca çiçekçi Louis Franchomme'la Thérèse'e emanet edildiği yazılıydı.

Hubertine:

- Haaa, anladım, dedi; hastalanmışsın, seni yeniden Paris'e almışlar.

Ama, iş böyle değildi; Hubertler, bütün olayı, ancak Angélique'in ağzından, parça parça ve zorla söktükten sonra öğrenebildiler. Nini annenin yeğeni olan Louis Franchomme, bir hummadan sonra, kendini toplamak üzere Nevers kasabasına gelmiş, bir ay kalmıştı; o zaman, karısı Thérèse, çocuğu çok sevmiş, alıp Paris'e götürmek için izin almış; orada çocuğa çiçekçilik öğretmeyi de üstlenmişti. Üç ay soma kocası ölmüş, kendi de çok hasta olduğu için, Beamont'da yerleşmiş olan erkek kardeşi derici Rabier'nin yanına sığınmak zorunda kalmıştı. Kadın, aralık ayının başlarında, orada ölmüş, kızcağızı da gelinine emanet etmişti; çocuk o tarihten beri ağağılanıyor, dayak yiyor, eziyet çekiyordu.

Hubert:

- Rabier... Rabier... diye mırıldandı; evet, evet! Kentin aşağısında, Ligneul kıyısında, dericilikle uğraşırlar... Kocasını içer, karısı çok kötü bir insandır.

Angélique, yaralanan gururunun verdiği öfkeyle konuşuyordu:

- Bana biçmişim gibi davranıyorlardı. Çirkef, bir piçin nesine yetmez, diyorlardı. Kadın, döve döve canımı çıkardıktan sonra köpeğine yiyecek verir gibi, bana yerde yemek yedirdiyordu; çoğu zaman da aç yatıyordum...-
Yoo... Sonunda kendimi öldürecektim!

Elini öfkeli ve umutsuz bir devinimle salladı:

- Dün, Noel sabahı içtiler, üstüme çullandılar; alay olsun diye, parmaklarıyla gözlerimi oyacaklarını söyleyip beni korkuttular. Soma, bu iş sökmedi, dövüşmeye başladılar; birbirleir.e ".ıslı yumruk indiriyorlardı ki, ikisi de odama omsmayuvarianmca öldüler san-

dım... Çoktan beri, kaçmayı aklıma koymuştum. Ama, cüzdanımı istiyordum. Nini anne, bu cüzdanı kimi zaman bana gösterir; "Bak," derdi, "Varın yoğun bu. Bilmemiş ol ki bu da olmasa hiçbir şeyin yok demektir." Therese annenin ölümünden beri, cüzdanı sakladıkları yeri biliyordum. Konsolun üst çekmesinde duruyordu. Üstlerinden aştım, cüzdanı aldım, koynuma soktum, kolumun altına sıkıştırıp koşmaya başladım. Çok büyüktü, herkes onu görüyor samyordum; çalacaklar sanıyordum. Ama ne koştum, ne koştum! Gece karanlığı basınca, o kapının altında üşüdüm. Nasıl üşüdüm ama! Artık yaşamıyorum sandım. Ama olsun, onu elimden düşürmedim; işte burada!

Hubertler, cüzdanı kendisine geri vermek üzere kapatırlarken, kız birden atıldı, onu ellerinden kaptı. Soma oturdu, masaya kapandı, cüzdanı kollarının arasmda, yanağı pembe kaba dayalı, hıçkırmaya başladı. Üzücü bir güçsüzlük gururunu kırıyor; bütün varlığı, yapraklan eprimiş bu cüzdanın, bütün hazinesi olan, dünyayla ve toplumla biricik bağı olan bu değersiz şeyin acılığıyla erir gibi oluyordu. Yüreğindeki bu çok büyük umutsuzluk tükenmek bilmiyordu; gözyaşları akıyor, sonu gelmiyor•du; oval, pürüzsüz, güzel ve üzgün yüzü, soluk menekşe gözleri, onu kilise camlanndaki küçük erdenlere benzetten boynunun inceliği yeniden yerine gelmişti. Birdenbire, Hubertine'in elini yakaladı, okşamaya susamış dudaklarını yapıştırdı, sıcacık öptü.

Hubertlerin ruhuna bir ezginlik geldi, kendileri de ağlayacak durumda, kekelediler:

- Sevgili çocuk, sevgili çocuk!

Öyle büsbütün de kötü bir çocuk değil miydi, acaba? Belki de, onları korkutan bu kabalığım giderebilirlerdi.

- Ooh! N'olur, beni ötekilerin yanma yollamaym, diye sızlandı, beni ötekilerin yanma yollamaym!

Kan koca bakıştılar. Çocukları olmayan bir kan koca olmaktan duydukları üzüntüyle çok iç karartan evi şenlendirmesi için, bir küçük kız bulmayı, evde boğazı tokluğuna nakışçı çıraklığı ettirmeyi güzden beri tasarlıyorlardı.

Kararlarım hemen verdiler.

Hubert:

- İster misin? diye sordu.

Hubertine, dingin sesiyle, soğukkanlı yanıt verdi:

- Hay hay, isterim.

Hemen resmi işlemleri yaptırıldılar. İşlemeci, Beumont'un kuzey kantonu sulb yargıcına gitti, durumu anlattı. Adı, Mösyö Grandsire olan bu kişi, kansımın darınlıktan sonra yüzünü gördüğü biricik akrabası ve yeğeni idi; bütün işi üstlendi. Sosyal Yardım Kurumu'na mektup yazdı; kütük numarasıyla Angeliqne'in kaydı orada kolayca bulundu. Namusluluklarıyla büyük bir ün kazanmış olan Hubertlerin yanında çocuğun çırak olarak kalmasına izin çıktı. Belediye denetmen yardımcısı cüzdana kayıt düşmek için geldiği zaman, çocuğun yeni patronuyla sözleşme yaptı; bu sözleşmede, Hubert'in çocuğa iyi davranacağı, onu temiz giydireceği, kasaba okuluna yollayacağı, ayn yatakta yatıracağı yazılıydı. Kurum yönetimi de, ayrıca kurallar gereğince Hubert'e para ödemeyi, çocuğun giyeceklerini vermeyi kabul ediyordu.

İş on günde bitirildi. Angélique yukarıda, tavan arasma yakın, bahçeye bakan çatı odasında yatıyordu; ilk işleme derslerini de almıştı. Pazar sabahı Hubertine, onu kiliseye götürmeden önce, işlikte som altın kılıptanları içinde sakladığı eski dolabı gözünün önünde açtı. Cüzdanı elinde tutuyordu, onu bir çekmenin içine koydu:

- Nereye koyduğumu gör ve unutma ki istediğin zaman alabilesin, dedi.

O sabah kiliseye giderken, Angélique yeniden Sainte Agnès Kapısı'ndan geçti. Hafta içinde karlar erir gibi olmuş, soma soğuk yemden ve öyle bir yeğlilikle başlamıştı ki, yontuların üstünde yan yanya eriyen karlar, salkım salkım, diken diken, kaskatı kesilmişti. Şimdi erdenler tepeden tırnağa buzlara gömülmüş, camdan dantellerle süslü saydam entariler giymiş gibiydiler:

Dorothee bir meşale tutuyordu ve duru su sızmtılan ellerinden akıyordu; Cécile'in başındaki gümüş taçtan, parlak inci damlalan dökülüyordu; Agathe'm, kerpetenlerle kısıtılmış göğsü, billur bir zırhla kaplanmıştı. Alınlıktaki sahneler, kemer kovanlarındaki küçük erdenler, yüzyıllardan beri bir dev koruyucunun camları ve billurları içinde, böylece duruyormuş gibiydiler. Agnès, ışıkla dokunmuş, yıldızlarla işlenmiş bir saray kaftanının eteğini sürüyordu. Kuzusunun tüyleri elmastandı. Defnesi gök rengi almıştı. Bütün kapı, yeğın soğuşun duruluğu ortasında panlılar saçıyordu.

Angélique orada, erdenlerin koruyuculuğunda geçirdiği geceyi anımsadı. Başım kaldırdı, onlara gülümsedi.

Beaumont, birbirinden büsbütün ayrı ve başka iki kentten oluşmuştur. Biri, XII. yüzyıldan kalma katedrali, henüz XVII. yüzyılda yapılmış piskoposluk yapısıyla dar sokakların içine sıkışmış, tıklım tıklım, bine yalan nüfusuyla tepedeki Beaumont-l'Eglise; öteki de, yamacın altında, Ligneult'nün kıyısında dantel ve patiska fabrikalarının gelişmesiyle zenginleşen, genişleyen, nüfusu on bine yaklaşan, geniş alanlar, çağdaş biçimde güzel bir kaymakamlık yapısı kazanmış eski bir dış mahalle olan Beaumont-la-Ville'dir. Biri kuzey kantonu, öteki güney kantonu olan bu iki kantonun, böylece aralarında yalnızca yönetim halamından ilişkileri vardır, iki saatte varılan Paris'e aşağı yukarı otuz fersah uzaklıkta olmakla birlikte, Beaumont-l'Eglise hâlâ eski surlarının içine örülmüş gibidir; aslında bu surların kapılarından da ancak üçü kalmıştır. Orada yerinden kıvılcıdamayan apayrı bir halk, atalarının beş yüzyıldan beri babadan oğula göregeldikleri bir yaşamı sürdürür.

Orada her şeyi anlatan, her şeyi var etmiş olan ve her şeyi koruyan, katedraldir. O, arada, taştan kanatlı-23 altına üşüyerek sığınmış yavrulara benzeyen bodur

evlerin küçük yığını ortasında, görkemli bedeniyle bir anadır, kraliçedir. Beaumont'da, yalnızca onun için oturulur, onun sayesinde oturulur, zanaatların çalışması, dükkânların satışı yalnızca onu ve papazların beslemek, giydirmek, onlara bakmak içindir; orada raslanan, orta tabakadan birkaç kişiye, yitip gitmiş sofı kalabalıkların son örnekleridir. O, yürek gibi merkezde çarpar; her sokak onun bir damarıdır, kentte onun soluğundan başka soluk yoktur. O geçmiş bir çağın ruhu, o geçmişe gömülü dindar uyuşukluk, çevresini kuşatan ve eski bir erincin, inancın kokusuyla örtölmüş olan kent, hep ondan dolayı vardır.

Bütün o sofı kent evleri arasında, Angélique'in de artık içinde yaşayacağı Hubertlerin evi, katedrale en yakın, onun ta gövdesine yapışık olandı. Oraya, iki payanda araşma yapı yapma iznini, bu işlemeciler soyunun dedesini üstlükçü ustası olarak kendisine bağlamak isteyen eski bir rahip vermiş olsa gerekti. Kilisenin görkemli yığını, ince uzun bahçeyi kuzey yanından ikiye bölüyordu; önce, pencereleri tarhlara bakan yan mihrap (lakelerinin çevresi vardı; sonra, dayanak kemerlerinin taşıdığı, yüksek kubbealtı bedeni; soma, kurşun levhalarla kaplı çatı vardı. Güneş bu bahçenin içine hiç girmezdi; orada yalnızca gür sarmaşıklar ve şimşirler yetişirdi; oysa, mihrabın dev gibi bedeninden düşen bir gölge, güzel kokan, dinsel ve saf bir lahit gölgesi vardı ki, çok hoştu. Her zaman dingin ve sessiz bir serinlikte olan yeşilimtrak alaca aydınlıkta, iki kuleden, yalnız çanlarının sesi dökölürdü. Ama, o eprilmiş taşlara yapışık, onlarla kaynaşmış, onların kanıyla yaşayan ev, baştanbaşa o sesle ürperir; en

ufak törenlerde titrerdi; büyük ayinler, orgların uğultusu, zikirlerin sesi, topluluğun coşkulu soluğuna dek her şey bütün odalarında uğuldar, ona, görünmez bir evrenden gelen kutsal bir solukla ninni söylerdi; ılınan duvarından, kimileyin günlük tütsüleri bile tüter gibi olurdu.

Angélique orada beş yıl, bir manastırda yaşar gibi dünyadan uzak büyüdü. Hubertine, kötü arkadaşlarla düşüp kalkmasından korkarak onun okula gitmemesi için izin aldığından, kız, yalnızca pazar günleri, kilisede saat yedi ayinini dinlemek üzere evden çıkıyordu. Bahçesi ölü bir sessizliğe gömülü olan daracık antika ev, onun bütün dünyası oldu. Çatı altında, beyaz badanalı bir odada yatıp kalkıyordu; sabahleyin kahvaltı etmek için mutfağa iniyor; soma çalışmak üzere yeniden birinci kattaki işliğe çıkıyordu; bu yerler, yuvasının içinde dönen taş merdivenle birlikte, onun içinde yaşadığı biricik köşelerdi; bunlar da, evin çağdan çağa geçerek korunmuş, saygı gören köşeleriydi. Angélique, Hubertlerin odasına hiç girmez, aşağıdaki salondan, o dönemin zevkine göre onarılıp çekidüzen verilmiş iki odadan geçmekle kâindi. Salondaki tavan kirişleri alçıyla sıvanmıştı. Ortası gül biçimi süslü, üzerinde hurma dalı oyalan bulunan bir korniş tavam süslüyordu; iri ve san çiçekli duvar kâğıdı, beyaz mermerli ocak, tek ayaklı masayla Utrecht kadifesi kaplı bir kanepe ve dört koltuktan oluşan akaju eşya, birinci imparatorluk zamanından kalmaydı. Angélique, pencere önüne asılan birkaç iskemlede sergilenen eşyayıdeğiştirmek üzere buraya girdiği zamanlar ne zaman dışanya bir göz atacak olsa, hep o değişmez köşeyi, Sainte Agnès Kapısı'na gelip dayanan sokağı görüyordu. Bir sofü kadı-

nrn ittiği kapı kanadı sessizce kapanırdı; kutsal kaplan ve iri kilise mumlarını snalamış karşiki kuyumcuyla mumcunun dükkânlan, her zaman boş görünürdü; bütün Beaumont-FEglise'in, piskoposluk yapısı arkasındaki Magloire Sokağı'nın, ulaştığı Grande Rue'nün, her iki kulenin yükseldiği Cloître Alanı'nın manastır sessizliği, uyusuk hava ortasında duyumsamr, solan gün ışığıyla birlikte, usul usul kaldırıma dökülürdü.

Hubertine, Angélique'in öğrenimini tamamlamayı üstlenmişti. Aslında o, eski kafadaydı; ona göre, bir kadın yalnızca yazı yazmasını öğrenmeli, bir de dört işlemleri bilmelidir; daha çoğuna gerek yoktur, diye düşünüyordu. Ama, çocuğun isteksizliğiyle uğraşmak zorunda kaldı; pencereler bahçeye açıldığı için orada pek eğlenceli bir görünüm bulunmamakla birlikte, çocuk pencereden dışarı bakarak vakit geçiriyordu. Angélique, okuma dersinden başka şeye karşı heves göstermedi; basma kalıp seçilmiş yazım derslerine karşın, bir sayfa yazıyı doğru dürüst yazmayı hiç başaramadı; oysa, güzel bir el yazısı da vardı, eski zaman kibar kadımların yazılarına benzeyen uzun ve kaim harflerle yazıyordu. Bunun dışında; coğrafyadan, tarihten, aritmetikten yana karacahil kaldı. Bilgi neye yarardı ki? Gereksizdi. Somadan, ilk komünyonunu yaptığı şuada, din derslerim, öyle bir inanç ateşiyle ezberine aldı ki, belleğinin sağlamlığına herkesi hayran bıraktı.

Hubertler bütün yumuşaklıklarına karşın, ilk yıl, çoğu zaman umut kesmişlerdi. Çok becerili bir işlemeci olacağı umudunu veren Angélique, günlerce örnek olmaya değer bir dikkatle çalıştıktan soma, birden değişti;

akıl ermez tembelliklerle onları düş kırıklığına uğrattıyordu. Birdenbire gevşiyor, sinsileşiyor, şeker aşınıyor, kızaran yüzünde gözleri yorgun görünüyordu; azarlarlarsa köpürüyor, kötü kötü yanıtlar veriyordu. Kimi günler, onu uslandırmak istedikleri zaman, tepinerek, ellerini vurarak, yırtmaya ve ısırma hazırlıyor, kasılıyor; delice gurur bunalımları geçiriyordu. O zaman, bu küçük canavarın karşısında korkudan geriliyorlar, onun içinde kıvranan iblisten dehşete kapılıyorlardı. Kimdi bu kız, acaba? Nereden geliyordu? Sokakta bulunan bu çocuklar, hemen her zaman ahlaksızlığın ve öldürünün ürünüdürler. Onu sokaktan çekip aldıklarına iki kez pişman olmuşlar, yazıklanmışlar, hükümete geri vererek başlarından savmaya karar vermişlerdi. Ama her defasında da, bütün evi sarsan bu korkunç sahneler, aynı gözyaşı tufanı ile, aynı pişmanlık taşkınlığıyla sona eriyor, çocuk öyle bir ceza isteğiyle kendini yerlere atıyordu ki, bağışlamak zorunda kalıyorlardı.

Hubertine, yavaş yavaş, onu etkilemeyi başardı. Saflığı, güçlü ve yumuşak hah, dengesi, kusursuz ve dürüst aklıyla, eğitmeye elverişli yaratılmıştı. Ona, özveri ve söz dinlemeyi öğretiyor; tutkuyu ve gururu bunlarla karşılaştırıp ona gösteriyordu. Söz dinlemek, yaşamak demekti. Tanrının, ana-babamn, kendisinden büyüklerin sözünü dinlemesi gerekti. Bütün bir söz dinleme dizisi vardı ki, bu olmazsa yaşamın ayan ve düzeni bozulurdu. Onun için, Hubertine her başkaldırıda alçakgönüllülüğü öğretmek üzere, ceza olarak ona bulaşığı kurulamak, mutfağı yıkamak gibi aşağılık bir iş yüklerdi; kendi de iş bitene dek başında durur; onu, önce öfkeden kuduran,

sonra boyun eğen haliyle, döşeme taşları üstünde iki büküm çalıştırıldı. Bu çocuğun, onu en çok kaygılandıran yönü, tutkusunun da sevgisinin de çok yeğlin oluşuydu. Onu, birçok kez kendi ellerini öperken görmüştü. Resimlerin karşısında, ermişlerin ufak resimlerinin, biriktirdiği İsa tasvirinin karşısında ateşlendiğini gördü; soma bir akşam, onu gözyaşları içinde, baygın, başı masaya dayalı, dudakları resimlere yapışık bir durumda bulmuştu. Resimleri elinden çekip aldığı anda kıyametler koptu; Angélique, derisini yüzüyorlarmış gibi yaygaralar kopardı, ağladı. Hubertine, o günden soma, onu sıkıya koydu, gevşemesine göz yummadı; işe boğdu, gözleri yuvalarından fırlayıp yanakları ateş kesilerek sinirlenmeye başladığı anları anlamaz çevresinde bir sesizlik ve soğukluk yaratmaya başladı.

Aslında Hubertine kurumun verdiği cüzdanı kendine yardımcı edinmişti. Her üç ayda bir, tahsildar onu imzaladığında, Angélique akşama dek üzgün olurdu. Örneğin dolaptan bir makara altın kılıptan alınken gözü cüzdana ilişecek olsa, yüreği sızlardı. Öfkesi ve tersliği tuttuğu, hiçbir şeyle yola getirilemediği bir gün, çekmenin ta içini karıştırdığı sırada, küçük cüzdanın karşısında kendinden geçivermişti. Hıçkırımlarla boğuluyordu; Hubertlerin ayağına kapanmış yalvanyor, kekeleyor, kendisini sokaktan evlerine almakla yanlış yaptıklarını, onların ekmeğini hak eden bir insan olmadığını söylüyordu. O günden soma, cüzdan aklına geldikçe, çoğu zaman öfkesini önlemeye başladı.

Angélique, böyle böyle, ilk komünyon yaşı olan on ikisine bastı. Bu çok sessiz çevre, katedralin gölgesinde

uyuklayan, günlük kokularıyla, ilahi ürpertileriyle dolu bu küçük ev, nereden koparıldığı belli olmayan, daracık bahçenin mistik toprağına daldırılan bu vahşi dölün yavaş yavaş düzelmesine yardım ediyordu; bunda, gündelik çalışmayla, uyuklayan mahalleden bir ses bile gelmeden, dünyadan habersiz geçen düzenli yaşamın da etkisi vardı. Ancak, asıl erinci yaratan şey, Hubertlerin iyileşmez bir vicdan acısıyla artmış görünen büyük aşkıydı. Hubert günlerim, anasının karşı çıkmasına karşın karışra almakla ona gösterdiği aşağılayıcı davranışı unutmaya çalışarak geçiriyordu. Çocukları öldüğü zaman, karısının, bu cezadan dolayı kendim suçlu bulduğunu iyiden iyiye anlamış, kendisini bağışlatmaya uğraşıyordu. Evlenmelerinin üzerinden çok zaman geçmişti; karısı da ona tapıyordu. Bununla birlikte Hubert kimi zaman kuşku duyuyor; bu da yaşamım zehirliyordu. Ölünün, o inatçı ananm, toprak altında artık inattan vazgeçtiğine emin olmak için, bir çocuğı daha olmasını istiyordu. İkisinin de tek isteğı, bağışlandıklarını gösterecek olan bu çocuktu; Hubert, bir ayin halinde, bitmez tükenmez bir nişanlılığa benzeyen, ateşli ve namuslu bir evlilik tutkusu içinde, karısının ayaklan dibinde yaşıyordu. Çırak kızın yamnda kansmı saçlarından bile öpmediğı halde, yirmi yıl evlilik yaşamından soma, yatak odasma girerken gerdeğı giren toy bir kocanın duyduğı coşkuyu ve yürek çarpıntısını duyuyordu. •

Beyazlı grili yağlı boyayla boyanmış, üstünde mavi çiçek demetleri bulunan duvar kâğıtlarıyla süslü, kreton kılıflarla örtülü ceviz mobilyalarıyla bu oda, orta halli bir yerdi. Oradan, hiçbir gürültü işitilmezdi; ama bir se-

vecenlik kokusu yayılır, bütün evi ılık bir havayla sarardı. Angélique, bu sevgi havası içinde çok heyecanlı, çok saf büyüyordu.

Bir kitap, yapıtı tamamladı. Bir gün, işliğin tozlu bir rafını karıştırıp bir şeyler aradığı sırada, artık kullanı/mayan *işlemeci gereçleri arastada*, *Jacques de Voragine*'in *La Légende Dorée*'sinin çok eski bir basımını buldu. 1549'dan kalma bu Fransızca çeviri, ermişlerle ilgili yararlı bilgilerle ve resimlerle doluydu; bir zamanlar bir üstlükçü ustası, yalnızca bu resimlere hayran olduğu için edinmişti kitabı; Angélique, safyürekli bir inançla yapılmış ve tahta üstüne kazılıp basılmış bu eski resimlere ilgi duydu. Oyun oynamasına izin verilir verilmez, sarı buzağı derisi kaplı o koca cildi alıyor, sayfalarını ağır ağır çeviriyordu. En başta, kırmızı siyahlı harflerle, kitapçının adresi yazılıydı: "Paris'te NeufVe Notre-Dame Sokağı'nda bulunan Saint-Jean Baptiste kitapçısı". Soma, dört İncil yazarının, aşağı bölümü üç yargıcm Mesih'e tapması, üstü Hazreti İsa'nın kemiklere basarak yükselmesi sahnesiyle çerçevelemiş, madalyon biçimi tasvirleriyle çevrili başlık geliyordu. Soma resimler, süslü harfler, sayfaların başmda, metin içinde, iri ve orta boy gravürler birbirini kovalıyordu. Çok naif bir Mer-yem'i nurlara boğan bir melek tasviriyle müjde sahnesi; ufacık cesetler yığını ortasında acımasız Herode'u gösteren, suçsuz zavallıların boğazlanması sahnesi; Betül ile elinde bir mum tutan Hazreti Yusuf arasında İsa'yı gösteren beşik sahnesi; yoksullara sadaka veren Saint-Jean l'Aumonier; bir putu kıran Saint Mathias; sağında bir tekne içinde çocukları bulunan, piskopos giyimli Saint

Nicolas; sonra, bütün ermiş kadınlar, boynu bir kılıçla delinmiş Agnès, memeleri kıskaçlarla koparılmış Christine, peşinden kuzuları gelen Geneviève, kamçılanan Julienne, yakılan Anastasie, çölde çile çeken Mısırlı Marie, koku kabını taşıyan Madeleine., başkaları, daha başkaları, alay alay geçiyorlardı. Her biri, gitgide artan bir acı, bir dehşet uyandırıyor; yüreği sıkı ve gözleri yaşlarla ıslatan, dehşet ve acıma duygusu veren öykülere benziyorlardı. Ama Angélique, yavaş yavaş, resimlerin asıl anlamın öğrenme merakına düştü. Sararmış kâğıdın üstünde, kapkara rengini korumuş olan sıkışık iki sütun metin, yassı, gotik harflerinin ilkel görünüşüyle onu ürkütüyordu. Ama alıştı, o harfleri söktü; kısaltmaları anladı; eski sözcükleri kavramayı öğrendi; bir gizi keşfediyormuş gibi haz içinde, başardığı her yeni güçlükten son derece hoşnut, yanlışsız okumaya başladı. Bütün bu kaynaşan karanlıklar altında, pırıl pırıl bir evren ortaya çıkıyordu. Angélique, göksel bir nur içine giriyordu. Çok kuru ve çok soğuk bulduğu o birkaç klasik kitabı, artık gözünde yoktu. Onu, yalnızca söylenceler coşkulandırıyor; başı elleri arasında, artık günlük yaşamını sürdüremeyecek denli kendini kitaba vermiş, sayfaların üstüne eğiliyor, zamam unutup, bilinmeyen derinliğinden, düşün büyük bir gelişmeyle yükselişine bakıyordu.

Tanrı acıyıcıydı; önce, ermiş erkeklerle ermiş kadınlar geliyordu. Bunlar, ermiş olarak doğuyorlardı, dünyaya geleceklarini haber veren bir takım sesler iştiliyordu; anneleri parlak düşler görüyorlardı. Hepsi güzel, güçlü, üstün kişilerdi. Büyük aydınlıklarla kuşatılmışlardı, yüzleri panlıyordu. Dominique'in alnında bir yıldız

vardı, insanların düşüncelerini okuyorlar, ne düşündüklerini yüksek sesle söylüyorlardı. Geleceği görme yetileri vardı; haber verdikleri şeyler her zaman gerçekleşiyordu. Sayısız derecede çoktular; piskoposlar ve keşişler vardı, erdenler ve fahişeler vardı, dilenciler ve hükümdar soyundan gelme senyörler vardı, kök yiyen çıplak derişler, mağaralar içinde dişi geyiklerle yaşayan yaşlı ermişler vardı. Hepsinin öyküsü birdi; İsa uğrunda Duyuyorlardı, ona inanıyorlar, sahte tanrılara inanmak istemiyorlar, işkenceye konuluyorlar, onurlarıyla ölüyorlardı. İşkenceler, imparatorları bıktırıyordu. Çarmıha gerilen André, tam iki gün, yirmi bin kişiye vaaz veriyordu. Toplu olarak İsa dinini kabul edenler oluyor, kırk bin kişi birden vaftiz ediliyordu. Halk, tansıklar karşısında, Hıristiyanlığı kabul etmediği zamanlar, dehşete kapılıp kaçıyordu. Ermişler, büyücülükle suçlanıyordu; bilmece soruluyordu, çözüyorlardı; hekimlerin karşısına çıkarılıyorlardı, hekimlerin dili tutuluyordu. Onları, kurban etmek için tapmağa sokar sokmaz, putlar bir solukta devriliyor, parçalanıyordu. Bir erden kemerini Venüs'ün boynuna takıyor; Venüs devriliyor, tuzla buz oluyordu. Yer sarsılıyor, Diana tapmağı yıldırımla vurulup yıkılıyordu; uluslar ayaklanıyor, iç savaşlar patlıyordu. O zaman cellatlar vaftiz edilmek istiyor; krallar, yoksulluğa ant içmiş olan yırtık pırtık giysili ermişlerin ayaklarına kapanıyordu. Sabine, babasının evinden kaçıyordu. Paule, beş çocuğunu bırakıyor, benliğini yıkanmadan yoksun ediyordu. Perhizler, oruçlar, onu saflaştırmıyordu. Ne un yiyordu, ne zeytinyağı. Germain, yiyeceklerine kül döküyordu. Bernard yemekleri ayırdetmez oluyor, artık

bayağı sudan başka hiçbir şeyin tadını almıyordu. Agathon, bir taş parçasını, ağzında üç yıl tutuyordu. Augustin bir köpeğin koşmasını seyrederek oyalanırken, günah işlediği için pişmanlık duyuyordu. Bolluk, sağlık aşağı görülüyordu. Zevk, vücudu öldüren yoksunluklarla başlıyordu. Böylece bu ermişler, hoşnut, çiçeklerin yıldız olduğu, ağaç yapraklarının şarkı söylediği bahçelerde yaşıyorlardı. Ejderleri öldürüyorlar, fırtınalar estirip dindiriyorlar, esriyerek yerden iki kulaç yükseliyorlardı. Yaşarken, dul kadınlar onların gereksinmelerini sağlıyordu. Ölümeleri, gidip gömsünler diye, aynı kadınlara düşlerinde bildiriliyordu. Başlarından olmadık olaylar, roman gibi güzel, olağanüstü serüvenler geçiyordu. Yüzlerce yıl soma da, mezarları açıldığı zaman, içinden güzel kokular çıkıyordu. Soma, ermişlerin karşısında, şeytanlar, sayısız şeytanlar vardı. "Çoğu kez, her yanımızda sayısız sinekler gibi uçarlar ve havayı doldururlar. Güneş ışınları nasıl zerrelerle doluyorsa, hava da iblislerle ve kötü ruhlarla doludur. Sanki toz gibidirler." Artık sonu gelmez bir savaş başlıyordu. Hep ermişler üstün geliyorlardı ve hep üstün gelmek zorundaydılar. Şeytanlar, ne denli çok kovulsa, o denli kalabalık olarak dönüp geliyorlardı. Bir tek kadının vücudunda altı bin altı yüz altmış tane şeytan sayıyorlardı. Bu kadını Fortunat kurtarıyordu. Bu şeytanlar kıvranıp duruyorlar, cin çarpmış insanların sesiyle konuşuyorlar, haykırıyorlar; o insanların böğürlerini, fırtınaya yakalanmış gibi sarsıyorlardı. Onların vücutlarına, burunlarından, kulaklarından, ağızlarından giriyorlar, günlerce süren korkunç savaşımından soma, uğultularla dışarı çıkıyorlardı. Yolların her dönemecinde,

cin çarpmış bir insan yerde kıvranıyor; oradan geçen bir ermiş, şeytanla savaşıyordu. Basile, bir delikanlıyı kurtarmak için, göğüs göğüse çarpışıyordu. Macaire mezarlar arasında yatıyor; bütün bir gece saldırıya uğruyor, kendini savunuyordu. Melekler bile, ölülerin yataklarının başı ucunda, ruhları ele geçirebilmek için iblisleri sopadan geçirmek zorunda kalıyorlardı. Kimi zaman da, sırf zekâ ve şeytanlık savaşmaları oluyordu. Şakalar ediliyor, kim kimi aldatacak diye hile yarışma giriliyor, havari Pierre ile büyücü Simon, tansık gösterme yarışma girişiyordu. Sinsi sinsi dolaşan şeytan, türlü biçimlere giriyor, kadın kılığına bürünüyor, işi ermişlere benzemeye de vardiyyordu. Ama, alt olur olmaz kendi çirkin kılığıyla görünüyordu. "Gözleri iri, ateş saçan geniş ve kanlı dili göbeğine kadar uzanmış, kıvrık kuyruğu yukarı kalkık, ilençli, köpekten daha iri bir kedi"ydi. İnsanları en çok düşündüren, en çok kin uyandıran oydu. Ondan hem korkuluyor, hem de onunla alay ediliyordu. Dahası, ona karşı dürüst bile davranılıyordu. Aslında kazanlarının korkunç düzeneğine karşın, pek safyürekliydi. Yaptığı bütün anlaşmalar, elinden zorla ya da hileyle almıyordu. Kadınlar onu yere seriyor, Marguerite ayağıyla başını eziyor, Jufienne zincirle vura vura böğürlerim deliyordu. Dinginleşiyor, güçsüz olduğu için kötülüğe karşı bir küçük görüş, erdem egemen olduğu için iyiliğe karşı bir inanç yükseliyordu, istavroz çıkarmak yetiyordu; şeytan bir şey yapamıyor, haykırarak kaçıyordu. Bir erden istavroz çıkarınca, bütün cehennem yıkılıyordu.

O zaman, ermiş erkeklerle ermiş kadınların şeytanla yaptıkları bu savaş şuasında, korkunç kıycılıklar ve iş-

kenceler oluyordu. Cellatlar, kıyıcılıkla karşılaşanları bala bulayıp ortaya sürüyorlar, üzerlerine sinekleri üşütürüyorlardı; onları yalınayak, cam kırıkları ve kızgın kömürler üzerinde yürütüyorlardı; yılanlarla birlikte çukurlara atıyorlardı; uçları kurşun yuvarlaklı kırbaçlarla dövüyorlardı; diri diri tabuta koyuyorlar, tabutun kapağını mıhlayıp denize atıyorlardı; saçlarından asıyorlar, soma totaştırıyorlardı; yaralarına sönmemiş kireç, kızgın katran, erimiş kurşun akıtıyorlardı; kızdırılıp akkor durumuna getirilmiş tunç iskemleler üzerine oturtuyorlardı; kafalarına, kızgın tolgalar geçiliyorlardı; böğürlerini meşalelerle yakıyorlar, bacaklarını örsler üzerinde kırıyorlar, gözlerini oyuyorlar, dillerini kesiyorlar, parmaklarını birer birer koparıyorlardı. Yine de, ermişler can acısını hiçe sayıyorlar, küçümsüyorlar, daha çok acı çekmek için ileri atılıyorlar, bundan haz duyuyorlardı. Hoş, sürekli bir tansık da onları koruyordu; cellatları usandırıyorlardı. Jean, zehir içtiği halde bir rahatsızlık duymuyordu. Sebastien, vücudu batan oklarla diken diken, gülümsüyordu. Kimi zaman, oklar ezilenin sağında solunda, havada takılı kalıyor ya da atıldıktan sonra tersine dönüp okçunun gözlerini oyuyordu. Ermişler erimiş kurşunu, buzlu su içer gibi içiyorlardı. Aslanlar, kuzu gibi secdeye kapanıp ellerini yalıyorlardı. Saint Laurent, ateşte kızartılken, tatlı bir serinlik duyuyor, "A zavallı, bir yanımı kızarttın, şimdi de öte yanımı çevir, soma ye; bu yanım yeterince kızarmıştır," diye haykırıyordu. Kaynar suya daldırılan Cécile, "Orada soğuk bir yerdeymiş gibi oturuyor, bir damla bile terlemiyordu." Christine, işkenceleri boşa çıkartıyordu. Babası, onu, on iki kişiye

dövdürüyor, hepsi de yorgunluktan ölüyordu; onların yerini bir başka cellat alıyor, Christine'i bir işkence tekerleğine bağlıyor, altoda ateş yakıyor, alev çevreye yayılıyor, bin beş yüz kişiyi kavuruyordu; cellat onu, boynuna bir taş bağlayıp denize atıyordu; ama melekler onu koruyorlardı. İsa kendisi gelip onu vaftiz ediyor, soma yeniden yeryüzüne götürsün diye Saint Michel'e emanet ediyordu; sonunda başka bir cellat, onu yılanlarla bir araya kapatıyor, yılanlar, okşarcasma boynuna dolanıyordu; cellat, Christine'i beş gün bir firma kapatıyordu; orada, hiçbir yerine bir şey olmadan şarkı söylüyordu. Vincent, ondan daha çok işkence çektiği halde acı duymuyordu. Kollarını, bacaklarını kırıyorlardı; böğürlerini, bağırsaklarını dışarı dökülünceye dek demir taraklarla tırmalıyorlardı; alev alev yanan ateşe atıyorlardı. Yaralarından akan kan, ateşi kaplıyordu; yeniden hapse atıyorlar, ayaklarını bir direğe mıhlıyorlardı; o, vücudu yaralanmış, ateşte kızarmış, karnı deşilmiş, hâlâ yaşıyordu; çektiği işkenceler, bir çiçek güzelliği alıyor, zindan büyük bir ışıkla doluyor; melekler, güllerden bir döşek üzerinde onunla birlikte şarkı söylüyorlardı. "Şarkının tatlı ezgileri ve çiçeklerin nefis kokusu dışardan işitildi, korumanlar bunu işitince imana geldiler ve Dacien bu durumu duyunca öfkesinden kudurdu; ona, daha başka ne yapalım, alt olduk, dedi." İşkenceciler böyle haykırıyorlardı. İşin sonunda, ya dini kabul ediyorlar, ya da ölüyorlardı. Kötürüm oluyorlardı. Zor ölümlerle ölüyorlardı, boğazlarına balık kılıcı kaçıp boğuluyorlardı; tepelerinden yıldırımlar iniyordu; bindikleri savaş arabaları parçalanıyordu. Ermişlerin zindanları da nur içinde parıldı-

yordu; Meryemle havariler, duvarlardan geçerek oralara rahatça giriyorlardı. Boyuna yardımlar geliyordu; gökyüzü açılıyor, ruhlar iniyor, Tanrı, elinde mücevherlerden bir taçla orada gözükiyordu. Ölüm de, ondan dolayı zevkli oluyordu. Ermişler, ölüme meydan okuyorlardı, yakınlarından biri ölen akrabalar seviniyorlardı. Ararat dağında, on bin kişi çarmıha gerilip can veriyordu. Cologne çevresinde Hunlar, on bin erdeni kılıçtan geçiriyordu. Sirklerde hayvanların dişleri arasında kemikler çatırdıyordu. Ruhülküdü'sün, daha üç yaşmdayken büyük adam gibi konuşturduğu Quirique, işkenceye konuluyordu. Memedeki çocuklar, cellatları aşağılıyorlardı. Tene karşı, insan paçavrasına karşı bir aşağı görüş, bir tiksinti, can acısına Tanrı vergisi bir haz katıyordu. Teni paralamalar, ezsinler, yaksınlar; ne iyiydi; ne denli çok işkence etseler, çektiği acı yetmezdi; hepsi keskin silah istiyor, boğazlarına kılıç batırılmasını istiyor, yalnızca onunla ölüyorlardı. Eulalie, odun yağmı üzerinde, kendisine sövgüler savuran aymaz bir kalabalık ortasında, daha çabuk ölmek için alevi yutuyordu. Tanrı onun istediğini veriyor; ağzından beyaz bir güvencin çıkıyor, göğe yükseliyordu.

Angélique, bunları okudukça hayran kalıyordu. Bunca acılı olay ve utku dolu bu sevinç durumu, olağanüstü bir haz vererek onu kendinden geçiriyordu. Ama, söylencenin daha hoş başka yönleri, örneğin hayvanlar, orada kaynaşan bütün Nuh gemisi kalabalığı da, onu eğlendiriyordu. Çileci dervişleri beslemekle görevli kargalarla kartallar onu ilgilendiriyordu. Sonra, aslanlarla ilgili ne güzel öyküler vardı! Mısırlı Marie'nin mezarım kazan

hatırsayar aslan; Prokonsüller erdenleri kötü evlere yolladıkları zaman o evlerin kapısında ateş saçarak bekleyen aslan; soma, kendisine bir eşek emanet edilen, eşiği çaldıran, yemden alıp getiren Jerome'un aslam. Bir de, çaldığı domuz yavrusunu geri getiren, pişman olmuş kurt vardı. Bernard, sinekleri afroz ediyor, sinekler düşüp ölüyordu. Remi ile Biaise, kuşları sofralarında besliyorlar, kutsuyorlar, iyileştiriyorlardı. "Çok yalm ve safgönüllü!" François, onlara vaaz veriyor, Tanrıyı sevmeye yönlendiriyordu. "Ağustosböceği denilen bir kuş, bir incir ağacına konmuştu ve François elini uzattı ve işbu kuşu çağırdı ve kuş hemen söz dinledi ve gelip onun eline kondu ve François ona dedi ki: 'Öt, kardeşim, Tann'ya dua et.' Ve kuş, hemen öttü ve ondan izin almadıkça gitmedi." Bu, Angélique için, sürekli bir eğlence konusuydu; ona, bakalım gelecekler mi diye merak ederek, güvercinleri çağırma düşüncesini veriyordu. Soma, birtakım öyküler vardı ki, ne zaman okusa gülmekten hasta oluyordu. İsa'yı taşıyan iyi yürekli dev Christophe, onu gözlerini yaşartacak denli güldürüyordu, Anastasie'nin üç oda hizmetçisini kucaklamak için mutfağa girip de, onların yerine sobaları ve tencereleri öpen valinin bu kötü serüvenine de katıla katıla gülüyordu. "Kapkara, pek çirkin, giysileri dökülür durumda dışarı çıktı. Dışarıda bekliyen hizmetçiler onu bu kılıkta görünce, cin çarpmış sandılar, bunun üzerine onu sopalarla dövdüler, tek başına bırakıp savuştular." Ama, asıl, şeytanın dayak yediğim okurken kahkahalardan kınılıyordu; hele, zindanda yatarken şeytanın baştan çıkarmaya çalıştığı Julienne, ona bu kağısıya öyle bir kötek atıyordu ki... Şimdi yargıç, Juli-

enne'in getirilmesini buyurdu ve Julienne dışarı çıktığında, şeytanı peşinden sürüklüyordu ve şeytan şöyle bağırdı: 'Madam Julienne, artık bana eziyet etmeyin.' Julienne, onu çarşının bir başından öte basma dek böylece sürükledi ve sonra, pek pis bir çukura attı". Kimi zaman da, Angélique bir yandan iş işlerken bir yandan da Hubertlere, masallarından daha ilginç söylenceler anlatıyordu. Bu söylenceleri öylesine çok okumuştur ki, ezbere biliyordu: Kıyıcılardan kaçıp bir mağarada çevreleri örülen, orada üç yüz yetmiş yedi yıl uyuyan, uyandıkları zaman imparator Theodor'u pek şaşırtan "yedi uyurlar" söylencesi; büyük yıkımlarla birbirlerinden ayrılan ve sonunda, çok güzel tansıklarla yeniden birleşen baba, ana ve üç oğuldan oluşan bütün bir ailenin sonsuz, beklenmedik, yürek burkucu serüvenleriyle dolu Saint Clément söylencesi. Angélique'in gözyaşları akıyor, gece düşünde bunları görüyor, artık salt acıklı olaylarla, utkularla dolu bu tansıklar dünyasında, her türlü zevkle ödüllendirilen her türlü erdemini doğaüstü ülkesinde yaşıyordu.

Angélique, ilk komünyonunu yaptıktan sonra, ermiş kadınlar gibi yerden iki kulaç yukarıda yürüdüğünü sandı; kitapta Hıristiyanlığın ilk dönemlerindeki genç Hıristiyan kızlarından biriydi, başışlanma dilemeksizin inanç esenliğine eremeyeceğim okuyup öğrendiği için, kendisini Tanrının eline bırakıyordu. Hubertler yalnızca günlük ayinler yapıyorlar, pazar günleri sabah ayinine gidiyorlar, büyük yortularda komünyonu katılıyorlardı; bunu da, sıradan insanlara özgü o dingin inançla, biraz da gelenek yüzünden ve müşterileri için yapıyorlardı; çünkü üstlükçüler, babadan oğula, komünyonlanm hep za-

manında yapagelmişlerdi. Hubert, kimileyin başladığı bir işi yanda bıkanıp, çocuğun okuduğu söylenceleri dinliyor, saç dipleri görünmez evrenin hafif soluğuyla uyuşarak, onunla birlikte ürpertiler geçiriyordu. Çocuktaki tutku onda da vardı; Angélique'i beyaz giysisiyle görünce ağladı. O gün bir düşe benzedi; kiliseden, ikisi de şaşkın ve yorgun döndüler. Hubertine, gece onlan azarlamak zorunda kaldı; kendisi ılımlıydı, iyi şeylerde bile aşmılığı ayıplardı. O günden soma, Angélique'in aşınığmı, hele kızın yakalandığı acıma taşkınlığını yenmek zorunda kaldı. François'nın sevgilisi yoksulluktu. Julien l'Aumônier, yoksullara, efendilerim diyordu; Gervais ile Protais, yoksulların ayaklarını yıkıyorlardı; Martin, kaptanını onlarla paylaşıyordu. Çocuk da, Luce gibi, nesi varsa satıp yoksullara vermek istiyordu. Önce, ufak tefek eşyasını elden çıkarmış, soma, evi soymaya başlamıştı. Ama daha da kötüsü, iyiyi kötüyü ayndetmeden, eli olabildiğince açık, uygun olmayan kimselere vermesiydi. İlk komünyonun daha ertesini gününün akşamı, ay yaş bir kanya pencereden çamaşır attığı için azarlanınca, yeniden eski acarlıklarına döndü, büyük bir bunalım geçirdi. Soma, utancından bitkin düşerek hastalandı, üç gün yataktan çıkmadı.

Böylece haftalar, aylar geçiyordu; iki yıl geçmişti. Angélique, on dört yaşındaydı; artık kadın oluyordu. Söylenceyi okuduğunda kulaklan uğuluyor, kam şakaklanınm ince mavi damarlannda atıyordu; şimdi erdenlere karşı kardeşçe sevgi duymaya başlıyordu.

Erdenlik, meleklerin kardeşiydi; her türlü nimete ermiş olmaktı; şeytanın alt olması üstün inanç sahipliği-

ne bağılıydı. Sahibini Tanrının acımasına erdiriyordu; yenilmez bir yetkinlikti. Ruhülkudüs, Luce'ü öyle ağırlaştırıyordu ki, bin kişiyle beş yüz çift öküz, prokonsülün buyruğuyla onu sürüklemeye çalıştıkları halde, kötü bir yere götüremiyorlardı. Anastasie'yi öpmek isteyen bir valinin gözleri kör oluyordu. İşkenceler sırasında erdenlerin saflığı nur saçıyor, demir taraklarla tırmalanan bembeyaz tenlerinden, kan yerine oluk gibi süt akıyordu. Ailesinden kaçıp bir keşişin üstlüğü altına saklanan Hıristiyan genç kızın öyküsü, on kez tazeleniyordu; keşiş çevredeki bir kıza tecavüz etme kuşkusu altında kalıyor; kendisini temize çıkarmaya çalışmadan göğüs geriyor; soma, kızın masumluğu birdenbire anlaşılacak haklı çıkıyordu. Eugenie böylece bir yargıç önüne getiriliyor, babasını tanıyor, giysisini yırtıyor, kendisini gösteriyordu. Namus savaşı, başı ve sonu olmadan yemden başlıyor, her zaman kışkırtıcılar çıkıyordu. Onun için, ermişlerin hikmeti kadın korkusuydu. Bu dünya, tuzaklarla doluydu; çileci dervişler, içinde kadın bulunmayan çöle gidiyorlardı. Korkunç bir savaş yapıyorlardı, vücutlarını kırbaçlıyorlar, çalılıklara ve karın üstüne kendilerini çırılçıplak atıyorlardı. Bir çekinik keşiş, annesine yardım edip onu sığ bir yerden geçirirken, üstlüğüünüparmaklarına sarıyordu. İplerle bağlı bir din kurbanı, kendisini bir fahişenin baştan çıkarmaya uğraşması üzerine dilini dişleriyle koparıp onun suratına tükürüyordu. François, kendi vücudundan daha büyük düşmanı olmadığını söylüyordu. Bernard, evinde konuk kaldığı bir kadından kendisini korumak için, 'Hırsız var! hırsız var!' diye haykırıyordu. Papa Leon, hamursuz ekmeği verdiği

bir kadın elini öpünce, elini bileğinden kesiyor; erden Meryem, eli yeniden yerine koyuyordu. Hepsi kan kocalann aynlığını övüyordu. Çok zengin ve evli olan Alexis, kansma namus dersi veriyor, soma çekilip gidiyordu. Ancak birlikte olmak için evleniliyordu. Cyprien'i görüp rahatsız olmaya başlayan Justine ayak diriyor, ona dini kabul ettiriyor, birlikte ölüme gidiyordu. Bir meleğin sevdiği Cecile, düğün gecesi, kocası Valerien'e bu gizi açıyor; o da, kendisine el sürmüyor, meleği görmek için vaftiz olmak istiyordu. "Odasında, Cecile'in meleklerle konuştuğunu gördü ve meleğin elinde iki gül çelengi vardı ve onların birini Cecile'in eline, ötekini Valerien'in eline verip dedi ki: 'Bu yürek ve vücut çelenklerini lekesiz koruyun.' Ölüm aşktan daha güçlüydü, varlığa bir meydan okuyuştu; Hilaire, kızı Apia asla evlenmesin diye onu cennete çağırması için Tann'ya yalvanyordu; kızı ölüyordu. Annesi, kendisini de cennete çağırması için babaya rica ediyordu; bu da oluyordu. Hazreti Meryem, kadmlann nişanlılanm ellerinden alıyordu. Macar kralının akrabası olan bir soylu, Meryem savaşıma başlar başlamaz olağanüstü güzel olan bir genç kızdan vazgeçiyordu. "Meryem anamız, birdenbire ona gözüktü ve dedi ki: 'Ben, dediğin gibi güzelsem, niçin beni bırakıp başkasını alıyorsun?' ve soylu onunla nişanlandı.

Bütün bu ermiş erdenler arasında, Angélique'in seçtikleri vardı; onların verdikleri ders yüreğine dek giriyor, onu düzeltecek bir etki yapıyordu. Saltanat içinde doğmuş olan akıllı Catherine, karşısma imparator Maxime'in çıkardığı elli güzel konuşma öğretmem ve dilbilgisiyle çekişmesiyle, geniş bilgisiyle Angélique'i büyü-

luyordu. Catherine onları utandırıyor, susturuyordu; "Şaşırıp kaldılar ve ne diyeceklerini bilemediler, ama hepsi sustular. Ve imparator, bir genç kıza bu denli çirkin biçimde yenildikleri için hepsim ayıpladı." O zaman, ellisi birden Catherine 'e. gidip Hıristiyan dinini kabul ettiklerini söylediler. "İmdi, zorba bunu haber alınca, büyük bir öfkeye kapıldı ve hepsinin kentnin ortasında yakılmasını buyurdu." Angélique'in gözünde Catherine yenilmez, bilgin kızdı; güzellikte olduğu demi akılca da gururlu ve parlaktı; Angélique, insanları hak yoluna getirmek ve kellesi kesilmeden önce, tutukevinde, bir güvercin tarafından beslenmek için onun yerinde olmak istiyordu. Ama asıl, Macar kralının kızı Elisabeth, onun için sürekli bir ders oluyordu. Gururu her başkaldırıkça, şiddete kapıldığı zamanlar, daha beş yaşmdayken sofu olan, oyun oynamak istemeyen, Tanrı'ya şükretmek için yerde yatan; somadan, Thuringe egemeninin yumuşak başlı ve ezik karısı olan, her gece gözyaşlarıyla sırsıklam olan yüzünü kocasma neşeli gösteren; sonunda, tertemiz bir dul olarak kendi ülkesinin sınırlarından dışarı kovulan, yoksul bir kadın olarak yaşamaktan mutluluk duyan o *tatlılık* ve yalınlık örneğini düşünüyordu. "Kılığı öyle kötüydü, ki, sırtındaki kül rengi manto başka renkten bir kumaş eklenip uzatılmıştı. Eteklığının kenarları kopmuştu ve başka renkten yama vurulmuştu." Babası kral, bir kontu gönderip onu çağırıyordu. "Kont onvt bu kılıkta ve yün eğilirken görünce, üzüntüsünden ve şaşlanlığından haykırdı ve 'Hiçbir kral kızı, ne böyle bir kılıkta, ne de yün eğilirken görülmüştür,' dedi. Elisabeth, tam bir Hıristiyan alçakgönüllülüğü gösteriyor, di-

lencilerle birlikte kara ekmekle geçiniyor, tiksinsen onların yaralarını sarıyor, kaba giysilerini giyiyor, katı toprakta yatıyor, dinsel alayların peşinden yalınayak yürüyordu. "Çoğu kez, mutfaktaki çanak çömlekleri yıkıyor, hizmetçi kadınlar engel olmasınlar diye saklanıp gizleniyor, 'Bundan daha kötü bir başka yaşam bulsam, öyle yaşardım,' diyordu." Öyle ki, Angélique kendisine mutfığı yıkattıkları zaman öfkeden direndiği halde, şimdi ezilme gereksinmesiyle kıvrandığını duyumsadıkça, aşağılık işler görmeye uğraşıyordu. Sonunda Catherine'den de çok, Elisabeth'den de çok, hepsinden de çok ermiş bir kızı, din şehidi olan çocuk Agnès'i seviyordu. Kendisim katedralin kapısı altında korumuş olan, vücudu saçlarıyla örtülü o erdeni, söylencede buldukça yüreği titriyordu. Nasıl da ateşli bir saf aşktı o! Okuldan çıkarken, yanına yaklaşan valinin oğlunu nasıl da uzaklaştırıyordu: "Haydi! çekil yanımdan, ölüm çobanı, günah başlangıcı, hainlik tuzağı." Aşkını nasıl da övüyordu: "Ben, annesi Hazreti Meryem olanı, babası kadm yüzü görmemiş olanı, güzelliğine güneşle ayı hayran bırakanı, kokusu ölüleri diriltene seviyorum." Aspesien, "boğazına bir kılıç sokulmasını" buyurunca, Agnès cennete yükseliyor, "Ak ve ateş alı kocası"yla birleşiyordu.

Angélique, hele birkaç aydan beri, heyecanlı zamanlarında kızışan kanı şakaklarını döverken Agnès'i anıyor, ona yalvarıyor; hemen serinler gibi oluyordu. Onu hep çevresinde görüyor, yaptığı işlerle onu gücendirdiğini duyumsadıkça canı sıkılıyordu. Kimi zaman hâlâ zevk aldığı için yine kendi ellerini öptüğü sırada, yalnız olduğu halde, ermiş kızın kendisini gördüğünü

anlayarak birdenbire utandı, kıpkırmızı kesildi. Arkasına dönüp baktı. Agnès oradaydı, onun vücuduna beklilik ediyordu.

Angélique on beş yaşma bastığı zaman, böylece, çok sevimli bir kız oldu. Gerçi ne o kapalı ve çalışmakla geçen yaşam, ne katedralin o hoş gölgesi, ne güzel ve ermiş kadınlarla dolu söylence, onu bir melek, yetkin yaratılmış bir yaratık yapmıştı. Hep taşkınlıklara kapılıyor, tıkanması savsaklanmış ruh köşelerinde, akla gelmedik boşluklardan kusurlar patlak veriyordu. Ama o zaman nasıl da utanıyordu; kusursuz olmayı nasıl da istiyordu! Aslında da, ne denli insan, ne denli canlı, ne denli bilisiz ve saftı! Hubertlerin, yılda iki kez Hamsin Yortusu'nun ilk pazartesi günüyle Urucu Meryem yortusu günü gitmeyi gelenek edindikleri büyük yarışların birinden dönerken bir yabangülü fidanı sökmüş, soma onu daracık bahçeye daldırmıştı. Fidanı buduyor, suluyordu; fidan orada daha düz sürüyor, daha iri, daha kibar kokulu yabangülleri veriyordu; Angélique, her zamanki tutkusuyla bunu kolluyor, ama aşılama istemiyor; bir tansık olup da fidan aş gülü verecek mi diye anlamak istiyordu. Fidanın çevresinde döne döne zıplıyor, hayran bir tavırla, "Ben diktim! Ben diktim!" deyip duruyordu.

Allahm bayırında bulduğu yabangülünden dolayı onunla alay edecek olsalar, buna kendi de gülüyor, yüzü bir parça soluyor, kirpiklerinin ucunda yaşlar birikiyordu. Menekşe rengi gözlerinin bakışı daha tatlılaşmıştı, ışık saydamlığındaki kumral saçlarının altm bir aylayla kuşattığı yuvarlak yüzünde aralık duran dudakları, ufak ve ak dişlerim ortaya çıkarıyordu. Narinleşmeden büyümüştü;

boynu ve omuzlan, hep gururlu bir zariflikteydi; göğsü yuvarlak, boyu bosu kıvraktı; aynı zamanda da neşeli ve sağlıklıydı; masum bir tenin, namuslu bir ruhun geliştiği, sonsuz bir şirinliği olan, az görülür bir güzeldi.

Hubertler onu her gün biraz daha çok seviyorlardı. İki de onu evlat edinmeyi düşünmüşlerdi. Yalnız, eski acılanın tazelemek korkusuyla, bundan hiç söz etmiyorlardı. Nitekim yatak odasında, Hubert her şeyi göze alıp bunun sözünü ettiği sabah, kadın bir iskemleye yığıldı, hıçkırarak ağlamaya başladı. Bu çocuğu evlat edinmek, bir çocuk sahibi olmaktan sonsuza dek umut kesmek değil miydi? Gerçi o yaşta artık bunu ummamalıydı; soma Hubertine, çocuğun kendi kızı olacağı gibi güzel bir düşünceyle bu işe razı oldu. Bunu kendisine söylediklerinde, Angélique onların boyunlarına sanldı, hüngür hüngür ağladı. Artık karar verilmişti; Angélique, şimdi kendisiyle dopdolu, kendi gençliğiyle gençleşen, gülüşüyle güleleşen bu evde, onlarla birlikte yaşayacaktı. Ama daha ilk adımda bir engelle karşılaşmışlardı. Danışıklan sulh yargıcı M. Grandsire, çocuğu evlat edinmelerinin olanaksızlığını onlara kesin bir dille anlattı; yasa, manevi evladın ergin olmasını buyuruyordu. Sonra, üzüldüklerim görünce, onlara manevi koruyuculuk yolunu salık vardı. Elli yaşım geçmiş herkes, on beş yaşından küçük bir çocuğu, manevi koruyucusu olma yoluyla, yasal bir nitelikle koruması altına alabilirdi. Üçünün yaşı da buna uygundu; Hubertler, son derece hoşnut, bu yolu kabul ettiler; yurttaşlar yasası uygun olduğu için, ilerde vasiyatnameyle çocuğu yine evlatlığa almalan da kararlaştı. M. Grandsire, Hubert'in dilekçe-

sini ve karısının iznini aldı; sonra bütün kimsesiz çocukların koruyucusu olan sosyal yardım yöneticisiyle bağlantı kurdu; oranın da oluru alınmalıydı. Soruşturma yapıldı; belge Paris'te, bu işle görevlendirilen sulh yargıcına verildi. Manevi koruyuculuk bildirgesi olan tutanak-tan başka bir eksik kalmamıştı ki, Hubertler neden soma akıllarına gelen bir kuruntuya yakalandılar.

Angélique'i böyle evlat edinmeden önce, ailesini bulmak için bir çaba göstermeli değil miydiler? Annesi varsa, çocuğunu bıraktığına kesinlikle emin olmadıkça, kızı bildikleri gibi kullanma hakkım *kimden* alıyorlardı? Soma, asıl bir zamanlar kaygılandıkları, şimdi yeniden tasasını duydukları o bilinmeyen nokta vardı; çocuk, belki de bozuk bir soydan geliyordu. Bu, onları öyle rahatsız ediyordu ki, uykuları kaçırıyordu.

Hubert, birdenbire Paris'e gitti. Bu, onun dingin yaşamında tepeden inme bir olaydı. Angélique'e yalan söyledi; koruyuculuk işi için kendisinin orada bulunması gerektiğini söyledi. Yirmi dört saat içinde, her şeyi öğreneceğini umuyordu. Ama, Paris'te günler geçti, her adımda karşısına engeller dikiliyordu; orada ondan ona koşarak, kaldırımları aşındırarak, şaşkın, ağlamaklı bir durumdabir hafta geçirdi. Önce Sosyal Yardım Dairesi'nde onu çok soğuk karşıladılar. Çocuklar ergin oluncaya dek aileleri konusunda bilgi vermemek, Daire'nin kurallandı. Arka arkaya üç sabah, onu boş çevirdiler. Üstelemek, dört kalem odasında açıklama yapmak zorunda kaldı; manevi koruyucu olarak başvurduğunu anlata anlata sesi kısıldı; en soma, uzun boylu ve sıska bir şefyardımcısı, hiçbir kesin belge olmadığını ona lüt-

fen söyledi. Daire, çocuk hakkında hiçbir şey bilmiyordu; Angélique-Marie çocuğu bir ebe kadın getirip bnakmış, annesinin adını söylememiști. Hubert, umudunu keşip Beaumot'un yolunu tutacağı sırada, aklına bir şey geldi; Daire'ye dördüncü kez başvurdu, doğum belgesini görmek istedi; orada ebenin adı yazık olmalıydı. Bu da sorun oldu. Sonunda, ebenin adını öğrendi; Madam Foucart'dı ebenin adı; bu kadının, 1850'de Deux-Ecus Sokağında oturduğunu da öğrendi.

Bunun üzerine, yine oradan oraya dolaşmaya başladı. Deux-Ecus Sokağı'nın bir ucundaki yapılan yıkılmışlardı, çevre sokaklardaki dükkâncılardan hiçbiri Madam Foucart'ı anımsamıyordu. Bir yıllığı kanştırırdı. Ebenin adı orada da yoktu. Gözleri havada, tabelalan araştırarak, bütün ebe kadınların kapılarını çalmayı göze aldı; sonunda bu yolla basan kazandı. Talihi uygun gitti ve yaşlı bir kadın buldu. Kadın bir çığlık kopardı. Nasıl? Madam Foucart'ı nasıl tanımazdı? O ne değerli kadındı, başına ne yıkımlar gelmişti! Paris'in öbür ucunda Censier Sokağı'nda oturuyordu. Hubert, oraya seğıtti.

Deneyimle akıllanmış, diplomatça davranmayı kararlaştırmıştı. Ama, kısacık bacaklı, bodur, yaşlı bir kadın olan Madam Foucart, önceden hazırladığı sorulan, sırasıyla sormasına fırsat vermedi. Hubert, çocuğun adlanını ve hükümete teslim edildiği tarihi söyler söylemez, kadının çenesi kendiliğinden açıldı, bir sürü kin dolu sözle bütün konuyu anlattı. Yaaa, çocuk yaşıyordu ha! Eh, ana diye, yaman bir kaltağın kızı olduğu için övünebilirdi! Evet, dul kaldığından beri Madam Sidonie diye çağınlan bu kadın çok iyi bir ailedendi, bir erkek kardeşinin bakan

olduğu söyleniyordu, ama yine de en kirli işleri yapmaktan geri kalmıyordu! Sonra, Madam Foucart kadını nasıl tanıdığını anlattı; o tarihte, bu kaltak talihini denemek için kocasıyla Plassans'dan henüz gelmiş, Saint-Honore Sokağında bir dükkân açmış, yemiş ve Provence zeytinyağı satıyordu. Kocası ölüp gömüldükten on beş ay soma bir kızı olmuştu; nereden peydahladığını bilmiyordu; çünkü, fatura kadar kuru, protesto kâğıdı kadar soğuk, mübaşir yamağı kadar ilgisiz bir kadındı. Bir suç başlanabilirdi, ama iyilik bilmezlik... Mağazanın sermayesi yenip bittikten soma, lohusalığında onu besleyen, çocuğı beri yana götürüp teslim ederek onu kurtaracak özveriyi gösteren, Madam Foucart değil miydi? Oysa bu özverisinin karşılığı, kendisi de sıkıntıya düştüğünde, ondan aylığı koparmayı, elden ödünç verdiği on beş frangı geri almayı bile başaramaması olmuştu. Şimdi Madam Sidonie, Faubourg-Poissonmere'de, bir yapının asma katında, küçük bir dükkân işletiyor, yanındaki üç odada oturuyor; dükkânda dantel satmak bahanesiyle, her şey satıyordu! Ya, kuzum; ya, kuzum! Bu tür bir anayı tanımamak, daha iyiydi!

Bir saat sonra Hubert, Madam Sidonie'nin dükkânının çevresinde dolaşıp duruyordu. Orada zayıf, solgun, yaşı ve cinsiyeti beli olmayan, her türlü kuşkulu işlerle lekeli, tirelmiş, kara giysili bir kadın gözüne ilişti. Bir raslantıyla dünyaya gelen kızının anısı, bu kadının katı yüreğini asla ısıtmış olmasa gerekti. Hubert, soğukkanlılıkla soruşturma yaptı; hiç kimseye, karısına bile söylemediğı bir sürü şey öğrendi. Bununla birlikte gizemli, küçük mağazanın önünden son bir kez daha geçti. Aca-

ba, kendisini tanıtması, kadını razı etmesi gerekmez miydi? Anayla kız arasındaki bağı, böyle sonsuza dek kesmeye hakkı olup olmadığına karar vermek, namuslu bir insan olarak kendisine düşen bir işti. Birdenbire yüzgeri etti. O akşam Beaumont'a döndü. Hubertine de, manevi koruyuculuk tutanağının imzalandığını, tam o gün Mösyö Grandsire'den haber almıştı. Angélique, kol- lan araşma atıldığı zaman, Hubert çocuğun gözlerindeki soru dolu yalvarmadan, gidişinin asıl nedenini anlamış olduğunu iyice görmüştü. O zaman, yalnızca şu sözleri söyledi:

- Kızım, annen ölmüş.

Angélique ağlayarak onları kucakladı. Ondan sonra, bu konudan asla söz edilmedi. Angélique, artık kızlıydı.

III

O yıl, Hamsin Yortusu'nun ilk pazartesi günü, Hubertler Angélique'i Beamont'un on kilometre aşağısındaki Ligneul'e tepeden bakan Hautecoeur şatosu yıkıntılarında öğle yemeği yemeye götürmüşlerdi; açık havada, koşmalar ve gülmelerle geçen o günden soma, ertesi gün, işliğin eski saati yediyi çaldığı şuada, genç kız hâlâ uyuyordu.

Hubertine, yukarı çıkıp kapıyı vurmak zorunda kaldı.

- HUUU! Tembel kız! Biz kahvaltı ettik bile.

Angélique ivedilikle giyindi, aşağı indi, yalnız başına kahvaltı etti. Soma, Hubert'le karısının işe başlamış buldukları işliğe girince:

- Aman... ne uyumuşum! dedi. Pazar günü için söz verdiğimiz üstlük ne olacak?

Pencereleri bahçeye bakan ışık, hemen hemen ilk yapıldığı gibi korunmuş geniş bir yerdi. Tavandaki çıplak, isle kapkara olmuş, kurt yenikleriyle dolu iki kaim kirişin üç aralığı, badana bile edilmemişti; sıva çatlaklarından, bağdadinin lataları gözükiyordu. Kirişleri tutan taş saçak oymalarından birinde, belki de yapının yapılış tarihi olan "1463" rakamı yazılıydı. Yine taştan olan,

ufalanmış ve bitişik yerleri ayrılmış şömine, yüksek palyandalıyla, dirsekleriyle, bir tepelikte biten başlığıyla, yalm güzelliğini koruyordu; başlık süsünün üstünde, zamanla aşınmış gibi duran ilkel bir oymada, işlemecilerin piri olan Saint Clair hâlâ görünüyordu. Ama, şömine artık kullanılmaz olmuştu; içini kapaksız bir dolap yapmışlar, raflar koymuşlardı, raflarda resim yığılıydı; şimdi odayı, çan biçimi kocaman bir dökme soba ısıtıyor, sobanın borusu tavan hizasında uzandıktan sonra şöminenin başlığım delip dışarı çıkıyordu. Sarsaklaşmış olan kapılar XIV Louis döneminden kalmaydı. Eski döşeme tahtaları çürümüştü; aralarında her delik açıldıkça birer birer yerleştirilmiş daha yeni tahtalar görülmüyordu. Duvarların san boyası, yüz yıla yalan bir zamandır dayanıyordu; yukarı kısımları solmuş, aşağı kısımlar çizik çizik olmuş, güherçile lekeleriyle doluydu. Her yıl, duvan yeniden boyatmaktan söz açıyorlar, ama değişiklikten hoşlanmadıkları için de bir türlü karar veremiyorlardı.

Üstlüğün gerili olduğu tezgâhın başında oturan Hubertine, başını kaldırdı:

- Biliyorsun ya, dedi, üstlüğü pazar günü teslim edersek, sana bahçen için bir sepet hercaimeneğe alacağıma söz vermiştim.

Angélique, neşeyle haykırdı:

- Sahi... Hemen başlayalım! Ama yüksüğüm nerede? Çalışmadın mıydı, avadanlıklar uçuyor.

Eski fildişi yüksüğü serçe parmağının ortasına geçirdi, tezgâhın öte yanına, pencerenin karşısına oturdu.

Son yüzyılın ortasından beri, işliğin düzeninde hiçbir değişiklik olmamıştı. Yöntemler değişiyor, işlemeci-

lik sanatı başkalaşıyordu; ama orada, odanın öte başında, açılır kapanır bir sehpa üzerinde duran tezgâhın dayandığı kalas, hâlâ duvara çakılı duruyordu. Köşelerde antika gereçler pinekliyordu; makaralara sarılı altın kırlaplanlar, el sürmeden şişe geçirmeye yarayan, çarkı ve küçük şişleriyle bir öreke; iplikleri bükmeye yarayan, makaraya benzer, duvara mıhlanarak kullanılan bir el çıkırığı; tığ iğnesiyle işleme yapmak için, atlasları ve çemberleri üzerinde duran, boy boy kasnak vardı. Bir rafta, pul kesmek için kullanılan bir sürü eski delgeç duruyordu. İşlikte, bir de hurda denecek denli eski bir şey, eski işlemecilerin kullandıkları türden büyük bir şamdan vardı. Duvara çakılı, kayıştan bir gereç kutusunun gözlerinde delgeçler, tokmaklar, çekiçler, tirşe oymaya yarayan demirler; ipliklere, kullanıldıkça biçim veren şimşir kalemler takılıydı. Oyma yapılan ıhlamur ağacından masanın altında büyük bir çıkırık görünüyor; kamıştan, oynak iki makarasma bir çile kırmızı yün gerilmiş duruyordu. Dolabın yanında, bir ipe geçirilmiş çiğ renkli ipek makarası dizileri sallanıyordu. Bir de, bir sepet dolusu boş makara vardı. Bir iskemlenin üstünden bir sicim yumağı yere düşmüş, çözülmüştü.

Angélique:

- Oh! Ne güzel hava, ne güzel hava, dedi. Yaşamak insanın hoşuna gidiyor.

Soma, işin üstüne eğilmeden önce, parlak mayıs sabahının içeri girdiği açık pencerenin önünde, bir an kaldı. Katedralin çatısından, bir güneş ışını demeti süzülüyor; piskoposluk bahçesinden, taze bir leylak kokusu yükseliyordu. Angélique, hayran, ilkyaza gömülü,

gölümsüyordu. Sonra, yeniden uykuya dalmış gibi, irkilerek:

- Baba, iğneme takacak kılıptanım karmadı, dedi.

Çıkarmakta olduğu bir kaftan nakışının kalıbını birtirmekle uğraşan Hubert, dolaptan bir yumak aldı, kesti, ipeği kaplayan kılıptanı kazıyarak iki ucunu inceltti; bir parşömene sanlı bu yumağı ona getirdi.

- İstediyin bu kadar mı?

- Evet, evet.

Angélique, bir bakışta, başka hiçbir eksiği olmadığını görmüştü. Kırmızı, yeşil, mavi, renk renk sırmalar geçirilmiş şişler; her renkten ipekler sarılı makaralar; kutu diye kullanılan bir şapkanın dibinde karneler, çelik kıskaçlar, yüksükler, makaslar, balmumu yumağı., hepsi tamamı. Bütün bunlar, doğrudan doğruya tezgâhın kaim, kül rengi bir kâğıtla örtülü, gerilmiş kumaşının üstünde duruyordu.

Angélique, iğneye bir sap sırma takmıştı. Ama, iğneyi kumaşa ilk batınışında sırma koptu, genç kız sırmayı bir parça kazıyıp, ipeğin ucunu inceltmek zorunda kaldı; kazıdığı sırmayı, yine tezgâhın üstünde duran kırıntı kutusuna attı.

iğnesini batınca:

- Eh! Hele şükür, dedi.

Büyük bir sessizlik oldu. Hubert, bir tezgâh gemeye koyulmuştu, Hubertine'in kenar bezlerini diktığı kaftanın kırmızı ipeğim yolu yoluna getirecek biçimde, köprülerin ikisini de tam karşılıklı, kalasla sehpanın üstüne koymuştu. Soma, padavralan köprülerin yuvalanna yerleştirdi, dört çiviyle tutturdu. Sağa sola oynat-

tıktan sonra, çivileri geriye alarak tezgâhı iyice gerdi. Parmaklarının ucuyla kumaşa vurdu; kumaş, davul gibi ötüyordu.

Angélique, eşi az bulunur bir işlemeci olmuştu; ustalığı ve temiz zevkiyle Hubertleri hayran bırakıyordu. Ona öğrettikleri şeylerden başka, işlediği işe kendi de tutkusunu katıyor, çiçeklerle yaşam, simgelerle inanç veriyordu. Ellерinin altında ipek ve sırma canlanıyor, en küçük süsler, gizemli bir atılışla yükseliyor; Angélique, hep uyanık imgelemi, görünmez dünyaya inancıyla kendisini işe veriyordu, işlemeleri, Beaumont dinsel çevresini öyle heyecana vermişti ki, arkeolog bir papazla tablo heveslisi bir başka papaz onu görmeye gelmişler, yaptığı Meryem tasvirleri karşısında kendilerinden geçmişler, bunları ilkel sanatçıların yaptıkları safyürekli tasvirlerle benzetmişlerdi. Bunlarda da aynı içtenlik, ayrıntıların inceden inceye olağanüstülüğüyle kuşatılmış aynı öte dünya duygusu görülüyordu. Angélique'te resim yeteneği vardı; bu, gerçekten bir tansıktı; kimseden ders almadan, salt geceleri lamba ışığındaki çalışmalarıyla, çoğu zaman, modellerim düzeltiyor; onlardan ayrılıp, iğnesinin ucuyla kendi keyfine göre yeni biçimler yaratıyordu. Onun için, Hubertler iyi bir işlemeciye resim bilgisinin çok gerekli olduğunu söylüyorlar, bu işte eski olmalarına karşın, onun karşısında geriliyorlardı. Yavaş yavaş, kendileri onun alçakgönüllü yardımcısı durumuna geliyorlar; çok süslü yapılacak bütün işleri ona veriyorlar, kendileri bu işlerin yalnızca zeminini hazırlıyorlardı.

Yılın ilk gününden son gününe dek, Angélique'in ellerinden ne parlak ve kutsal işler geçiyordu! Genç kız,

hep ipeklerin, atlasların, kadifelerin, altrn ve gümüş kı-
laptanlı kumaşların içinde yaşıyordu. Üstlükler, omuz-
luklar, kolçaklar, kaftanlar, diyakos harmaniyeleri, taçlar,
bayraklar, kupalarla kudas kaplan için örtüler işliyordu.
Ama, asıl beş renk üzerine boyuna işlediği, üstlüklerdi.
Günah çıkartan papazlarla erdenler için beyaz, havariler
ve din şehitleri için kırmızı, ölümlerle göğe çekilme günle-
ri için siyah, masumlar günü için mor, bütün yortu günle-
ri için yeşil üstlükler işliyordu. Bir de beyazın, kırmızının
ve yeşilin yerini tutabilen, sık sık kullanılan sırmalı üst-
lükler vardı. Haçın ortasına hep aynı simgeler, İsa ile
Meryem'in simgeleri olan ışıklarla kuşatılmış üçgen, ku-
zu, sakakuşu, güvercin, bir kupa, bir gevrek kabı, diken-
lerle delinmiş kanayan bir yürek tasviri işleniyordu; ya-
kada ve kollarda, oyalar ve çiçekler, eski biçim bütün
süsler, bütün iri çiçekler, Girit laleleri, bayağı laleler, şa-
kayıklar, nar çiçekleri, ortancalar vardı. Bir mevsim geç-
miyordu ki, Angélique, siyah üzerine gümüş sırmayla,
yakut kırmızı üzerine altın sırmayla, simgesel başaklar
ya da üzümler işlemesin. Çok süslü üstlükler için tablolar
düzenliyor; ortaya bir müjde, beşik, çile sahnesi yapıyor;
çevresine ermiş başlan diziyordu. Kimileyin sırma işle-
meler, doğrudan doğruya zemin üzerinde oluyor; kimile-
yin ipek ya da atlas şeritleri, sırmalı dîba ya da kadife
üzerine işliyordu. Kutsal bir görkemle dolu bu çiçekler,
bিরer birer onun ince parmaklarından doğuyordu.

Angélique'in o sırada işlediği üstlük, beyaz atlas-
tandı; haç, türlü çiğ renk ipekle işlenmiş güllerin arasın-
da, sırmadan bir zambak demetiyle yapılmıştı. Ortada,
donuk sırmayla işlenmiş küçük güllerden bir çelengin

içinde^ kırmızı ve yeşil sırmadan yapılmış, pek süslü bir Meryem simgesi pırlıtlar saçıyordu. Angélique, bir saat-ten beri, sırmadan küçük güllerin yapraklarını, sarma işiyle işliyordu; sessizliği, tek sözcük bile bozmamıştı; ama iğnesindeki sırma yeniden koptu; genç kız, becerikli işçi sanatıyla, tezgâhın altında onu yeniden iğneye geçirdi. Soma, başını kaldırdı, pencereden giren bütün o ilkyazı, uzun bir solukla, sanki içti.

- Ooh! diye mırıldandı, dün hava nasıl da güzeldi!.. Güneş, ne iyi şey!

ipliğini balmumlamakla uğraşan Hubertine, başını salladı.

- Ben çok yorgunum, dedi, kollarım bende değil. Senin gibi on altı yaşında değilim; sokağa da bu denli az çıkınca...

Yine de, hemen işe koyuldu. Kabartma yapmak için yerleri işaretli tirşe parçalan keserek zambaklan hazırlıyordu.

- Hem, bu ilkyaz güneşlerinde insanın başı çatıyor, dedi.

Angélique, kilisenin bir payandasından süzülen ışığa dalıp gitmişti.

- Yok, yok, ben serinledim, dedi; bütün gün açık havada, iyice dinlendim.

Küçük sırma yaprakları bitirmişti, iri güllerden birine başladı; kaç türlü renk ipek gerekiyorsa o sayıda ipek geçirilmiş iğneyi hazır tutuyor, çiçek yapraklarının açılış yönünde, giritili çıkıntılı dikişlerle işliyordu. Bunun ince bir iş olmasına karşın biraz önce, sessizlik içinde, yeniden yaşadığı bir gün önceki anılar şimdi dudaklann-

dan ardı ardına taşıyor, arkası kesilmiyordu. Gidişi anlıyor; geniş kırları, orada, Hauteceur örenindeki yıkık duvarları, elli metre aşağıda söğütler arasında akan Ligneul deresine bakan bir salonun taş döşemeleri üstünde yedikleri öğle yemeğini anlatıyordu. Kafası, bu yıkıntılarla, çalılıklar altında darmadağın ve o dev yapının, ayakta kalmış, her iki koyağa tepeden baktığı dönemdeki görkemine tanık olan o yıkıntıyla doluydu. Kule, tepesi düşmüş, yarılmış olmakla birlikte, her şeye karşı, on beş ayak kalınlığındaki temelleri üzerinde yine de sapsağlam, altmış metre yüksekliğindeki boyuyla öylece duruyordu. İki kule, Charlemagne Kulesi'yle David Kulesi, az çok sağlam kalmış bir cephe duvarıyla birbirlerine bağlı olarak dayanmıştı. İçerde, kilise, mahkeme salonu, odalardan birtakımı gibi yapının kimi bölümleri hâlâ duruyordu; merdiven basamakları, pencerelerin dayanak duvarları, setlerdeki şualar, bugünkü kuşaklar için çok büyük, sanki devler tarafından yapılmışa benziyordu. Burası koskoca bir hisar kentiydi. Beş yüz savaşçı asker, orada ne cephane, ne yiyecek sıkıntısı çekmeden, otuz ay sürecek bir kuşatmaya göğüs gerebilirdi. Yabanıl gül ağaçları, iki yüzyıldan beri alt odaların tuğlalarnı birbirinden ayırıyor, leylaklarla san salkımlar, yıkık tavanları çiçeklendiriyordu; korumanlar odasının ocağında bir çınar sürmüştü. Ama gün batarken, kulenin iskeleti gölgesini ekilmiş geniş topraklara uzattığı ve bütün şato, akşamın karartılan ortasında dev gibi cüssesiyle onanmış gibi görüldüğü zaman, eski egemenliği, onu Fransa krallarının bile tir tir titrediği, ele geçirilemez bir kale durumuna getiren çetin gücü hâlâ duyumsanıyordu.

Angélique, konuşmasını sürdürdü:

- Hem, eminim, içinde ruhlar oturuyor, geceleri geliyorlar. Türlü türlü sesler iştiliyor; her yanda hayvanlar var, adama bakıyorlar; ayrılırken arkama dönüp baktığımda, duvarların tepesinde yüzen kocaman beyaz yüzler gördüm... Öyle değil mi anne? Siz şatonun tarihini biliyorsunuz.

Hubertine sessizce gülümsedi:

- Yok canım! Ben ömrümde hortlak görmedim.

Ama gerçekten şatonun tarihini biliyordu, bir kitapta okumuştı; genç kızın üsteleyen sorulan üzerine, yeniden anlatmak zorunda kaldı.

Toprak, Clovis'den Saint Remi'ye geçmişti, ondan beri de Reims Başpiskoposluğuma bağlıydı. Severin adlı bir başpiskopos, X. yüzyılın ilk yıllarında, Hautecoeur'de bir kale yaptırdı; amacı, Ligneul deresinin döküldüğü Oise ırmağı boyunca yukan çıkan Normandlara karşı ülkeyi savunmaktı. Bir yüzyıl soma, Séverin'in bir ardılı kaleyi yılda altmış metelik vergi karşılığında ve Beaumont kentiyle kilisesinin özgür kalması koşuluyla, Normandiya hanedamn küçük oğlu Norbert'e vermişti. Böylece Birinci Norbert, Hautecoeur markilerinin başkam oldu ve bunlann ünlü soyu, o tarihten soma tarihi doldurdu. Kilise mallarım çaldığı için iki kez aforoz edilen, bir kez de otuz kentsoyluyu kendi eliyle boğazlayan yol kesici haydut IV Hervé, Louis le Gros'ya karşı savaş açmaya kalkıştığı için, kalesi yerle bir edilmişti. Philippe Auguste'le birlikte haçlı seferine katılan Birinci Raoul, yüreğine bir mızrak yiyerek Akka önünde öldü gitti. Ama en ünlüleri, Büyük V Jean'dı; 1225'te, beş

yıldan az bir zaman içinde bu korkunç Hauteceur şatonunu yeniden yaptırdı; onun korumasına sığınıp, bir süre Fransa tahtına konmayı kurdu; yirmi meydan savaşının kırımından kurtulduktan sonra, İskoç kralının kayını oldu ve rahat döşeginde öldü. Soma, Kudüs'e yalınayak giden III. Félicien; İskoç tahtı üzerinde hak ileri süren VII. Hervé; yüzyıllar boyunca güçlü ve soylu daha başkaları geldiler, IX. Jean'a dek... o da, Mazarin döneminde şatonun yıkılışını görme acısını tattı. Son bir kuşatmadan sonra, kulelerle burcun kubbeleri, lağım konularak uçuruldu; deliliğini avutmak için VI. Charlès'm gelip içinde oturduğu, ondan aşağı yukarı iki yüzyıl sonra, IV Henri'nin Gabrielle d'Estrées ile birlikte bir hafta kaldığı yapılar yıkıldı. Bütün bu görkemli anılar, şimdi otlar altında uyukluyordu.

Angélique, tezgâhındaki gül doğdukça, renklerin hoş canlılığından, sanki bu ölmüş görkemli şeylerin düşlemi yükseliyormuş gibi, işleme işlem kesmeden merakla dinliyordu. Tarihteki bilgisizliği nedeniyle olayları büyütüyor, olağanüstü bir söylencenin derinliğine daldıyordu. Kız, hayran bir inançla ürperiyor, şato diriliyor, göğün kapılarına dek yükseliyor; Hauteceurler, Hazreti Meryem'in amealı oluyorlardı.

- Öyleyse, dedi, bizim yeni piskopos Monsenyör d'Hauteceour, o aileden mi?

Hubertine, monsenyörün ailenin küçük bir kolundan olması gerektiğini, büyük kolun soyunun çoktan beri tükendiğini söyledi. Bu şaşırtıcı bir değişmeydi; çünkü, yüzyıllarca Hauteceour markileriyle Beaumont dinsel kurulu savaşarak yaşamışlardı. 1150 yılı dolayında,

bir başpapaz yalnızca kendi tarikatının kaynaklarıyla kilisenin yapımına başlamıştı: bu nedenle, kısa zamanda para tükendi; yapı, ancak yan mihrapların düzeyine dek yükselebilmışti; kubbeyi, tahtadan bir damla örtmek zorunda kaldılar.

Aradan seksen yıl geçti, V. Jean şatoyu yeniden yaptırmıştı; yüz bin frank verdi, bu para daha başka paralara eklenerek kilisenin yapımı sürdürülebildi. Kubbe yapıp tamamlandı. İki kuleyle büyük cephe, çok daha soma, ancak 1330 yılı dolayında, XV yüzyıl ortasında bitirilebildi. Y Jean'ı, eliaçıklığımdan dolayı ödüllendirmek için, dinsel kurul ona ve torunlarına, kilisenin Saint Georges'a ayrılmış mihrap dairelerinden birine gömülme hakkını vermiş; o tarihten beri de, o daire, Hauteceur mihrabı adını almıştı. Ancak, iyi ilişkiler süremezdi; şato Beaumont'un ayrıcalıklarını boyuna tehlikeye koyuyor, haraç ve kıdem hakkı konulan yüzünden boyuna çatışmalar patlak veriyordu. Hele bu sorunlardan biri, senyörlerin Ligneul ırmağındaki seferlerden almak istedikleri geçiş hakkı, kavgalan uzattıkça uzattı. Tam o şuada, ince bez fabrikaları açılması üzerine aşağı kent büyük bir gelişme gösterdi. O tarihten soma, Beaumont'un serveti günden güne arttı; Hauteceur'ünkiyse azalıyordu; bu, şato yıkılıncaya dek sürdü; o zaman, kilise üstün geldi. XIV. Louis, kiliseyi bir katedrale çevirdi; eski keşişler dairesinin birinde bir piskoposlar yapısı yapıldı; bugün de, raslantıya bakın, Hauteceur ailesinden biri dört yüzyıl savaştıktan soma atalarını yenen ve hâlâ dipdiri duran bu dinsel kurulu piskopos olarak yönetiyordu.

Angélique:

- Ama, monsenyör evliymiş, dedi. Yirmi yaşında, koca bir oğlu var, değil mi?

Hubertine, tirşe parçalarından birinin pürüzlerini düzeltmek için makası almıştı.

- Evet, bunu bana Rahip Cornille anlattı, diye yamıt verdi. Ama, çok üzücü bir öykü bu! Monsenyör, X. Charles zamanında, yirmi bir yaşmdayken yüzbaşıymış; 1830'da, yirmi dört yaşmda istifa etmiş; ileri sürüldüğüne göre, kırkma dek aşğılık bir yaşam sürmüş, geziler yapmış, serüvenler geçirmiş, düellolar etmiş; soma bir akşam yazlıkta, tanıdıklarının evinde, Kont de Valençay'nin Paule adlı kızını görmüş; çok zengin, görülmemiş derecede güzel, henüz on dokuz yaşmda, yani kendisinden yirmi iki yaş küçük bir kızmış bu. Kızın aşkından deli olacak duruma gelmiş, kız da onu tapınırcasına sevmiş; hemen evlendirmek zorunda kalmışlar. Haute-coeur yıkıntılarını o zaman satm almış; yok pahasına,, galiba on bin franga; amacı şatoyu onarmak ve karısıyla yerleşmekmiş. Anjou'daki eski bir yurtluğa kapamp yaşamışlar, insan yüzü görmek istememişler; saatler, ikisine de çok kısa görünüyormuş... Paule, bir oğlan doğurmuş ve ölmüş.

Tebeşir tozu dolu bir kesecikle nakış örneği çıkarmakta olan Hubert, yüzü sapsan, başını kaldırmıştı.

- Ah! Zavallı! diye yazıklandı.

Hubertine anlatmasını sürdürdü:

- Monsenyör de az daha ölecekmiş, diyorlar. Bir hafta soma papazlığa girmiş; bu dediğim, yirmi yıl oluyor; bugün de, piskopos... Ama, bir şey daha söylüyorlar: Anasının başını yiyen o çocuğu, oğlunu, yirmi yıl görmek istememiş. Onu, karısının amcası yaşlı bir papa-

zın yanma verip başından atmış, ondan haber bile almak istememiş, varlığını unutmaya çalışmış. Bir gün, çocuğun resmini yollamışlar, ölen sevgili kansını görür gibi olmuş; sanki kafasma bir balyoz vurulmuş gibi, yerde, kaskatı bir durumda bulmuşlar... Soma yaşlanmış, hep duayla zaman geçirmiş,. belki o büyük acısı da dinmiş; çünkü Rahip Cornille bana dün söyledi, Monsenyör sonunda oğlunu yanma çağırmış.

Angélique, kokusu atlastan yükseliyormuş samlacak gibi taze görünüşlü gülü işleyip bitirmiş, gözleri hül-ya dolu, güneşli pencereden dışarı bakıyordu. Yavaş sesle yineledi:

- Monsenyörün oğlu...

Hubertine, öyküsünü tamamlıyordu.

- Aslan gibi güzel bir delikanlıymış, diyorlar. Babası onu papaz yapmak istiyormuş, ama yaşlı rahip istememiş; çünkü çocuğun bu işe hiç yeteneği yokmuş... Üstelik de milyonları var! Söylentilere bakılırsa, elli milyon! Öyle ya, annesi ona beş milyon bırakmış, bu parayla Paris'te arsa satın almışlar; şimdi değeri elli milyondan çokmuş. Sözün kısası, bir krai *gibi zengin!*

Angélique, sayıklar gibi, ayırımında olmadan yineliyorum:

- Kral gibi zengin; aslan gibi güzel!

Soma, elini içten gelen bir devinimle uzattı, ışığın üstünden, bir çile sırmayla sarılmış bir şiş aldı; büyük bir zambağın oymalı nakısına başladı. Sırmayı şişin gözünden geçirdikten soma, bir ucunu, kalınlık yapan tırşenin ta kıyısına bir düğümle tutturdu. Soma çalışmaya başladı, isteğinin belirsizliğine dalmış:

- Ooh! Ben, benim istediğim, benim istediğim... dedi, sözünü bitiremedi.

Yeniden derin bir susma başladı; bu sessizliği yalnızca, kiliseden gelen hafif bir ilahi sesi bozuyordu. Hubert, tebeşir tozunun bnaktığı bütün noktalama çizgilerin üstünden bir fırçayla geçerek resmi düzeltiyor; böylece kaftanın beyaz süsleri kırmızı ipekli üzerinde ortaya çıkıyordu. Bu kez, yine o konuştu:

- O eski zamanlar ne iyiymiş! Senyörler, nakışlarla kaskatı duran giysiler giyerlermiş. Lyon'da, bu giysilerin kumaşım, kulacı altı yüz franga kadar satarlarmış. İşlemeci ustalarının tüzüklerim, yönetmeliklerini okumalı; kırsal işlemecilerinin, öteki ustaların işlerini ordu gücüyle ele geçirmeye haklan olduğu, bu belgelerde yazılıdır... Hem, bizim armalanımız da varmış: Mavi zemin üzerine orta şeridi alaca aran sırma, ikisi baş yanda, biri uçta, yine sırmadan üç zambak... Hey! Ne güzelmiş o eski zamanlar!

Sustu, tozlanm silmek için, parmağıyla tezgâha vurdu; soma ekledi:

- Ben küçükken, annemin bana sık sık anlattığı, Hauteceourlerle ilgili bir öykü vardır ki, Beaumont'da hâlâ anlatılır... Korkunç bir veba, kenti kınıyormuş; halkın yansı ölmüş; o sırada, Y Jean, şu, kaleyi yeniden yaptıran kişi, bir de bakmış ki Tamı kendisine, bu salgını yenecek güç bağışlamış. Bunun üzerine yalınayak, hastaların evine gitmiş, diz çökmüş, dudaklanndan öpmüş, "Tann isterse, ben de istiyorum," diyerek onlan dudaklanndan öper öpmez hastalar iyi oluyormuş. Onun için, bu sözler Hauteceourlerin simgesi olup kalmış; o tarihten beri,

hepsi vebayı iyi ederler... Yoo! Yaman adamlar! Soylu adamlar!

Monsenyör, papazlığa girmeden önce, XII. Jean admı taşıyordu; oğlunun adına da, prens gibi, bir rakam eklenecek.

Bu sözlerin her biri, Angelique'in hülyasını avutuyor, uzatıyordu. Aynı ezgili sesle yeniden:

- Ooh! Benim istediğim, benim istediğim... dedi.

İpliğe dokunmadan şişi elinde tutuyor, sırmayı tirşe üzerinde bir sağa bir sola götürerek işliyor, her geri dönüşünde ipekle bir düğüm yapıp bağlıyordu. Büyük sırma zambak, yavaş yavaş çiçekleniyordu.

- Ooh! Benim istediğim, benim istediğim... bir prensle evlenmek... Hiç görmediğim bir prens olacak; bir akşam, gün kavuşurken gelecek ve beni elimden tutup bir saraya götürecektir... Bir de, çok güzel olmasını, çok zengin olmasını isterim. Dünyaya, hiç onun gibi güzel, onun gibi zengin prens gelmemiş olmasını isterim! Pencerelerimin altmda atlar kişnesin, dizlerimin üstüne sel gibi mücevherler dökülsün, avuçlarımı açar açmaz altınlar aksın, yağmur gibi, tufan gibi altın aksın... Bir de, prensim beni çılduasıya sevsin ki, ben de onu deli gibi seveyim isterim. lirimiz de çok genç, çok saf, çok soylu olacağız; her zaman, her zaman!

Hubert tezgâhını bırakmış, gülümseyerek yaklaşmıştı; Hubertine de genç kızı parmağıyla, dostça korkutuyordu.

- Ah! Gururlu kız, ah! Açgözlü kız., sen yola gelmeyecek misin? Şimdi de kraliçe olmak istiyorsun ha! Bu hülyya, şeker çalmak, pay vermek gibi çirkin değil, ama aslına bakarsan, yine de şeytan işi; tutku işi, gurur işi.

Angélique neşeli bir yüzle ona bakıyordu:

- Anne, anne, dedi, ne söylüyorsunuz?... Güzelliği seviyorsam suç bende mi? Güzel olduğu için, zengin olduğu için seviyorum; bana öyle geliyor ki, şuramı, yüreğimi ısıtıyor.. Pek iyi bilirsiniz ki, çıkarıma düşkün değilim. Param olsaydı, onu nasıl kullanırdım görürdünüz. Yağmur gibi kente yağardı, yoksulların evine akardı. Gökten nimet inmiş gibi olurdu; düşkünlükten iz kalmazdı! Bir kez, sizi de babamı da zengin ederdim. Sizleri, birer eski zaman senyörüyle eski zaman madamı gibi, diba giysiler içinde görmek isterdim.

Hubertine omuz silkti:

- Deli kız!... İyi ama çocuğum, sen yoksulsun, evlendiğinde bir paran olmayacak. Nasıl olur da evleneceksin?

- Ne demek; niçin evlenemeyecekmişim?

Halinde derin bir şaşkınlık vardı:

- Elbette evlenirim, ya!... Onun parası olacağına göre, benim param olmasma ne gerek var? Her şeyi ona borçlu olurum, onu daha çok severim.

Bu soylu düşünce, Hubert'in çok hoşuna gitti. Çocukla birlikte o da düşümlere dalmaktan hoşlanırdı.

- Kızın hakkı var, dedi.

Ama karısı, ona hoşnut kalmadığını gösteren gözlerle baktı. Ciddileşiyordu.

- Kızım, dedi, soma görürsün, yaşamı öğrenirsin.

- Yaşamı biliyorum ben!

- Nerede öğrendin ki? Çok gençsin, kötülüğü bilmezsin. Sen beni dinle; kötülük vardır, hem de çok güçlüdür.

- Kötülük... Kötülük...

Angélique, anlamını kavramak için, sözcüğü ağır ağır söylüyordu. Saf bakışlı gözlerinde aynı saf yürekli şaşkınlık vardı. Kötülüğü pek güzel biliyordu; söylenece, bunu kendisine yeterince göstermişti. Kötülük denen şey, şeytan değil miydi? Şeytanın hep yemden dirildiğini, ama her zaman yenildiğini görmemiş miydi? Şeytan, her savaşta dayaktan canı çıkmış, acınacak bir durumda, yerde serili kalıyordu.

- Kötülük mü? Aman anne, benim kötülüğe nasıl da önem vermediğimi bir bilseniz! Yeter ki insan, benliğim yensin; o zaman mutlu yaşar.

Hubertine, üzüntülü, kaygılı bir hareket yaptı:

- Seni bu evde, bizimle başbaşa, herkesten uzak, yaşam konusunda bu denli bilgisiz büyüttüğüme beni pişman edeceksin... Sen nasıl bir cennet sayıklıyorsun kuzum? Dünyanın nasıl olduğunu düşünüyorsun?

Genç kız eğilmiş, aynı sürekli devinimle şişi yürütürken, yüzü sonsuz bir umutla aydınlanıyordu.

- Siz beni pek budala mı sanıyorsunuz, anne? Dünya iyi insanlarla doludur. İnsan namuslu olup da çalıştı mıydı, her zaman karşılığım görür... Yoo, biliyorum, kötülükleri de var; ama pek az, onlar hesaba katılır mı -hiç? Kimse yüzlerine bakmaz onların, çabucak cezalarını bulurlar... Soma da, size bir şey söyleyeyim mi; dünya, bana uzaktan, büyük bir bahçe gibi görünüyor; evet! Çiçeklerle, güneşle dolu, uçsuz bucaksız bir bahçe. Yaşamak öyle iyi, yaşam o denli tatlı ki; hiç de kötü olamaz.

İpeklerin ve sırmanın panlitsısıyla kendisinden geçmiş gibi koşuyordu.

- Mutluluk çok kolay şey. Bizler mutluyuz. Niçin? Çünkü birbirimizi seviyoruz. Bu o denli zor bir şey mi? O beklediğime gelince de, göreceksiniz, balan; birbiri-mizi hemen tanıyacağız. Onu hiç görmedim, ama nasıl biri olacağım biliyorum; içeri girecek, 'Seni almaya gel-dim,' diyecek. O zaman, ben de, 'Seni bekliyordum, al beni,' diyeceğim. Beni alacak; artık, sonsuza dek ta-mam. Bir saraya gidip elmas işlemeli, sırmalı bir yatakta yatıp uyuyacağız. Yok canım! Çok kolay!

Hubertine:

- Delisin sen; sus! diyerek onun sözünü kesti. Son-ra, kızın aşka geldiğini, yeniden hülyaya kapılmaya ha-zırlanmış olduğunu görünce:

- Sus! dedi. Beni korkutuyorsun... A zavallı, seni yoksulun biriyle evlendirdiğimiz zaman, yemden yeryü-züne düşeceksin, kemiklerin kırılacak. Bizim gibi yoksul-lar için, mutluluk, alçakgönüllülükle boyun eğmedir.

Angélique, dingin bir dirençle, hâlâ gülümsüyordu.

- Onu bekliyorum, gelecek, dedi.

Hubert de coşmuş, onun düşlemlerine o da kapıl-mıştı.

- Kızın hakkı var, a canım! dedi. Niçin paylıyorsun? Güzelliğine pek güzel; bir kral gelip de onu bizden iste-yebilir. Dünyada neler olmaz!

Hubertine, güzel gözlerim üzgün üzgün ona çevirdi.

- Çocuğu kötülüğe kışkırtma. Sen herkesten daha iyi bilirsin ki, duygularına kapılmak, insana pahalıya mal olur.

Hubert sapsarı kesildi, gözkapaklanrun kıyısında iri yaşlar birikti. Hubertine, verdiği bu derse o an pişman

olmuş, onun ellerim tatmak için ayağa kalkmıştı. Ama o ellerini çekti, titrek bir sesle:

- Hayu, hayır, yamldım... dedi. İşıtıyor musun Angélique, annenin sözünü dinle. Biz ikimiz de deliyiz; yalnızca o akli başmda insandu.. yamldım, yamldım...

Çok coşkulu olduğu için yerine oturamadı, gerdiği kaftanı bıraktı, tamamlayıp tezgâh üstüne bırakılmış bir bayrağı zamklamaya koyuldu. Dolaptan Flandre zamkı çanağım aldı, kumaşın tersine fırçayla zamkı sürdürdü; bu zamk, işlemeyi sağlamaştı. Dudakları, hâlâ hafif hafif ürperiyordu; artık konuşmadı.

Angélique söz dinlemiş, susmuşta; ama, için için konuşmasını sürdürüyor, daha yükseğe, hep daha yükseğe çıkıyor, istediğinin de ötesine yükseliyordu; esriklik içinde aralanan dudakları, hülyasının sonsuz maviliğini yansıtan gözleri., her davranışı bunu gösteriyordu. Bu yoksul kız, şimdi hulyasını sırma iplikle işliyordu; beyaz atlas üzerine, iri zambaklar da, güller de, Meryem simgesi de, hep ondan doğuyordu. Kat kat sırma işlemeli zambağın sapı, bir ışık demeti gibi fişkırıyor, her biri bir küçük sırma tırtılla dikilmiş pullardan yapılmış ince uzun yapraklar, bir yıldız yağmuru gibi dökülüyordu. Ortada, Meryem simgesi parıltı saçıyor, girinti ve çıkıntılarla, som sırma kabartma işlenmiş, ışıkların mistik yangını ortasında, bir mihrap başlığı gibi yanıyordu. Tatlı renkli ipekten güller canlanıyor, bütün üstlük, olağanüstü sırma çiçekleriyle, bembeyaz parıltılar saçıyordu.

Uzun bir susmadan sonra, Angélique başını kaldırdı. Kurnaz bir edayla Hubertine'e baktı, başını salladı:

- Gelecek, onu bekliyorum, dedi.

Bu hülya, delice bir şeydi. Ama o bunda üsteliyordu. Dediği gibi olacaktı, emindi. Gülümseyerek söylediği inancımı hiçbir şey sarsmıyordu:

- Anne, söylüyorum sana, bu dediklerim olacak.

Hubertine, işi alaya dökmeyi daha uygun gördü, kızıza takıldı:

- Ama ben senin evlenmek istemediğim sanıyordum. Senin aklım çelen o ermiş kızlar evlenmiyorlardı. Evlenecekleri yerde, nişanlılarını dine çağırıyorlardı, analarımın babalarının yanından kaçıp boyunlarını vurduruyorlardı.

Genç kız şaşkınlıkla dinliyordu. Soma bir kahkaha attı. Bütün-sağlıklılığı, bütün yaşama sevinci bu gürültülü neşe içinde ötüyordu. Ermiş kızların öyküleri, çok eski tarihlerde geçen şeylerdi! Zamanlar değişmişti, utkuya ulaşan Tanrı, artık kimseden kendisi için ölmesini istemiyordu. Söylencenin, dünyayı küçümseme ve ölümden tat duyma yönlerinden çok, olağanüstü yanları onu çekmişti. Yoo! Elbette evlenmek istiyordu. Sevmek istiyordu; sevilme, mutlu olmak istiyordu!

Hubertine:

- Salon ha! dedi. Koruyucun Agnes'i ağlatırsın. Valinin oğlunu istemedi de İsa'ya varmak için ölümü ona değişti, biliyor musun?

Katedralin kulesindeki büyük çan çalmaya başladı; mihrap dairesinin pencerelerinden birini kuşatan koca bir sarmaşıktan bir serçe sürüsü havalandı. İşlikte hâlâ susan Hubert, zamkın ıslaklığı henüz üzerinde duran gergefe gerili bayrağı, kurusun diye duvara mihli iri demir çivilerden birine asmıştı. Güneş alçalıyor, yer değiş-

tiriyor, örekeyi, kamış çıkırıkları, bakır şamdanı, bütün eski gereçleri ışılatıyordu; iki işçi kadına değin gelince, üzerinde çalıştıkları tezgâh, kullanıla kullanıla cilalanmış gibi parıldayan sııkları ve latalanyla, kumaşın üstünde sürünüp duran tırtıllarla, kırıntı sepetindeki pullarla, ipek makamlarıyla, saf sırma takılı şişlerle panldadı.

O zaman, ilkyazın bu ılık aydınlığı ortasında Angélique, tamamladığı simgesel büyük zambağa baktı. Sonra, inanç dolu, neşeli edasıyla yamt verdi.

- iyi ya, ben de aslında İsa'yı istiyorum!

IV

Angélique canlı neşesine karşın, yalnızlığı seviyor, sabah akşam odasında yalnız kaldığında gerçekten bir dinlenme neşesi duyuyordu. Kendisini bu neşeye bırakıyor, düşünme dalıp gitmenin tadına varıyordu. Kimi zaman gün ortasında bile koşup bir an oraya çıkabildiği zaman, kaçmış, tam bir özgürlüğe kavuşmuş gibi, mutlu oluyordu.

Çok geniş olan oda, tavan arasının yansım baştan başa kaplıyordu; öteki yansında çatı arası vardı. Duvarlar, hatıllar, eğik çatı altını tutan kısımların açıkta duran kirişlerine dek her yan baştan başa kireçle sıvanmıştı; bu beyaz çıplaklık ortasında, meşeden yapılmış eski eşyalar kapkara görünüyordu. Aşağı kattaki salonla yatak odası döşendiği sırada, her dönemden kalma eski mobilyayı oraya çıkarmışlardı. Bir Rönesans sandık, XIII. Louis bir masayla sandalyeler, XIV Louis koca bir karyola, XV Louis çok güzel bir giysi dolabı vardı. Yalnızca beyaz çini sobayla muşamba kaplı küçük bir tuvalet masası, bu eski eşyanın ortasında aykırı duruyordu. Hele o koca karyola, yıllar öncesinin görkemim koruyordu; eski İran kumaşından funda demetli pembe perdeler öyle solmuştu ki, belli belirsiz, sönük pembe bir renk almıştı.

Ama, Angélique'in asıl hoşlandığı yer, balkonu. İki eski ve camlı kapıdan biri, solda olanı, yalnızca çivilerle mtturularak battal edilmişti; daha önce, enine olarak bütün katı kaplayan balkon, şimdi yalnızca sağdaki pencerenin önünde bulunuyordu. Altındaki kirişler henüz sağlam olduğu için, yeniden tahta döşemişler, çürümüş eski parmaklığın yerine demir bir korkuluk vidalamışlardı. Burası, bu yüzyılın başında yenileştirilen padavraların örttüğü, çatı tepesinin altında, hoş bir köşe, bir tür hücreydi. Oradan eğilip bakınca, yontma küçük taşlardan zemin duvarıyla, tuğlaları gözükten tahta kaplamalanyla, şimdi ufaltılmış olan geniş pencere yuvalarıyla, yapının bahçeye bakan bütün cephesinin köhne biçimi görölüyordu. Aşağıda, mutfak kapısının üstünde, çinko örtülü bir kepenk vardı. Tepede de, bir metre çıkıntı yapan son çatı direkleri ve çatı katının dam örtüsü, altlığı yer katının pervazına dayanan iri dirseklerle sağlamlaştırılmıştı. Böylece, balkon, şebboylarla yosunların yeşillendiği, köhne tahtalardan bir ormana gömülü, bir kereste yığıcı içinde kalıyordu.

Angélique, o odada yatıp kalkmaya başlayalı, orada korkuluğa dayamp çevreye bakarak nice saatler geçirmişti. Önce ayaklarının dibinde iri şimşirlerin hiç solmayan yeşillikleriyle karattıklan derin bahçe vardı; bir köşede, kilisenin duvarı dibinde, sıska leylaklardan bir yığın, eski bir granit peykeyi kuşatıyordu; öbür köşede, dipteki duvarı baştan başa kaplayan bir sarmaşık, işlenmemiş geniş bir arsaya, Clos-Marie'ye açılan küçük bir kapıyı yan yana örtüyordu. Bu Clos-Marie, keşişlerin eski yemiş bahçesiydi. İçinden Chevrotte deresi geçiyor,

çevredeki evlerde oturan kadınlara, bu dereye çamaşır yıkamaları için izin verilmiş bulunuyordu; eski bir değirmenin yıkıntısı içinde, yoksul aileler bannıyordu; piskoposluk yapısıyla Voincourt konağının yüksek duvarları arasındaki Magloire Sokağına, yalnızca dar Guerdaches Sokağı'yla bağlı bulunan kırdan, başka hiç kimse oturmuyordu. Güney yönünde, kilisenin dev cüssesiyle tıkalı dar ufku, yazın her iki bahçenin yüzyıllık karaağaçları, yapraklı tepeleriyle örtüyordu. Clos-Marie, her yanından böylece kuşatılmış bir durumda, üzerim arsız otlar kaplamış, rüzgârla sallanan kavalardan ve söğütleriyle, bakımsızlığın sessizliği içinde uyukluyordu. Chevrette suyu çakıllan üstünden seke seke, sürekli bir billur müzik sesiyle, şınl şınl akıyordu.

Angélique, bu ıssız köşenin karşısında, hiç usanmıyordu. Oysa, yedi yıldır orada her sabah, ancak bir gün önce seyrettiği görünümü görebilmişti. Cephesi Grand Rue'ye bakan Voincourt konağının ağaçları öyle sık yapraklıydı ki, Angélique kendi yaşında bir çocuk olan kontesin kızı Claire'i, ancak kışın seçebiliyordu. Piskoposluk yapışırım bahçesindeki dallar daha da sıktı. Angélique, Monsenyörün cüppesini görebilmek için boşu-boşuna uğraşmıştı. Clos-Marie'ye açılan tahta kanatlarla örtülü parmaklıklı kapı, çoktan beri kullanılmıyor olsa gerekti; çünkü Angélique, o kapının bir kez olsun aralanarak bir bahçıvanın içeri girdiğini görmemişti, anımsamıyordu. Orada, çamaşırhanı tokmaklayan kadınlardan başka, hep otların üstünde yatan, paçavralar giymiş aynı yoksul çocukları görüyordu.

O yıl, ilkyaz çok hoştu. Angélique on altı yaşınday-

di; o zamana dek, gözleri yalnızca, Clos-Marie'nin nisan güneşleri altında yeşerdiğini görmekten zevk almıştı. Körpe yaprakların sürmesi, sıcak akşamların saydamlığı, toprağın bütün o kokulu turfandalığı, onu yalnızca eğlendiriyordu; ama bu yıl, ilk tomurcuk sürerken, onun yüreği de çarpmıştı. Otlar büyümeye ve rüzgâr ona yeşilliklerin keskinleşen kokusunu getirmeye başladığından beri, içinde gitgide artan bir coşku vardı. Nedensiz, birdenbire gelen tasalar soluğunu tıkıyordu. Bir akşam, Hubertine'in kollarına atıldı, üzgünlüğüne hiçbir neden yokken, tersine pek mutlu olduğu halde, ağladı. Hele geceleri nefis düşler görüyor, gözüne birtakım gölgeler görünüyor, uyandığında anımsamaya cesaret edemediği esriklikler geçiriyor, meleklerin kendisine verdiği bu mutluluktan utanıyordu. Kimi zaman büyük karyolanın içinde, elleri bitişik, göğsüne bastırılmış bir durumda, sıçrayarak uyanıyordu; soluğu öyle tıkanıyordu ki, döşeme tahtasına yalınayak atlamak zorunda kalıyordu; sonra koşup pencereyi açıyor, orada, coşkusunu dindiren o serin hava banyosu içinde ürpererek, şaşkın kalakalıyordu. Sürekli bir hayranlık, kendisini tanyamamaktan, bilmediği zevklerle ve acılarla büyümüş gibi duyumsamaktan, bütün bu sihirli kadın gelişmesinden duyduğu bir şaşkınlıktı bu.

Piskoposluk bahçesindeki gözükmeyen leylaklarla san salkımlar, gerçekten de bu denli güzel mi kokuyordu ki, ne zaman koklasa, yanaklarına hep dalga dalga pembelik yayılıyordu? Şimdi, onu canlı bir solukla okşayan bu ılık kokuların, o zamana dek hiç ayrımına varmamıştı. Hem, Voincourtlan bahçesindeki iki karaağacın arasında, morumsu koskoca yığını görünen, çiçek açmış bir

Japon ayva ağacını, geçen yıllarda nasıl olmuş da görmemişti? Bu yıl, bu soluk mor renk, yüreğine öyle dokunuyordu ki, ağaca bakar bakmaz gözlerini bir coşku bulandırıyor. Chevrotte deresinin de, kıyılarındaki sallar arasından, çakıllar üzerinde sekerek, bu denli yüksek sesle şınıldadığını işitmemişti, anımsamıyordu. Dere konuşuyor; Angélique onun yüreğini coşkuyla dolduran hep aynı belli belirsiz sözcükleri yineleyişini dinliyordu. Bu kırlık, eski kırlık değil miydi ki, orada her şey onu şaşkınlığa düşürüyor; böylece, yeni anlamlar alıyordu? Yoksa, asıl değişen kendisi miydi de, orada yaşamın fizlendiğini duyumsuyor, görüyor, işitiyordu?

Ama, sağdaki katedral, gökyüzünü tıkayan o görkemli yağm, onu daha çok şaşmıyordu. Her sabah, onu ilk kez gördüğünü sanıyor, bu buluştan duygulanıyor, o aşınmış taşların da, kendisi gibi sevdiğim ve düşündüğünü anlıyordu. Bu sonuca akü yürüterek varmamıştı. Angélique'in bildiği bir şey yoktu; birbiri ardına gelmiş kuşakların inançlarının, üç yüzyıldır kat kat üstüne oluşan dev yapının gizemli havasma kendisim bırakıyordu. Pencereleri oyma zırhlar altında, yalnızca ince sütuncuklarla süslüydü; çıplak ve dolgun kemerli çevredeki Roman mihraplarla alt kısmı diz çökmüş, Tann'ya yalvarır gibi görünüyordu. Arkadan, kubbealtının seksen yıl soma yapılmış oval, yüksek ve ince, yarım eğimler ve güllerle süslü bölmelerle bölünmüş pencereleriyle, yüzü ve elleri göğe kalkık, yükseldiğini duyumsuyordu. iki yüzyıl sonra Gotik mimarının en parlak döneminde eklenmiş ve süslenmiş olan küçük kuleleriyle, kule tepeleriyle, alemle dolu zikir yerinin payandaları ve dayanak duvarla-

nyla huşu içinde, dimdik, yerinden kalkıyordu. Oluk ağızlan, damda biriken sulan dayanak duvarlanm di-binden yere boşaltıyordu. Mihrap dairelerinin üstüne, tara-çanın çevresine, yonca yaprağı biçiminde süslerle bir korkuluk eklenmişti. Çatı da, küçük çiçekler biçiminde bir başlıkla süslenmişti. Bütün yapı, eski dinsel korku-dan kurtularak, sürekli bir atılımla göğe yaklaştıkça çi-çekleniyor, bir acıma ve aşk tanrısının kucağında yiti-yordu. Angélique, bunu maddi bir duyguyla duyumsu-yordu; sanki kendi okuduğu çok saf, çok ince, çok yük-seklere dalıp yiten bir ilahinin etkisinde kalmış bu görü-nümle içi açılıyor, mutlu oluyordu.

Aslında, katedral canlıydı. Yüzlerce kulangıç, yon-ca yaprağı biçimi çevre kemerlerine, küçük çanların, alemlerin kovuklarına varıncaya dek yuva yapmıştı; or-tasında yaşadıkları dayanak duvarlarıyla payandalara sürtünerek durmadan uçuşuyorlardı. Piskoposluk yapısı-nın karağaçlandaki yaban güvercinleri de, taraçalann kıyısında, gezintiye çıkmış gibi ağır ağır yürüyerek dem çekiyorlardı. Kimileyin, gökyüzünün maviliği içinde yit-miş, pek pek sinek iriliğinde bir karga, bir alemin tepe-sinde tüylerim temizliyordu. Bitkiler, bütün bir çiçek yı-ğını, duvarların tepelerinde süren yosunlar, otlar, eskimiş taşlan, köMerinin sinsi işlemesiyle canlandınıyordu. Sel-li bir yağmur yağdığı günler, bütün mihrap dairesi, çatı kurşunlarını döven, taşmış bir sel haşırtsısıyla galerilerin su yollarından boşanan, kattan kata akan sağanağın uğultusuyla uyanıyordu. Ekimin ve martın ürkütücü rüz-gârlan, çatı tepelerinin ve sıra kemerlerin, sütuncuklan ve gül biçimi süslerin oluşturduğu yığının içinde estikçe

ona bir ruh, öfkeli ve Mitili bir ses veriyordu. Güneş de, onu kumral bir aydınlıkla gençleştiren sabahtan, ağır ağn uzayan karaltılar altoda bir bilinmezliğe gömen akşama değin, ışığın oyunuyla canlandırıyor. Katedralin damarları atıyormuş gibi, bir de iç yaşamı vardı; ayinler, çanların gürültüsüyle, orgun müziğiyle, rahiplerin ilahi sesleriyle, yapıyı baştan başa sarıyordu. Onda yaşam, uzak gürültüler, bir ayin mırıltısı, bir kadının hafif diz çöküşü, belli belirsiz bir ürperti, sözcüklerle anlatılmadan, kapalı ağızla okunan bir duamn sofı yanıklığıyla hep ürpermekteydi.

Günler uzamaya başladığı için, Angélique sabah akşam büyük dostu katedralle yan yana, balkona abamp, uzun uzun kalıyordu. Akşamları, yalnızca yıldızlı göğe bir kütle olarak yansıyan bedenini gördüğünde, onu daha çok seviyordu. Planlar yitiyordu. Angélique, boşluğa köprüler gibi atılmış dayanak duvarlarını belli belirsiz seçiyordu. Onu, yedi yüzyıllık bir hülyayla dolu, mihraplara önünde umuda ve umutsuzluğa düşen kalabalıklarla büyümüş, karanlıklar altında uyanmış duyumsuyordu. Bu, geçmişin sonsuzluğundan gelip, geleceğin sonsuzluğuna giden sürekli bir uyanıklık, içinde Tanrı'nın uyuyamadığı bir evin gizemli ve korkunç uyanıklığıydı. Devinimsiz ve canlı kara kütlelerin içinde, Angélique'in gözleri hep Clos-Marie fidanlarının düzeyindeki zikir yeri mihrabının penceresine, gece karanlığına açılmış belli belirsiz bir göz gibi yanan biricik pencereye gidiyordu. Bu pencerelerin gerisinde, bir sütunun köşesinde bir türbe kandili yanıyordu. Bu mihrap, eski zaman papazlarının, V. Jean d'Hauteceur'e ve torunlarına, cö-

mertliklerinin ödülü olarak oraya gömülme hakkım verdikleri mihraptı. Saint Georges'a ayrılmış olan bu mihrabın, XII. yüzyıldan kalma bir renkli camdan penceresi vardı ki, üzerinde, o ermişin yaşamöyküsü yazılıydı. Alacakaranlık olur olmaz, bu yaşamöyküsü, karaltılar içinde, bir düşlem gibi, aydınlık, ortaya çıkıyordu. Angélique de, gözleri hulyalı ve tutkun, pencereyi bunun için seviyordu.

Renkli camın ortası mavi, kıyılan kırmızıydı. Loş bir görkem taşıyan bu zemin üzerinde, uçşan giysilerinden çıplak tenleri görünen kimseler, her parçası renkli camlarla yapılmış bir siyahla gölgeli, kurşunlar arasında sıkışık, keskin renklerle gözüküyordu. Ermişin yaşamöyküsüyle ilgili üç sahne, kemere dek üst üste, pencereyi kaplıyordu. En alt sahnede, ejderha tarafından yenilmek üzere, gösterişli giysilerle kentten çıkan kralın kızı, bataklığın yanmda Saint Georges'a raslıyordu; canavarın kafası bataklıktan dışarı çıkıyor, bir bantüzerinde de şu sözler okunuyordu: "İyi şövalye, benim için kendini öldürme, çünkü kurtulmama yardım edemezsin. Benimle birlikte sen de ölürsün." Sonra, orta yerde bir savaş sahnesi vardı; ata binmiş olan ermiş, canavann vücudunu baştan başa deliyor, sahneyi, şu tümce anlatıyordu: "Georges, kargışım öyle bir kaldırdı ki canavan deldi ve yere serdi." En sonunda, üst kısımda kralın kızı, altolan canavan kente getiriyordu: "Georges dedi ki: 'Kemerini onun boynuna at ve hiçbir kuşku besleme, güzel kız.' Kralın kızı böyle yapınca, ejder son derece uslu bir köpek gibi onun peşinden geldi." Pencere camı, yapıldığı sırada, kemer bölümünde bir süsleme örgesi bulunsa gerekti. Ama,

sonradan mihrap dairesi Hautecoeurlere mal edilince, bu örgenin yerine kendi armalarını koymuşlardı. Onun için, karanlık gecelerde, ermişin yaşamöyküsünün üzerinde, daha yeni bir tarihte yapılmış olan armalar parıl parıl yanıyordu. Bu arma, parçalıydı, birinci ve dördüncü parçaları Kudüs; ikinci ve dördüncü parçaları Hautecoeur bölümleriydi. Kudüs bölümünde gümüş zemin üzerine altın yıldızlı bir haç, bunun çevresinde de serpiştirilmiş dört küçük haç vardı; Hautecoeur bölümünde de, mavi zemin üzerine altın bir kale; ortada gümüş rengi zemin üzerine gümüş göbekli siyah bir tuğra, ikisi üstte biri altta üç zambak vardı. Arma levhasını, sağdan ve soldan iki altın ejder tutuyordu; mavi bir sorguç ortasında, düklerin, Fransa mareşallerinin, unvan sahibi senyörlerin ve kral bölükleri komutanlarının tolgası olan, altın kakmalı, on bir ıskaralı gümüş tuğra vardı. Simge olarak da, "Tamı isterse, ben de isterim" yazılıydı.

Angélique, kralın kızını ellerini bitiştirip yukarı kaldırmış, Saint Georges'u da mızrağıyla canavarın vücudunu delmiş olarak göre göre, bu ermişe gönül vermişti. Uzaktan, yüzleri pek iyi seçemiyor, düşte gibi büyümüş görüyordu; kız, ince, şanslı, temiz yüzlü; ermiş, masum ve görkemli, melek gibi güzeldi. Kendisini kurtarmaya geliyordu. Angélique, elinden gelse, onun ellerini minnetle öpecekti. Bulanık bir düşlem olarak gözünün önüne getirdiği bu serüvene, bir göl kıyısındaki raslantıya, güneşten daha güzel bir serüvene, Hautecoeur şatosunda yaptığı gezintinin anısı kaşınıyor; göğe doğru yükselen, eski zaman senyörleriyle dolu derebeylik kale burcu, dimdik duruşuyla imgeleminde canlanıyordu. Ar-

malar, bir yaz gecesi yıldızı gibi pırıldıyordu. Angélique, sık sık arma işlediği için bunları iyi tanıyor, ezgili sözcükleriyle, onları kolayca okuyordu. V Jean, vebanın yıkıma uğrattığı kentte kapı kapı dolaşiyor, ölmek üzere olan hastalan dudaklanndan öpüyor, "Tann isterse, ben de isterim," diye onlan iyi ediyordu. El. Félicien, Philippe le Bel'in Filistin'e gitmesine bir hastalığın engel olduğunu haber alınca, onun yerine kendisi, yalınayak, elinde bir mumla oraya gidiyor, armasına, Kudüs bölümü ekleme ayrıcalığı almıyordu. Daha başka öyküler, hele söylencenin verdiği mutlu ölümler adıyla, Hauteceur ailesi kadınların öyküleri aklına geliyordu. Ailede kadınlar, tam mutluluk ortasında, genç yaşta ölüyorlardı. Kimi zaman iki üç kuşak esirgeniyordu; soma ölüm, gülümseyerek, yumuşak ellerle yeniden ortaya çıkıyor; Hauteceurlerden birinin kızını ya da kamım, büyük bir aşk mutluluğu ortasında, en yaşlısı yirmi yaşında olmak üzere, alıp götürüyordu. Raoul'un kızı Laurette, şatoda oturan amcası oğlu Richard'la nişanlandığı günün akşamı, David kulesindeki penceresinin önünde dururken, onu da Charlemagne kulesindeki kendi penceresinde görmüş, kendisini çağırıyor sanmış, bir ay ışığı o sırada, aralarına aydınlık bir köprü attığı için, kız ona doğru yürümüştü; ama yolun ortasında, telaşından, yanlış bir adım atıp ay aydınlığından dışarı çıktığı için düşmüş, kulelerin dibinde parça parça olmuştu; nitekim, o tarihten beri, ay ışığı parlak olduğu zamanlar, her gece şatonun çevresinde havada yürüyor, geniş giysisinin sessiz sürtünüşü orayı beyazlığa gömüyordu. VII. Hervé'nin kansı Balbine, altı ay boyunca kocasının savaşta öldüğü-

nü sanmıştı; soma bir sabah, burcun tepesinde hâlâ beklerken, yoldan doğru onun geldiğim görmüş; koşa koşa yokuşu öyle sevinçle inmişti ki, merdivenin son basamağında ölmüştü; bugün bile, akşamüstü ortalık karam karmaz, yıkıntılar arasından yine iniyor, kattan kata koştuğu, dehlizlerden ve odalardan süzüldüğü; bir gölge gibi, boşluğa alabildiğine açılan pencerelerin arkasmdan geçtiği görülüyordu. Austreberthe, Yvonne, Gudule, Ysabeau, hepsi ilk mutluluklarının hayranlığı içinde, çok genç yaşta, bir kanat vuruşuyla alıp götürerek kendilerini yaşamdan kurtaran ölümün sevdiği bütün mutlu ölümler, hortluyorlardı. Kimi geceler, beyaz görünümüleriyle şatoyu bir güvercin sürüsü uçuşuyla dolduruyordu. Bunların en sonuncusu, Monsenyörün oğlunun annesi bile, çocuğun beşiği önünde, cansız uzanmış bir durumda bulunmuştu; hasta hasta oraya dek sürüklenererek gelmiş, çocuğunu öpme sevinci içinde yıldırımla vurulurcasına ölmüştü. Bu öyküler, Angélique'in imgelemim dolduruyordu; genç kız, bunlardan, daha dün olmuş kesin olaylar gibi söz ediyordu; Laurette'le Balbine'in serüvenlerini, mihrabın duvarlarına gömülü eski mezar taşlarının üstünde okumuştur. Niçin kendisi de, henüz gençken ve mutlu olarak ölmesindi? Armalar pırıldıyor; ermiş, penceresinden iniyor; Angélique, bir öpücüğün hafif soluğu içinde, göğe çekiliyordu.

Söylence, ona bunu göstermişti. Tansık, genel bir kural, nesnelere doğal gidişi değil miydi? Tansık, her zaman vardı; her nedenle, kimi zaman nedensiz yere, doğa yasalarını yadsımak zevki için son derece kolaylıkla ortaya çıkıyordu; çoğalıyor, yayılıyor, taşıyordu; Tan-

n'yla bir düzeyde yaşıyordu. Edesse hükümdarı Abagar, İsa'ya mektup yazıyor ve yanıt alıyordu. Ignace'a Meryem'den mektuplar geliyordu. Ana oğul, her yerde görünüyorlar; değişik kılıklara bürünüyorlar ve gülümser bir babacanlıkla konuşuyorlardı. Etienne, onlarla bulunduğu zaman, pek senli benli davranıyordu. Bütün erdenler İsa'yla evleniyorlar; din şehitleri gökyüzüne yükselip Meryem'le birleşiyorlardı. Meleklerle ermişler, insanların her zamanki arkadaşlarıydılar, duvarlardan geçiyorlar, gidip geliyorlar, düşlere giriyorlar, bulutların üstünden aşağı sesleniyorlar, doğumda ve ölümden hazır bulunuyorlar, işkence sırasında yüreklendiriyorlar, zindanlardan kurtarıyorlar, yanıtlar getiriyorlar, dilekleri yapıyorlardı. Geçtikleri yerlerde tükenmez tansıklar belirliyordu.

Silvestre, bir ejderin ağzını iplikle bağlıyordu. Arkadaşlarının aşağıladığı Hilair'e oturacak yer hazırlamak için toprak yükseliyordu. Saint Loup'nun kupasına, pahada ağır bir mücevher düşüyordu. Bir ağaç, Saint Martin'in düşmanlarını eziyordu; o buyruk verince, bir köpek, yakaladığı bir tavşanı bıkıyordu; bir yangın sönyordu. Mısırlı Marie, denizin üzerinde yürüyordu; Ambroise doğduğu zaman, ağzından bal arıları çıkıyordu. Ermişler, boyuna, hasta gözleri, kötürüm ya da kurumuş elleri ve ayakları, cüzamı, hele vebayı iyi ediyorlardı. Hiçbir hastalık, haç işaretine dayanamıyordu. Bir kalabalık içindeki hastalarla zayıflar bir yana aynılıyor, bir yıldınmla toptan iyi ediliyordu. Ölüm yeniliyordu; öldükten sonra dirilmeler o denli sık oluyordu ki artık günlük olaylardan sayılıyordu. Ermişlerin kendileri de

son soluklarını verdikten sonra, tansıklar yine durmuyor, artıyor, mezarlarının canlı çiçekleri gibi oluyordu. Nicolas'm ayaklarından ve başından, her derde deva, iki çeşme halinde zeytinyağı akıyordu. Cecile'in tabutu açılınca, gül kokusu çıkıyordu. Dorothée'nin tabutu kudret helvasıyla doluydu. Erdenlerin ve din şehitlerinin bütün kemikleri, yalancıları utandırıyor; hırsızları, çaldıkları malları geri vermek zorunda bırakıyor; kısır kadınların muradını veriyor; ölmek üzere olan hastalara sağlıklarını geri getiriyordu. Olanaksız bir şey kalmıyordu. Gözle görünmez bir güç egemenlik sürüyordu; biricik yasa, doğaüstünün cilveleriydi. Tapmalarda sihirbazlar işe karışıyordu; orakların kendi kendine ot biçtikleri, tunçtan yılanların kıvıldadıktan, tunç yontuların güldükleri görülüyor; kurtların şarkı söylediği işitiliyordu. Ermişler, hemen karşılık veriyor, onları gideriyorlardı. Kutsal ekmekler canlı ete dönüşüyor, İsa tasvirlerinden kan akıyor, toprağa batını an değnekler çiçek açıyor, pınarlar fişkırıyor, yoksulların ayakları dibinde yığınlarla ekmek birikiyor, bir ağaç eğiliyor, İsa'ya tapıyordu. Daha daha; kesik başlar konuşuyor, kırık kupalar kendi kendine onanıyor, yağmur bir İdhsenin üstünden uzaklaşıp çevredeki sarayları suya boğuyor, keşişlerin giysileri eskimiyor; her mevsim, hayvan derisi gibi yenileniyordu. Ermenistan'da acımasızlar, beş din şehidinin kurşun tabutlarını denize atıyorlardı; içinde havari Barthélémy'nin cesedi bulunan tabut başa geçiyor; öbür dördü de saygı olsun diye ona eşlik ediyor; hepsi, bir gemi filosu gibi düzen içinde, meltemde ağır ağır yüzerek, engin denizlerden Sicilya kıyılarına geliyorlardı.

Angélique, tansığa çok inanıyordu. Bilgisizliği ortasında, yıldızların doğması gibi, basbayağı menekşelerin açması gibi olağanüstülüklerle kuşatılmış olarak yaşıyordu. Dünyanın, bir makine gibi değişmez yasalarla yönetildiğini düşünmek, ona delilik gibi görünüyordu. Kavrayamadığı daha neler vardı; gücünü ölçemeyeceği, kimi zaman yüzünde dolaşan engin solukları olmasa varlıklarım bile kestiremeyeceği güçlerin ortasında, kendini nasıl da yitip gitmiş, nasıl da zayıf duyuyordu. Nitekim, ilk dönem hıristiyanlan gibi okuduğu söylencelerle beslenerek, ilk günahı silmek ödeviyle kendisini cansız bir durumda Tanrının ellerine bnakıyordu; hiç özgür değildi; onun inanç esenliğini, acıması ve sevgisiyle ancak Tanrı sağlayabilirdi; acıma da, onu Hubertlerin damı altına, katedralin gölgesine getirip, orada boyun eğmeden, saflıktan ve inançtan başka bir şey olmayan bir yaşam sağlamasıydı.

Angélique, soyaçekimsel bir hastalık ifritinin, canevinde homurdandığını işitiyordu. Doğduğu yerde kalsaydı, kimbilir ne olacaktı! Kuşkusuz kötü bir kız olacaktı; oysa şimdi, bu kutsal köşede, her mevsimde yeni bir sağlıkla büyüyordu. Ezbere bildiği masallardan, orada içtiği inançtan, içinde yıkandığı gizemli doğaötesinden oluşan bu çevre, tansığı ona günlük yaşamıyla özdeş olarak, doğal olarak gösteren bu görünmez dünya, Tanrının esirgemesi değil de neydi? Tanrının esirgemesi din şehitlerini nasıl silahlandırnyorsa, bu çevre de yaşam savaşı için onu silahlandırıyordu. Angélique de, bilmeden, onu kendisi yaratıyordu; çevre, onun söylencelerle kızışan düşleminde, ergenliğinin bilinçsiz isteklerinden doğuyordu; onun

bilmediği neler varsa onlarla dolup genişliyor, varlığındaki ve nesnelerdeki bilinmeyenle cisimleniyordu. Her şey onun kendisinden gelip yine kendisine dönüyor; insan, insanı kurtarmak için Tann'yı yaratıyordu. Hülyadan başka bir şey yoktu. Kimi zaman şaşmıyor, kendi maddesel varlığından kuşku duyarak, şaşkınlık içinde, elini yüzünde gezdiriyordu. Varlığı, bir düşlem yarattıktan sonra ortadan yitecek bir görünüş değil miydi?

Bir mayıs gecesi, saatlerini geçirdiği o balkonda, hüngür hüngür ağladı. Üzülmüyordu; gelecek hiç kimse olmadığı halde, bir bekleyişin coşkusunu duyuyordu. Gece çok karanlıktı. Clos-Marie, yıldızlarla dolu gökyüzünün altmda, karaltılı bir kovuk gibi çukur görünüyor; Angélique yalnızca, piskoposluk bahçesinin yaşlı karaağaçlarıyla, Voincourt konağının kara yığınlarını seçebiliyordu; yalnızca, mihrabın renkli camdan penceresi pırıldıyordu. Gelecek kimse olmadığı halde, yüreği neden böyle hızlı hızlı çarpıyordu? Bu, uzak tarihle ilgili, ta çocukluğuyla ilgili bir bekleyişti; bir bekleyiş ki, yaş ilerledikçe büyümüş, ergenliğinin bu coşkulu hummasına gelip dayanmıştı. Hiçbir şey ona garip görünmeyecekti, haftalardır kafasında canlandırdığı bu gizemli köşeden sesler duyuyordu. Söylence, oraya, ermiş erkek ve kadınlardan oluşan bir doğaüstü evrenini salıvermişti; tansık, orada gelişmeye hazırdı. Angélique, her şeyin canlanmakta olduğunu, işittiği seslerin, bir zamanlar sessiz olan şeylerden geldiğini, ağaç yapraklarının, Chevrote'un sularının, katedralin taşlarının kendisiyle konuştuklarını pek iyi anlıyordu. Ama, görünmez evrenin fısıltıları ona böyle kimi haber veriyor, öte evrenden

esen ve havada dalgalanan bu bilinmedik güçler ona ne yapmak istiyorlardı? Angélique, hiç kimsenin vermediği bir randevudaymış gibi gözleri karanlıklarda, orada duruyor, bekliyor, uykusuzluktan bitkin düşene dek boyuna bekliyor; bir yandan da, bilmediği bu evrenin, kendi isteği dışında, yaşamı için karar verdiğini duyumsuyordu.

Angélique, bir hafta, böylece, gecenin karanlığında ağladı. Hep oraya geliyor, sabırla bekliyordu. Çevresinin kuşatılması, sanki ufuk daralmış da onu sıkıyormuş gibi sürüyor, her akşam daha da artıyordu. Nesnelere, yüreğine ağn basıyor; şimdi sesler, kafatasının ta içinde uğuldadığı halde, Angélique, onları daha belirli işitemiyordu. Bu, yavaş yavaş bir kavrayıştı; bütün doğa, yer ve geniş gökyüzü, onun varlığına giriyordu. En hafif bir gürültü olsa elleri ateş gibi yanıyor, gözleri karanlıkları delmeye uğraşıyordu. Sonunda beklediği tansık bu muydu? Hayır, yine bir şey yoktu; belki de bir gecekuşunun kanat çırpmasından başka bir şey değildi. Yeniden kulak veriyor; karaağaçların ve söğütlerin yapraklarından çıkan başka başka hışırtılara varıncaya dek seziyordu. Derede bir taş tekerlendikçe ya da çevreyi araştıran bir hayvan bir duvardan süzülükçe, belki yirmi kez, böylece, bir ürpertiyle tepeden tırnağa titredi. Baygınlıklar geçirerek eğiliyordu. Hiç, yine hiçbir şey yoktu.

Sonunda, aysız gökyüzünden daha sıcak bir karanlık döküldüğü bir akşam, bir şey başladı; Angélique, aldatıldığını sanarak korktu; bu, çok hafif, sanki belli belirsiz bir şey, tanıdığı gürültüler arasında yeni, ufak bir gürültüydü. Yeniden duyulması gecikiyor, Angélique soluğunu tutuyordu. Sonra, yine belli belirsiz, daha. güçlü

olarak işitildi. Gözün ve kulakların dışında, bir şeyin yaklaştığını haber veren havadaki bu titremeye, sanki, uzaktan işitilen, güçlkle sezilen bir ayak sesi diyeceği geliyordu. Angélique'in beklediği şey, görünmez evrenden geliyor; çevresinde ürperen şeylerden ağır ağıncı çıkıyordu. Belirsiz gençlik dileklerinin gerçekleşmesi gibi, hülyasından parça parça ortaya çıkan bir şeydi bu. Boyalı resimden sessiz ayaklarıyla ona doğru yükselmek için otlara basarak yürüyen renkli camdaki Saint Georges muydu acaba? Pencere de, soluklaşıyordu. Angélique bulanık, dumanlı, kızıl bir küçük buluta benzeyen ermiş, artık iyiden iyiye göremiyordu. O gece daha fazla bir şey öğrenemedi. Ama ertesi gün, aynı saatte, aynı karanlıkta gürültü arttı, bir parça daha yaklaştı. Kesinlikle bir ayak sesiydi bu, yere sürünerek geçen, düşlem gibi ayak sesleriydi. Duruyor, kimileyin şurada, kimileyin burada yeniden başlıyor; yerini kesin olarak anlayamıyordu. Belki de Voincourtların bahçesinden geliyordu; karaağaçların altında, gecenin geç saatlerinde dolaşan biriydi. Belki de, oradan değil de, piskoposluk bahçesindeki sık ağaçlıklardan, keskin kokusu yüreğini bayıltan iri leylaklardan geliyordu. Angélique, karanlıkları ne kadar araştırsa, beklediği tansığı ona, yalnızca kulakları, bir de burnu, sanki içine bir soluk karışmış gibi artan o çiçeklerin kokusu haber veriyordu. Birçok geceler, ayak seslerinin çizdiği daire, balkonun altmda gitgide daraldı; Angeliuqe, seslerin duvara, ayaklarının, dibine dek geldiğini işitti. Ayak sesleri orada duruyor; o zaman, uzun bir sessizlik oluyor; kendisine bir kuşatılmışlık duygusu içinde baygınlık geçirdiğini duyumsatan bu bilmediği

alemin o ağır ağır ve gitgide büyüyen kucaklayışı tamamlanıyordu.

Sonraki geceler, Angélique yıldızların arasında, yeni ayın ipince belirdiğini gördü. Ama ay, gün kavuşurken uzaklaşıyor, kapağının örttüğü keskin ışıklı bir göz gibi, katedralin çatısmm arkasına çekiliyordu. Angélique, ayı izliyor; her gün, akşam karanlığı çökerken onun büyüdüğünü görüyor; sonunda, görünmeyen evreni aydınlatacak olan bu meşaleyi bekliyordu. Gerçekte Clos-Marie, eski değirmenin kalıntılarıyla, top ağaçlarıyla, hızlı akan deresiyle, karanlıklardan sıyrılıyordu. O zaman, ışık ortasındaki bu yaratılış sürdü. Hulya evreninden gelen şey, sonunda bir vücut gölgesi oldu; çünkü Angélique, ayın altmda kımıldayan silik bir gölgeden başka bir şey görmemişti. Neydi bu acaba? Rüzgârla sallanan bir dal gölgesi mi? Kimi zaman her şey silinip yitiyor, alan bir ölüm dinginliği içinde uyuyor; Angélique, gözüne düşlemlerin görüldüğünü sanıyordu. Soma, kuşku duyma durumu kalmadı; koyu renkli bir gölge, aydınlık bir alanı aşmış, bir söğütten ötekine süzölmüştü. Angélique onu gözden yitiriyor, yeniden buluyor, ne olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Bir akşam, çevik bir devinimle kaçan iki omuz görür gibi oldu; gözleri o anda kilisenin penceresine döndü; pencere, tam karşıdan vuran ay ışığıyla sönmüş, boşalmış gibi,,kül rengiydi. O andan sonra, Angélique canlı gölgenin uzadığını, penceresine yaklaştığını, kilise boyunca otların arasında, şu kara kovuklardan o kara kovuklara geçerek hep yaklaştığını anladı. Onu daha yakında duyumsadıkça, gitgide artan bir yürek çarpıntısına, görölmeyen gizemli gözlerin bakmasıyla

duyuları o sinirsel duyguya kapılıyordu. Orada, yaprakların altında, kesinlikle biri vardı; gözlerini kaldırmış, üzerinden ayırmadan, hep kendisine bakıyordu. Ellerinde, yüzünde bu bakışların uzun, hem çok tatlı, hem çekingenden dokunuşunu duyuyor; söylencenin büyüğü evreninden geldikleri için onlardan sakınmıyordu; ilk duyduğu kaygı, mutluluğa karşı duyduğu inançla, çok hoş bir coşkuya dönüşüyordu. Gölge bir gece, ayışığıyla ağaran toprağın üzerinde, açık ve belli bir çizgi halinde göründü; bu, söğütlerin arkasında gizli olduğu için göremediği bir adamın gölgesiydi; adam hiç kıpırdamıyordu. Angélique, kıpırtısız gölgeye uzun uzun baktı.

Angélique o günden soma, bir gize sahip oldu. Kireçle badana edilmiş apak ve çıplak odası bir gizle dolmuştu. Büyük karyolasında incecik vücuduyla saatlerce yitmiş olarak yatıp kalıyor, gözleri kapalı olduğu halde uyuyamıyor; pırıl pırıl toprağın üzerindeki kıpırtısız gölge, gözlerinin önünden hiç gitmiyordu. Şafak sökerken gözlerini açtığı anda, bakışları koca giysi dolabından eski sandığa, çini sobadan tuvalet masasına gidiyor; ezbere, yanılmadan çizebileceği o gizemli gölgeyi orada göremediğine şaşıyordu. Uykuya yatarken, onun, perdelerin soluk renkli fundaları arasından süzülüğünü görmüştü. Uyanırken olduğu gibi düşlerinde de hep onunla uğraşıyordu. Bu, kendi gölgesinin arkadaşı gibi bir gölgeydi; yalnız olduğu halde, düşüyle birlikte, iki gölgesi vardı. Bu gizi hiç kimseye söylemedi; o zamana dek her şeyi söylediği Hubertine'e bile anlatmadı. Hubertine, onun neşeli oluşuna şaşarak nedenini sorduğunda, Angélique kıpkırmızı kesiliyor, erken gelen ilkyazın kendisini neşe-

lendirdiğini söylüyordu, ilk güneşli havalarda esrik bir an gibi, sabahtan akşama dek vızıldıyordu. İşlediği cüpler, ipekler ve sırmalar içinde, hiç bu denli parlaklık saçmamıştı. Hubertler gülümsüyorlar, onu yalnızca sağlıklı sanıyorlardı. Akşam yaklaştıkça neşesi artıyor, ay doğarken şarkı söylüyor; zamanı gelince balkona abanıyor, gölgeyi görüyordu. Dolunay süresince, onu, dimdik ve sessiz, dakikası dakikasına hazır buldu; ama pek bir şey anlayamadı; bunun, hangi yaratığın gölgesi olduğunu öğrenemedi. Acaba yalnızca bir gölge, bir düşünme miydi bu; yoksa kilise camında yiten ermiş miydi; ya da, bir zamanlar Cecile'i sevmiş olan melekti de; şimdi de kendisini sevmek için gökten yere mi iniyordu? Bu düşünce ona gurur verdi, görünmez evrenden gelmiş bir okşama gibi, çok zevkli bir şey oldu. Soma, bunun ne olduğunu anlamak için bir sabırsızlık duydu, yeniden beklemeye başladı. Clos-Marie'yi aydınlatan yusuvarlak ay gökyüzünün ortasında bulunduğunda, tepeden inen beyaz ışığın altodaki ağaçların, sessiz ışıklar akıtan pınarlar gibi, hiç gölgesi kalmıyordu. Bütün alan bu ışığa gömülüyor, bir aydınlık dalgası orayı bir billur duruluğuyla dolduruyordu; ışığın parlaklığı öyle deliciydi ki, söğüt yapraklarının incelikli oylarına varıncaya dek seçiliyordu. Havadaki en hafif ürperti, bitişik bahçelerin iri karaağaçlarıyla katedralin dev cüssesi arasında görkemli bir erinç içinde uyuklayan bu ışık gölünün yüzünü karıştırır gibi oluyordu.

İki gece daha geçmişti; üçüncü gece, Angélique gelip balkona abandığında, yüreği şiddetle hopladı. Orada, parlak ışığın ortasında, onun ayakta, yüzü kendisine dö-

nük, durduğunu görmüştü. Gölgesi de, ağaçların gölge-leri gibi ayaklan dibinde toplanmış ve yitmişti. İyiden iyiye belli, yalmzca o vardı. Angélique, onu bulunduğu uzak yerden, güpegündüz gibi, yirmi yaşında, sansın, uzun boylu ve ince yapılı olarak görüyordu. Kıvırcık saçlarıyla, seyrek sakalıyla, irice ve düz bumu, gururlu ve tatlı bakışlı kara gözleriyle bir Saint Georges'a, görkemli bir İsa'ya benziyordu. Hem, onu pek iyi tanıyordu; onu hiçbir zaman başka türlü görmemişti; ta kendisiydi. Angélique, onu böyle bekliyordu. Tansık, sonunda gerçekleşiyordu; görünmez evrenin yavaş yavaş yaratışı, bu canlı düşünme gelip dayanıyordu. Düşlem, bilinmeyen evrenden, nesnelere ürpertisinden, mınıldanan seslerden, gecenin kırırtılanından, Angeliuqe'i içine baygınlıklar verecek denli kuşatmış olan şeylerin hepsinden çıkıyordu. Nitekim, onu, doğaüstü gelişiyile yerden iki adım yukarıda görüyor, tansık onu dört bir yandan kuşatıyor, ayın gizemli gölü üzerinde dalgalanıyordu. Yanında, söylencenin bütün kalabalığı; değnekleri çiçek açan ermiş erkekler, yaralarından yağmur gibi süt akan ermiş kadınlar vardı. Aklar giyinmiş erdenlerin uçuşu yıldızların bile solduruyordu.

Angélique hâlâ ona bakıyordu. Düşlem, kollarını kaldırdı, apaçık uzattı. Angélique korkmuyor, ona gü-lümsüyordu.

V

Her üç ayda bir, Hubertine'in küllü suya çamaşır bastırması bir tartışmaya yol açıyordu. Gabet Ana adlı bir kadın gündelikle tutuluyor; işlemler dört gün unutuluyordu; bu işe Angélique de karışıyor, soma Chevrotte'un duru sularında çamaşu sabunlamayı ve çalkalamayı eğlence ediniyordu. Çamaşır küllü sudan çıkınca, el arabasıyla küçük ara kapıdan dışarı çıkarılıyor; Clos-Marie'de bol havada, bol güneşte, günler geçiriliyordu.

- Anne, bu kez ben de yıkayacağım, çok hoşuma gidiyor!

Soma, sarsıla sarsıda gülen Angélique, kollarını dirseklerine dek sıvayıp çamaşır tokmağını eline alarak, vücudunu köpük içinde bırakan bu çetin işin verdiği neşe ve sağlıkla, çamaşm can ve gönülden tokmaktıyordu.

- Kollarımı sertleştiriyor, bana iyi geliyor, anne.

Chevrotte deresi, kırı yandan kesiyor; önce durgun akarken, sonra çok hızlanıyor; çakıllı bir yokuş üzerinde, iri kaynaşmalarla koşuyordu. Dere, piskoposluk bahçesinin duvarı dibinde bırakılmış, bir tür bent kapağmdan çıkıyordu; öte başta, Voincourt konağının köşesinde, yuvarlak bir kemerin altmda yitiyor, toprağa dalıyor, iki

yüz metre ötede, Basse Sokağı boyunca yeniden ortaya çıkıyor, Ligneul'e dek gidiyor, oraya dökülüyordu. Öyle ki, çamaşıra gözkulak olmalıydı; çünkü soma arkasından koşmak gerekiyordu. Elden kaçırılan her parça yitmiş demektir.

- Anne! Durun, durun! Şu kocaman taşı peşkirlerin üstüne koyayım. Götürebilirse götürsün bakalım, hırsız kâfir!

Taşı oturttu, uğraşmaktan ve yorulmaktan hoşnut, dönüp gitti; değirmen kalıntısı arasından başka bir taş daha çekti, getirdi; bir parmağını zedeleyecek olsa, sallıyor, "Bir şey değil," diyordu. Bu yıkıntıların altında barınan yoksullar ailesi gündüzleri yollara dağılır, sadaka toplamaya çıkardı. Arsa, soluk renkli top söğütleriyle, yüksek kavaklarıyla, hele otlarıyla omuzlara dek gelen çok canlı, taşkın ve sırnaşık otlarıyla, hoş ve serin bir ıssızlık içinde kalıyordu. Büyük ağaçları ufku kapayan bitişik iki bahçeden, ürpertiri bir sessizlik geliyordu. Saat üçten soma katedralin gölgesi ağırbaşlı bir sessizlikle uçuşan bir günlük kokusuyla kaşık uzanıyordu.

Angélique, körpe ve beyaz kolunun var gücüyle çamaşırı daha hızlı tokmaklıyordu.

- Anne, anne! Bu akşam, öyle yemek yiyeceğim ki! Haaa! Biliyorsunuz ya, bana çilekli pasta yapacağımıza söz vermişsiniz.

Ama Angélique, o seferki çamaşır gününde, çalkalama işini yalnız yapmak zorunda kaldı. Gabet Ana, birdenbire siyatığı tuttuğu için, gelmemiştii; Hubertine de başka işlerle ilgilenmek için, evde kalmıştı. Genç kız, saman dolu kutusunun içine diz çökmüş, çamaşırın bi-

rer birer alıyor; su, bulanıklığı geçip de billur gibi duruluncaya dek uzun uzun çalkalıyordu. Orda, Hautecoeur mihrabının penceresi önünde, hafif bir iskele kurmaya uğraşan yaşlı bir işçiyi görerek şaşırıldığı için, sabahtan beri kaygılı bir merak duyuyor, hiç telaş etmiyordu. Acaba, kilise penceresini mi onaracaklardı? Pencerenin iyice onarılması da gerekiyordu. Saint Georges tasvirinin camları eksikti; yüzyıllar boyunca kırılmış olan bazı camların yerine, sıradan camlar konmuştu. Bununla birlikte, bu onarım işi genç kızı öfkelen diriyordu. Ejderin vücudunu delen ermişin ve ejderi kemeriyle bağlayıp götüren kral kızının eksik yerlerine öyle alışmıştı ki, sanki sakat edilmeleri isteniyormuş gibi, onlara şimdiden ağlıyordu. Bu denli eski şeyleri değiştirmek, kutsallığa saldırmak demektir. Soma, öğle yemeğinden dönüp gelince öfkesi geçti. İskelede başka bir işçi vardı; bu işçi gençti, öteki gibi külrenge gömlek giymişti. Angélique, bu işçiyi tanımıştı; oydu.

Angélique, çok neşeli, sıkılganlık duymadan, kutusunun içindeki samanın üzerine diz çökerek eski yerini aldı. Soma, çıplak bilekleriyle, duru suyun içinde çamaşırını, yine çalkalamaya koyuldu. Genç bir tanrı gibi ince sakalı ve dalgalı saçlarıyla, ay ışığının beyazlığı altında gördüğü kadar beyaz teniyle, bu uzun boylu, ince ve sansın adam oydu. O olduğuna göre de, kilise camına bir zarar gelmezdi; elini sürse camı güzelleştirirdi. Angélique, onu da kendisi gibi bir işçi, belki de bir cam ressamı olarak sırtında o gömlekle görünce, hiçbir düşkünlüğü duymamıştı. Tersine, kurduğu görkemli servet hül-yasına kesin inancıyla gülümsüyordu. Görünüşten başka

bir şey değildi bu. Bilmek neye yarardı? Bir sabah, kim olması gerekiyorsa, o oluverecekti. Katedralin çatısından bir altın yağmuru dökülüyordu; orgların uzaktan gelen uğultuları arasında bir utku marşı yükseliyordu. Onun gece gündüz orada bulunmak için hangi yoldan geldiğini bile düşünmüyordu. Çevredeki evlerin birinde oturmuyorsa, ancak Magloire Sokağına dek piskoposluk duvarı boyunca giden Guerdaches Sokağı'ndan geçebilirdi.

O zaman, pek hoşuna giden bir saat geçirdi. Angélique yüzü neredeyse serin suya değecek kadar eğiliyor, çamaşırım çırpıyordu; ama eline yeni bir parça aldıkça başını kaldırıyor, ona bir göz atıyor, yüreğini dolduran coşkunun ortasında, bu bakışta kurnaz bir eda seziliyordu. Beriki de iskelenin üzerinde, camın durumunu anlamaya uğraşır bir tavır almış, ona yan gözle bakıyor; Angélique, onu böyle kendisine doğru dönmüş görür görmez, sıkılıyordu. Şaşılacak şeydi, ne çabuk kızanyordu, yüzü bembeyazken, birdenbire nasıl da al al oluyordu. Öfke olsun, sevgi olsun, en küçük bir coşku duyar duymaz, damarlarındaki bütün kanı yüzüne doluyordu. Gözleri ateş saçıyor; oysa Angélique'in kendisine dikkatle baktığını sezince öyle utanıyordu ki, küçük bir çocuk oluveriyor, ellerini nereye koyacağını bilemiyor, arkadaşları olan yaşlı adama kekeleyerek buyruklar veriyordu. Angélique'!, kollarını serinleten bu coşkun suyun içinde neşelendiren şey, onun da kendisi gibi masum, bilgisiz ve deneyimsiz, yaşamı tatmak için oburca bir tutkusu bulunduğunu sezmesiydi. Olam biteni yüksek sesle söylemeye gerek yoktu; görünmez ulaklar haber getirir, ko-

nuşmayan ağızlar onu söylerdi. Angélique başını kaldırıyor, onun da kendi başını çevirdiğini görüyor, saatler geçiyordu; çok zevkli bir şeydi, bu.

Angélique, birdenbire işçinin iskeleden atladığı, soma daha iyi görmek için geriler gibi otlara basarak arka arka yürüdüğünü, iskeleden uzaklaştığını gördü. Ama, salt kendisine yaklaşmak istediği öyle açıkça belliydi ki, az daha kahkahayı koyuverecekti. Her şeyi göze alan bir kimse gibi, ansızın karar verip atlamıştı; işin gülünç ve dokunaklı yanı, birkaç adım ötede, arkası ona dönük olarak kakılıp kalması, gereğinden çok gözüpük davranışının verdiği sıkılganlık içinde, arkasına dönmeyi göze alamamasıydı. Angélique, bir an onun geldiği gibi, arkasına bile dönüp bakmadan yemden pencereye doğru gideceğim sandı. Ama beriki, umutsuzca bir karar verdi; arkasına döndü; Angélique de, tam o sırada başını kaldırıp o kurnaz bakışıyla baktığı için göz göze geldiler, bakışları birbirine takılıp kaldı. Bu, ikisini de çok utandırdı; ne yapacaklarını şaşılıyorlardı; o şuada, yüreklerini çarptıran bir olay olmasaydı, işin içinden bir türlü çıkmayacaklardı.

Angélique, üzüntüyle:

- Aman! Eyvahlar olsun! diye haykırdı.

Dalgın dalgın sudan çıkarmakta olduğu bir pazen entari, o dalgın coşkusuyla, elinden kurtulmuştu; hızla akan dere, entariyi almış götürüyordu; bir dakika daha geçerse, Voincourt'ların duvarının köşesinde, Ghevrotte'un dalıp gittiği kubbeli kemerin altında gözden yitecekti.

Sıkıntılı birkaç saniye geçti. Genç adam işi anlamış,

atılmıştı. Ama akan su çakılların üstünde zıplıyor, yaramaz entariye sudan daha hızlı koşuyordu. Genç eğiliyor, entariye yakaladığım sanıyor, yalnızca köpüğü avuçluyordu. İki kez yakalamak üzereyken kaçtı. Sonunda koştu, yaşamını hiçe sayan bir kimsenin gözüpek tavrıyla suya girdi; entariye, tam toprağın altına dalacağı anda kurtardı.

O zamana dek bu kurtarma işini yürek çarpıtdanyla seyreden Angélique, içinden doğru bir gülüşün, candan bir gülüşün yükseldiğini duyumsadı. İşte, öylesine düşlemim kurduğu serüven, bir göl kıyısındaki o raslantı, güneşten daha güzel bir gencin kendisini kurtardığı o korkunç tehlike, buydu. Bir söylevci ve savaşçı olan Saint Georges, işte bu cam ressamı, kül rengi gömlekleli bu genç işçiydi. Bacakları ıslak, sırlıklam entariye elinde beceriksizce tutarak sudan çekip çıkarmak için direnerek uğraşmasının gülünçlüğünü anlamış durumda geri dönüp geldiğini görünce, boğazını gıcıklayan neşe taşkınlığını tutmak için dudaklarını ısırarak zorunda kaldı.

Genç adam dalmış, onu seyrediyordu. Gülmemek için kendini tutan Angélique, genç vücudunu baştan başa ürperten bu görünümüyle son derece şirin bir çocukluk edası taşıyordu. Su serpintileriyle ıslanmış, kolları akıntıyla buz kesilmiş, ormanların yosunları arasında fıskırarak duran pınarlar gibi temizlik kokuyordu. Bol güneş ortasında sağlıklı ve neşeliydi. Arkasındaki iş giysisiyle, söylencelerde görülen kral kızları gibi fidan boyu, uzun yüzüyle, hem kadın kadıncık, hem de kraliçeydi. Genç adam, onu sevdiği sanat güzelliği içinde öylesine güzel buluyordu ki entariye ona nasıl uzatacağım bilemiyordu.

Safyürekli gözükmek onu büsbütün kudurtuyordu; çünkü genç kızın gülmemek için çabaladığını açıkça görüyordu. Karar vermek zorunda kaldı ve entariyi ona uzattı.

O zaman Angélique, dudaklarını açarsa kahkahayı fırlatacağını anladı. Zavallı çocuk! Durumu ona ne denli dokunuyordu; ama dayanılır gibi değildi. Angélique çok mutluymuştu, gülmesini tutamıyor; içinden soluğunu tıka-yıncaya kadar gülmek geliyordu.

Sonunda konuşabileceğini sandı, yalnızca:

- Teşekkür ederim, efendim, demek istedi.

Ama yine güleceği tutmuştu, güldüğü için de kekeledi ve sözü yarım kaldı; çok yüksek sesle gülüyordu; bir çağlayan şırıltısına benzeyen sesi, Chevrotte deresinin billur şırıltısına karışıyordu. Genç adam şaşırды, söyleyecek bir söz bile bulamadı. O apak yüzü birdenbire kızarmıştı; utangaç çocuk gözleri, kartal gözü gibi ateş saçmıştı; çekildi; yaşlı işçiyle birlikte gözden uzaklaşmıştı ki, Angélique duru suya eğilmiş, o günün parlak ve şen aydınlığında, yine üstüne sular sıçratarak çamaşırını çalkalamaya koyulmuş, hâlâ gülüyordu.

Ertesi gün, dünden beri bir yığın olarak durup süzülen çamaşırını daha saat altıda serdiler. O gün güçlü bir de rüzgâr çıkmış, çamaşırın kurumasını çabuklaştırmıştı. Parçalar uçmasın diye, dört köşelerinden taşlarla tutturmak zorunda kaldılar. Yıkanan çamaşınların hepsi, yeşil otların üstünde apak serili duruyor, mis gibi bitki kokuyordu; sanki çayırdaki, birdenbire kar gibi beyaz papatyalar açmıştı.

Angélique, kahvaltıdan soma gelip çamaşırlara bir göz atınca, çok canı sıkıldı. Engin soluklarla temizlen-

miş gibi görünen, çok duru ve mavi gökte rüzgârın hızı öyle artmıştı ki, bütün çamaşırlar uçacak gibi oluyordu; bir çarşaf kaçmış, peşkirler gidip bir söğütün dallarına yapışmıştı. Peşkirleri yakaladı; ama arkasından mendiller de havalandı. Orada da kimsecikler yoktu! Angélique'in aklı başından gidiyordu. Çarşafı yaymak isteyince, boğuşmak zorunda kaldı. Çarşaf, onu sersemletiyor, bayrak gibi saklayarak vücuduna sarılıyordu.

O zaman, rüzgârın ortasında bir ses işitti.

- Matmazel, size yardım edeyim, ister misiniz? di-yordu.

Oydu; Angélique, ev kadınlığı kaygısından başka bir şey düşünmeden, o anda haykırdı:

- A, elbette, yardım etsenize! Ucundan yakalayın, şurasından! Sıkı tutun!

Sağlam kollarıyla çekiştirdikleri çarşaf, yelken gibi çırpınıyordu. Soma, onu otların üstüne koydular, dört ucuna daha iri taşlar yerleştirdiler. Şimdi sımsıkı tutulan çarşaf yere serilmişti. Ama aralarında bu göz kamaştırıcı aklıktaki bez olduğu halde iki ucuna diz çökmüşler, yerlerinden kalkmıyorlardı.

Sonunda Angélique gülümsedi; ama bu gülümseme kurnazca değildi, bir teşekkür gülümsemesiydi. Genç, yüreklendi:

- Benim adım Félicien, dedi.

- Benimki de Angélique.

- Ben cam ressamıyım; şu pencereyi onarma işini bana verdiler.

- Ben de, annem ve babamla şurada oturuyorum; iş-lemeciyim.

Sert rüzgâr, sözlerini alıp götürüyor, içine gömül-
dükleri sıcak güneşin ortasında, onları diri ve saf esinti-
leriyle kamçıyordu. Bildikleri şeyleri, birbirlerine söy-
lemek zevki için birbirlerine anlatıyorlardı.

- Camı değiştirmeyeceksiniz ya?

- Hayır, hayır. Onarılan yer görülmeyecek bile...
Onu, sizin gibi, ben de seviyorum.

- Gerçekten, severim bu camı. Renkleri nasıl da tat-
lı! Ben bir tane Saint Georges işledim, ama o bunun gibi
güzel olmadı.

- Oo! Nasıl güzel değil... Rahip Cornille'in pazar
günü giydiği kırmızı kadife üstlükteki Saint Georges'sa,
ben onu gördüm. Olağanüstü!

Angélique, sevincinden kızardı, birdenbire ona hay-
kırdı:

- Çarşafın sol köşesine bir taş koyun, rüzgâr bir da-
ha uçuracak.

Genç adam atıldı, yeniden uçmaya uğraşan, kafeste-
ki bir kuşun kanat çırpması gibi geniş geniş çırpman
çarşafı taşla bastırdı. Çarşaf artık kımıldamayınca, bu
kez ikisi de kalktılar.

Angélique, şimdi ot bürümüş dar patikalardan, ça-
maşlıkların arasından yürüyor, her birine bir göz atıyordu;
genç adam da son derece telaşlı, bir önlük ya da bir mut-
fak paçavrası uçabilir diye düşünüyor, onun arkasından
geliyordu. Bu çok doğal gibi görünüyordu. Nitekim,
genç kız onunla konuşmaya yeniden başladı; günlerini
nasıl geçdiğini, nelerden hoşlandığını anlattı.

- Ben, her şeyin yerli yerinde bulunmasını isterim...
Sabahleyin, ışikteki guguklu saat beni hep altıda uyandı-

nr; ortalık aydınlık olmasa bile giyinirim, çoraplarım şurada durur, sabun beridedir, merak işte. Yoo, doğuştan öyle değilim; eskiden öyle dağınık bir kızdım ki, annem az çıkışmadı bana! Soma, işlikte de iskemlem hep aym yerdedir; ışığa karşı olmazsa yapacağım işten hayn gelmez. Bereket versin, solak da değilim; yalnızca sağ elimle çalışmak gibi bir alışkanlığım da yoktur; iki elimle de işlerim; Tanrı vergisi işte... herkes yapamaz... Çiçeklere de bayılırım, ama yanımda bir demet çiçek olursa, dayanılmaz baş ağrılarına yakalanırım. Yalnızca menekşe dokunmuyor; hem de şaşılacak şey, menekşenin kokusu rahatsız etmiyor da, içimi rahatlatıyor. Bir parça rahatsızlık duysam, menekşe kokladım mıydı, hemen iyi gelir.

Genç adam, hayran bakışlarla dinliyordu. Onun, son derece büyüleyici, dokunaklı ve sürekli sesinin tatlılığıyla kendinden geçiyordu; bu insan sesi ezgisinden pek duygulanıyordu besbelli; çünkü kimi hecelerini yumuşak perdeleri gözlerini yaşartıyordu.

Angélique, sözünü keserek:

- Hah, dedi, gömlekler kuruyor işte!

Soma, kendisini tanıtmak için safgönlü ve bilinçsiz bir gereksinmeyle, özel duygularım ve düşüncelerini anlatmayı sürdürdü:

- Beyaz, her zaman güzeldir, değil mi? Gün oluyor, maviden, kırmızıdan, bütün renklerden bıkiyorum; oysa beyazda, eksiksiz zevk veren bir şey var, beni hiç bıktırmıyor. Beyazın gözü inciten hiçbir özelliği yok, insan içinde yitip gitmek istiyor... Bizim san benekli, beyaz bir kedimiz vardı; beneklerim boyamıştım. Çok güzel oluydu, ama boya tutmadı... Bakın, size birşey söyleye-

yim! Annem bilmez, beyaz ipek kırpmıtlanm hep biriktiriyorum, bir çekmece dolusu var; bir şey için değil., biriktirmek, arada sırada elimi sürmek için... Bir gizim daha var; ama büyük bir giz bu! Her sabah uyandığımnda, karyolamın yanında biri vardır; evet, kanatlanmış bir beyazlık.

Genç, hiç kuşkuyla, ona pek inanmış göründü. Bu, sıradan ve olağan bir şey değil miydi? Genç bir prenses olsa, sarayının gösterişi içinde onun yüreğini bu denli çabuk elde edemezdi. Angélique'in, bu yeşil otlar üzerindeki apak çamaşırlar arasında, neşeli ve öyle şirin bir görünümü vardı ki, gitgide artan bir kucaklamayla, onun yüreğine sokuluyordu. Artık olan olmuştu. Gözünde yalnızca Angélique vardı; o, yaşamının sonuna dek bu kızın ardından gidecekti. Genç kız, hâlâ kısa adımlarla hızlı hızlı yürüyor; arasıra başını çevirip gülümsüyordu; Félicien de, yüreği bu mutlulukla dolup taşarak, ona erişmeyi asla ummaksızın, hep Angélique'in ardından gidiyordu.

Ama bir bora koptu, ince pamuklu bezden yakalıklar ve kolluklar, baptist boyun atkıları ve hotozlar gibi küçük parçalar fırtınaya yakalanıp sürüklenen beyaz kuş sürüsü gibi havalandı, uzağa düştü.

Angélique koşmaya başladı.

- Eyvahlar olsun! Gelsenize! Bana yardım etsenize!

İkisi de seğirtmişlerdi. Angélique, Chevrotte deresinin kıyısında bir yakalığı ele geçirdi. Félicien de, yüksek ısırganların arasında bulduğu iki hotozu elinde tutuyordu. Kolluklar, birer birer bulundu. Çalataban koşarlarken Angélique'in uçuşan etekleri ona üç kez sürtünmüştü;

her srtnte Flicien'in yüreği hopluyor, yüzü birdenbire kıpkırmızı kesiliyordu. n sna kaçan son bir boyun atkısını yakalamak için atıldığı sırada, Flicien de ona sürtündü. Anglique soluk soluğa, kıpırtısız, ayakta kalmıtı. Bu coku gln bulandırıyor, artık ŗakalamıyor, bu masum ve beceriksiz koca çocukla alay etmiyordu. Nesi vardı da böyle neŗesizlemiti, bu tatlı cokunun içinde neden böyle ezginlik duyuyordu? Flicien, ona boyun atkısını uzattığında, elleri birbirine dokundu. rperdiler, ŗaŗaladılar, bakitılar. Anglique hızla geri çekildi. Baına gelen bu görülmedik yıkım ortasında ne yapacağını bilemeden birkaç saniye durdu. Soma, birdenbire telala komaya baladı; kollan küçük parça amaırlarla dolu, geri kalanları orada bnaarak katı.

O zaman, Flicien konumak istedi.

- Aaa, lütfen... rica ederim...

Rüzgâr artıyor, soluğunu kesiyordu. Sanki bu ŗiddetli rüzgâr onu alıp gtryrm gibi, umutsuzluk içinde,-kousunu seyrediyordu. Anglique, araflarla örtülerin aklığı, yandan vuran gnein solgun san ıığı ortasında kouyor, kouyordu. Katedralin gölgesi onu kavnyor gibiydi; genç kız, arkasına bile bakmadan evinin küçük bahçe kapısından girdi. Ama, kapının eiğinde birdenbire bir iyilik duyarak, Flicien kendisini iyice dargm sanmasın diye hızla döndü. Utangalıkla gülümseyerek, haykırdı:

- Teekkr ederim! Teekkr ederim!

Uuan amaırlarım toplamasına yardım ettiği için mi, baka bir ŗey için mi teekkr ediyordu acaba? Anglique gzden yitmi, kapı kapanmıtı.

Félicien, kırım orasında, pürüzsüz gökte yürek rahatlatıcı düzenli soluklarla esen rüzgârın altında, yalnız kaldı. Piskoposluğun karaağaçları, kabaran bir deniz gibi uzun hışırtılarla kımıldanıyor, katedralin setleri ve dayanak duvarları arasında yüksek bir ses uğulduyordu. Ama Félicien yalnızca bir leylak dalma bir demet çiçek gibi takılı, Angélique'in küçük hotozunun hafif hafif şaklamasını işitiyordu.

O günden soma Angélique ne zaman penceresini açsa, aşağıda, ClosrMarie'de, Félicien'i gördü. Kilise camını bahane ediyor, zamanını hep orada geçiriyor, ama iş bir türlü ilerlemiyordu. Bir fundanın arkasına, otların üstüne uzanıp saatlerce kalıyor, yaprakların arasından pencereyi gözetliyordu. Sabah akşam karşılıklı gülümsemek çok zevkli bir şeydi. Angélique mutlu, bundan daha çoğunu istemiyordu. Somaki çamaşır günü ta üç ay sonraydı. Bahçe kapısı o zamana dek kapalı duracaktı. Ama, birbirlerini her gün göre göre, üç ay çok çabuk geçirdi! Soma, gündüzleri, o akşam bakışmak için; geceleri, ertesi sabah bakışmak için yaşamaktan daha büyük mutluluk olur muydu?

Angélique daha ilk raslantıda, alışkanlıklarını, zevklerini, yüreğinin küçük gizlerini, her şeyi anlatmıştı. Öteki susmuş, yalnızca adının Félicien olduğunu söylemişti. Angélique, başka bir şey bilmiyordu. Belki de, bunun böyle olması, kadının kendini tümüyle vermesi, erkeğin de bilinmeyenine içine çekilmesi gerekiyordu. Angélique acele etmiyor, hiçbir merak duymuyor; kesin olarak gerçekleşecek olan şeyleri düşünerek gülümsüyordu. Sonra da, onun bilmediği şeyin değeri yoktu. Asıl

konu, birbirlerini görmeleri idi. Angélique, onunla ilgili hiçbir şey bilmiyor, oysa, düşüncelerini bakışından anlayacak denli onu tanıyordu. Gelmişti, Angélique onu tanımıştı ve birbirlerini seviyorlardı.

O zaman, birbirlerine bu uzaktan sahip oluşun tadını zevkle duydular. Keşfettikleri şeylerle, hep yeni yeni hayranlıklar duyuyorlardı. Félicien, Angélique'in iğneden zedelenmiş uzun ellerim taparcasına sevdi. Angélique, onun narin ayaklarını gördü, küçüklüklerinden gurur duydu. Onun her şeyi gururunu okşuyordu; güzel olduğu için ona minnet duyuyordu; Félicien'in sakalının, saçlarından daha açık kumral olduğunun ayudına vardığı akşam, anlatılmaz bir sevinç duydu; bu sakal, Félicien'in gülüşüne son derece sevimlilik veriyordu. Angélique, bir sabah eğildiği zaman, Félicien onun narin boynunda esmer bir leke görmüş, duyduğu coşkudan dolayı kendinden geçmiş, oradan ayrılmıştı. Yüreklere de birbirlerine açılıyordu; orada da birçok şey buldular. Angélique'in, penceresini saf gönüllülükle ve ağırbaşlılıkla açışı, bu küçük işlemeci kızın bir kraliçe ruhu taşıdığı gösteriyordu. Angélique de, Félicien'in otlara nasıl da hafif basarak yürüdüğünü görünce, onun iyi yürekliliğini anlıyordu. Birbirlerini gördükleri bu ilk şualarda, çevrelerinde çekici parıltılar vardı. Her görüşmelerinin, kendine özgü büyüleyici bir yanı oluyordu. Onlara, bu birbirlerini görme mutluluğunu asla tüketmeyeceklermiş gibi geliyordu.

Ancak, Félicien çok geçmeden bir parça sabırsızlık göstermeye başladı. Artık, bir fundanın dibine uzanıp saatlerce, kesin bir mutluluğun verdiği devinimsizlik

içinde kalmıyordu. Angélique gözü küp balkon parmaklığına dirseklerini koyunca telaşlamıyor; ona yaklaşmaya çalışıyor; onun bu davranışına Angélique bir az öfke leniyordu; çünkü, ayırdma varırlar diye korkuyordu. Bir gün gerçekten bozuştular. Félicien duvara dek ilerlemişti. Angélique balkondan ayrılmak zorunda kaldı. Bu, bir yıkım oldu, Félicien şaşır dı kaldı, yüzünde öyle boyun eğen ve dileyen bir anlatım vardı ki, Angélique her zamanki gibi aynı saatte balkona gelip parmaklığı dayanarak onu bağışladı. Ama, beklemek Félicien'e yetmiyordu; yeniden yaklaşmaya başladı. Şimdi, artık Clos-Marie'yi coşkusıyla dolduruyor; aynı zamanda, her yerde birden görünüyordu. Her ağaç gövdesinin arkasından çıkıyor; her böğürtlen kümesinin tepesinde görünüyordu. Karaağaçların tepesindeki yaban güvencinleri gibi, onun evi de çevrede, iki dal arasında olsa gerekti. Chevrotte deresi, bütün zamanım orada geçirmesi için bir bahaneydi; akar uyun üstüne eğiliyor, oradan uçuşan bulutların seyrine dalmış gibi gözü küyordu. Angélique, bir gün onu değirmen yıkıntısında, yıkık bir sundurmanın çatısı üstünde, ayakta gördü; uçup genç kızın omzuna konmadığına yazıklanıyordu; böyle bir parça yükseldiği için hoşnuttu. Bir gün, onu kendisinden daha yüksekte, katedralin iki penceresi arasında, zikir yerinin taraçasında görünce, hafif bir çığı lığı güç tuttu. Anahtarı zangoçta duran bir kapıyla kapalı bu galeriye nasıl ulaşabilmişti? Başka seferler, nasıl oluyordu da onu, kubbe altının dayanak duvarlarında ve payandaların tepelerinde, ta gökyüzünde görüyordu? Félicien, o yüksek yerden, küçük çan kulelerinin tepesinde uçuşan kırlangıçlar gibi, ta

onun odasının içini görüyordu. Angélique, gizlenmeyi hiç aklına getirmemişti. O günden sonra sımsıkı kapandı; kendisini, kuşatılmış, hep iki kişi olarak yaşar duyumsadıkça, gitgide artan bir kaygıya kapılıyordu. Acelesi yoksa, yüreği büyük yortu günlerinde kilisenin güm-bür güm-bür çalan büyük çam gibi, niçin böyle hızlı atıyordu?

Aradan üç gün geçtiği halde, Angélique, Félicien'in gittikçe artan gözüpeklüğünden korktuğu için, ortaya çıkmamıştı. Kendi kendine, onu bir daha görmeyeceğine ant içiyor, kendisini ondan nefret etmeye alıştıırıyordu. Ancak Félicien, kendi ateşinden ona da vermişti, yerinde duramıyordu; işlediği üstlüğuelinden bırakmak için türlü bahaneler buluyordu. Nitekim, Gabet Ana'nın yataktan çıkmadığını, derin bir yoksulluk içinde bulunduğunu haber almca, onu her sabah yoklamaya gitti. Kadıncağız, hemen oracıkta, Orfèvres Sokağında, üç kapı ötede oturuyordu. Angélique, ona et suyu ve şeker getiriyor, Grand Rue'deki eczaneden ilaçlarını alıyordu. Bir gün, elinde paketlerle ve ilaç şişeleriyle eczaneden gelirken, Félicien'i yaşlı hastanın başı ucunda görünce şaşaladı. Félicien kıpkırmızı kesildi, beceriksizce sıvıştı. Ertesi gün, Angélique hastanın yanından ayrılacağı sırada, Félicien yine geldi; genç kız, hoşnutsuzlukla yerini ona bıraktı. Yoksullarım görmesine engel olmak mı istiyordu, kuzum? Angélique, tam da, hiçbir şeyi olmayanları iyiliğe boğmak için her şeyini verdirten o acıma nöbetlerinden birine yakalanmıştı. Acı çekenler aklına geldikçe, varlığı kardeşçe bir acuna içinde eriyordu. Basse Sokağında oturan kör ve kötürüm Mascart Baba'mın evine

koşuyor, götürdüğü bir tabak çorbayı ona eliyle içiliyordu. Kan koca ikisi de doksanlık birer yaşlı olan Chouteaulann Magloire Sokağı'nda oturdukları mahzene Hubertlerin tavan arasından eski eşya alıp götürmüş, orayı düzeltmişti; daha başkalanna, daha daha başkalanna, mahalledeki bütün umarsızlara, çevresinde sürünüp duran şeylerden alıp alıp taşıyor; onlara gizlice bakıyor, bir gün önceden kalmış yemek artığı karşısında şaşırıp yüzlerinin güldüğünü görünce, seviniyordu. Oysa, bunların hangisine gitse, artık Félicien'i yeniden görme korkusuyla pencere önünde durmaktan sakınan Angélique, onu hiç bu denli çok görmemişti. Şaşkınlığı artıyor, kendisini çok öfkeli samyordu.

Bu serüvenin en kötü yanı şu oldu ki, Angélique biraz soma acuna duygusundan bezdi. Bu çocuk, iyilik etmekten duyduğu zevki bozuyordu. Daha önce, onun yoksulları belki başkalanydı, ama bunlar değildi; çünkü o yoksulları hiç yoklamıyordu; kesinlikle kendisini gözetlemiş, o yoksulların kimler olduklarını anlamak, onların birer birer böyle elinden almak için kendisini izlemiş olacaktı. Artık, elinde küçük bir yiyecek sepetiyle Choarteaulann evine ne zaman gelse, masanın üstünde çil paralar vardı. Bir gün, bütün hafta biriktirdiği para olan on meteliği, boyuna tütünsüzlükten dert yanan Mascart Baba'ya götürdüğünde, onu güneş gibi pırl pırl yirmi franklık bir sikkeye konmuş gördü. Gabet Ana'yı yoklamaya gittiği bir akşam da, kadın, kasabaya inip bir banknot bozdurmasını ondan rica etti. Angélique, kendisinde para yokken Félicien'in rahatça kesesini boşalttığını gördükçe, yüreği nasıl da sızlıyordu! Gerçi yoksulların kon-

duđu bu nimetten hoşnuttu; ama, başka biri bu denli çok verirken, kendisi az verebildiği için üzülyüyor, verecek mutluluk bulamıyordu. Beceriksiz çocuk, anlayamıyor, onu elde ettiğini sanarak duygusal bir eliaçıklık gereksinmesine kapılıyor; onun sadakalarını hiçe indiriyordu. Üstelik de, Angélique bütün yoksulların evinde onun övgüsünü dinlemek zorunda kalıyordu. Ne iyi, ne akıllı uslu, ne terbiyeli bir delikanlıydı! Hepsi, varsa yoksa onu anlatıyorlardı; Angélique'in sadakalarını sanki *aşağı gticær&f récérgiöi^ onun sadaka farım gözleri önüne seriyorlardı. Angélique, Félicien'i unutacağına ant içtiği* halde, yoksullarına onunla ilgili sorular soruyordu: Ne bırakmıştı? Ne demişti? Güzeldi de, sevecendi de, utançacı da, değil mi? Acaba kendisinden söz etmeye kalkıyor muydu? A! Elbette, hem de her zaman... O zaman, Angélique, ondan büsbütün nefret ediyordu. Çünkü yüreği çok sıkılmaya başlıyordu.

Sözün kısası, iş böyle sürüp gidemezdi; bir mayıs akşamı, şirin bir alacakaranlıkta, olay patlak verdi. Angélique, Lamballeuse'e, eski değirmen yıkıntılarında barınan o çok çocuklu yoksul kadma gitmişti. Orada yalnızca kadınlar vardı; yüzü kırış kırış, yaşlı bir kadm olan Lamballeuse Ana'yla, yirmi yaşında bir yabanıl olan büyük kızı Tiennette, kızıl saçları altmda, gözleri şimdiden şeytanlık dolu iki küçük kız kardeşi Rose ile Jeanne vardı. Dördü de, kasabanın dışındaki yollarda, hendekler boyunca dileniyorlar, sicimle tutturulmuş şıpidıklarının içinde ayaklan yorgunluktan bitkin durumda, geceleyn dönüyorlardı. O akşam da, Tiennette kendi pabuçlarını, sonunda çakıl taşlan arasında bırakmış, topukları kan

içinde, yaralı gelmişti. Kapılarının önünde, Clos-Marie'nin yüksek otları araştıran oturmuş, etlerine batan dikenleri ayıklıyordu; annesiyle iki küçük kardeşi de çevresini almışlar, sızlanıp duruyorlardı.

O sırada Angélique, onlara her hafta verdiği ekmeği önlüğünün altına saklamış olarak geldi. Küçük bahçe kapısından sıvışmak, koşu koşu eve dönmek niyetinde olduğu için kapıyı açık bırakmıştı. Ama, bütün aileyi gözyaşları içinde görünce durdu.

- Ne var kuzum? Ne oldunuz?

Lamballeuse Ana:

- Ah, matmazelciğim! diye inledi, balan şu sersem koca kız, kendim ne duruma koymuş! Yarın yol yürüye-meyecek, koca gün gürültüye gitti... Ayakkabı gerek.

Rose ile Jeanne, dağınık saçlarının altında gözleri fıldır fikur, cınlık seslerle haykırarak, daha çok hıçkır-maya başladılar.

- Ayakkabı gerek, ayakkabı gerek.

Tiennette, sıska ve kara yüzünü yan kaldırmıştı; sonra, hiçbir şey söylemeden, uzun bir dikenli bir iğneyle kurcaladı, ayağını yeniden kanattı.

Angélique, üzölmüşü, sadakasını verdi.

- Hele şu ekmeği alın da, bir bakalım, dedi.

Çocukların anası:

- Eh! Ekmek de gerek elbette, dedi, ama ekmekle yürüyecek değil ki bu kız. Hem de Blingy Panayın'na gidecekti; her yıl, kırk metelikten çoğunu topladığı bir panayır bu... Hey Tanrım, sen bilirsin, durumumuz nice olacak?

Yüreği acıma duygusuyla dolan Angélique'in, ne

yapacağını bilemediğinden dili tatuldu. Cebinde, yuvarlak hesap beş metelik vardı. Beş metelikle, elden düşme bir kundura bile alınamazdı. Her seferinde, parasızlığı onun elini ayağını bağıyordu. O dakikada, onu büsbütün çileden çıkaran şey, gözlerini öteye çevirdiği sırada, birkaç adım ilerde, gitgide bastıran akşam karanlığı içinde, Félicien'in ayakta durduğunu görmesi oldu. Konuşulan şeyleri işitmiş olsa gerekti; belki de çoktan beri oradaydı. Her zaman, Angélique'in karşısına böyle çıkıyor, genç kız onun nereden, nasıl geldiğini asla anlayamıyordu.

- Kunduraları verecek, diye düşündü.

Gerçekten, Félicien ilerliyordu bile. Morumsu gökte, ilk yıldızlar doğuyordu. Yukarıdan ılık, engin bir erinç dökülüyor; söğütleri karaltıya gömülen Clos-Marie'ye bir durgunluk çöküyordu. Katedral batıda, ancak siyah bir çizgiydi şimdi.

- Kesinlikle kunduraları verecek.

Angélique, bu düşünceyle gerçekten bir umutsuzluğa kapıldı. Demek ki, her şeyi o verecekti; kendisi bir kez bile onu alt edemeyecekti! Yüreği çatlayacak gibi atıyordu, kendisi de zavallıları hoşnut edebildiğini göstermek için çok zengin olmak istiyordu.

Ama Lamballeuseler, iyi yürekli mösyöyü görmüşlerdi; anaları seğirtti; iki küçük kızkardeş ellerini uzatmışlar, sızlanıyorlardı. Ablaları, kanlı topuklarından ellerini çekmiş, yan gözle delikanlıya bakıyordu.

Félicien:

- Beni dinleyin kadınım, dedi. Grand Rue'ye giderseniz, Basse Sokağı'mn köşesinde...

Angélique anlamıştı, orada bir kunduracı dükkânı

vardı. Öfkeyle Félicien'in sözünü kesti, öyle öfkeliydi ki durmadan kekeliyordu:

- Onca yolu tepmeye ne gerek var! Boşa sıkıntı! Ne gerek var! Daha kolayı dururken...

Daha kolayı dediği şeyi bulamıyordu. Félicien'den önce sadaka vermek için ne yapsaydı, ne bulsaydı acaba? Ondan bunca nefret duyacağıma asla düşünemezdi.

Félicien sözünü sürdürdü:

- Sizi benim gönderdiğimi söylersiniz. Dersiniz ki...

Angélique bir kez daha onun sözünü kesti, coşkulu bir tavnla, yeniden:

- Daha kolayı var... Daha kolayı var... dedi.

Birdenbire yatıştı, bir taşa oturdu; kunduralarının bağını çözdü ve telaşlı elleriyle ayakkabılarını, soma da çoraplarını çıkardı.

- İşte! Bakın nasıl da kolay! Sıkıntıya girmeye ne gerek var? dedi.

Lamballeuse Ana, nerdeyse yepyeni olan kunduraları inceleyerek:

- Ah! İyi yürekli matmazelciğim, Tanrı sizden razı olsun! dedi. Ayağma uysun diye yüzlerini keserim... Tiennette, teşekkür etsene, koca sersem!

Tiennette, Rose Ta Jeanne'in göz koyduğu çorapları, onların ellerinden çekip almıştı. Ağzını bile açmadı. Ama o sırada, Angélique ayaklarının çıplak olduğunu ve Félicien'in onları gördüğünü anladı. Pek utandı. Kalkarsa ayaklarını daha iyi göreceğinden emin olduğu için, kmuldayamıyordu. Soma, telaşlandı; aklı başından gitti, kaçmaya başladı; ufacak ayaklan, otların üstünde, bembeyaz koşuyordu. Gece karanlığı daha da koyulaşmıştı, Clos-Marie, çevredeki ulu ağaçlarla katedralin kara yığı-

ni ortasında, bir karaltılar deryasına dönmüştü. Doğayı kaplayan karanlıkların içinde, yalnızca, ufacık beyaz ayakların, güvercinler gibi parlak beyaz ayakların kaçışından başka bir şey görünmüyordu.

Angélique, sudan korktuğu için ürkmüş, köprü olarak kullanılan kalastan geçmek üzere Chevrotte deresi boyunca ilerliyordu. Ama Félicien, çalılıklardan aşır kestirmeden yürümüştü. O zamana dek çok çekingen olduğu halde, Angélique'in beyaz ayaklarını görünce, ondan daha çok kızarmıştı; bir ateş onu itiyor, daha ilk günden, gençliğinin taşkınlığıyla, bütün benliğini kavrayan aşkı haykırmak istiyordu. Soma, Angélique kendisine sürtünerek geçince, Félicien dudaklarını yakan açıklamay, ancak kekeleyerek söyleyebildi.

- Sizi seviyorum.

Angélique, yürek çarpıntılarıyla durmuştu. Bir an, dimdik ona baktı. Öfkesi, beslediğini sandığı kin siliniyor, bu tatlı yürek coşkuluğunda eriyordu. Félicien ne söylemişti ki, bu denli çarpıyordu yüreği? Kendisim seviyordu. Angélique bunu biliyordu; oysa, kulağına mırıldanılan o söz, onu şaşkınlık ve korku içinde bırakıyordu.

Félicien her şeyi göze almış, yüreği açık, ortaklaşa acımayla onun yüreğine yaklaşmıştı; bir kez daha:

- Sizi seviyorum, dedi.

Angélique, kendisini sevdiğini söyleyen bu delikanlıdan korktu, yemden kaçmaya başladı. Bu kez, Chevrotte deresi onu durdurmuştu; Angélique, kovalanan dişi geyikler gibi suya girdi, ufacık ayakları orada, çakılların arasında, buz gibi suyun ürpertisi içinde koştu. Bahçe kapısı kapandı, ufacık ayaklar görünmez oldu.

VI

Angélique, iki gün vicdan acısıyla kıvrandı. Yalnız kalır kalmaz, sanki bir suç işlemiş gibi ağlıyordu. Aynı soru, telaş verici bir belirsizlikle hep aklına geliyordu. O delikanlıyla günah mı işlemişti acaba? Söylencedeki şeytana uyan kötü kadınlar gibi cehennemlik mi olmuştu? Çok hafif sesle mırıldanılan o "Sizi seviyorum" sözleri, kulaklarında öyle bir çınlıyordu ki, kesinlikle görünmez evrenin derinliğinde saklı, herhangi bir korkunç güçten geliyordu. Ancak, bilgisizlik ve yalnızlık ortasında büyüdüğü için, bilmiyordu; bilemezdi de.

O delikanlıyla günah mı işlemişti? Olayları iyice anımsamaya çalışıyor; masumluğunun neden olduğu bu kuruntuyu düşünüyordu. Günah neydi? Birbirini görmek, konuşmak., soma, anaya babaya yalan söylemek, günaha girmek için yeter miydi? Bütün kötülük bu olmasa gerekti. Öyleyse, niçin böyle yüreği sıkılıyordu? Suçlu değilse, niçin yeni bir ruhla çırpınıyor, kendini başka bir insan gibi duyumsuyordu? Günah, belki de yüreğine ezginlik veren o sinsî tedirginliktebüyüyordu. Yüreği belirsiz şeylerle, daha anlamadan telaşlandığı, gelecekteki sözlerin ve davranışların karmaşıklığıyla doluy-

du. Yanaklarına bir kan dalgası yayılıyor, o korkunç "Sizi seviyorum" sözlerinin çınladığı işitiyor; artık, düşünemiyor, olaylardan kuşku duyarak suçun öte dünyada, adı ve belli bir biçimi olmayan birşeyde bulunmasından korkarak hıçkırmaya başlıyordu.

Onu en çok üzen şey, Hubertine'e açılmamış olmasıydı. Angélique sorabilse, Hubertine belki de ona ne durumda olduğunu bir sözle anlatacaktı. Soma da, ona öyle geliyordu ki, derdini yalnızca bir kimseye söylese iyileşecekti. Ama, yüreğindeki bu giz, gereğinden çok büyümüştü. Angélique utancından ölecekti. Hileci oluyor, varlığının derinliğinden fırtınalar estiği halde, o, içi rahatmış gibi tavırlar takmıyordu. Dalgın zamanlarında bunun nedenini soracak olsalar, gözlerini şaşırarak açıyor, hiçbir şey düşünmediği yanıtını veriyordu. İşliğinin önüne oturmuş, elleri kendiliğinden iğneyi batırıp çıkarıyor; uslu uslu oturduğu halde, sabahtan akşama dek bir tek düşünceyle üzülmüyordu. Seviliyordu, seviliyordu! Ya kendisi? O da seviyor muydu? Bilgisizliğinin yanıtı bırakıldığı bu soru, henüz karanlıktı. Bunu, sersemleyinceye dek, kendi kendisine soruyordu; sözcükler her zamanki anlamlarını yitiriyorlardı; her şey, onu alıp sürükleyen bir tür baş dönmesi içine kanşıp gidiyordu. Soma bir çabayla kendini topluyor, akli yeniden basma geliyordu. İğne elinde, her zamanki dikkatiyle, bir hülyaya dalarak yine de nakısını işliyordu. Belki de büyük bir hastalık, için için hazırlanıyordu. Bir akşam yatağına yatacağı suada, vücuduna bir ürperti yapıştı; bir daha kalkamayacağını sandı. Yüreği çatlayacak gibi atıyor, kulaklarına çan uğultuları doluyordu. Seviyor muydu, yok-

sa ölecek miydi? Hem böyle düşünüyor, hem ipliğine balmumu sürerken bir yandan da kendisine kaygılanarak bakan Hubertine'e gülümsüyordu.

Hoş, Angélique, Félicien'i bir daha görmemeye ant içmişti. Clos-Marie'nin arsız otlarına artık ayak basmıyor, yoksullarını yoklamaya bile gitmiyordu. Yeniden karşı karşıya geldikleri gün, korkunç bir şey olmasından korkuyordu. Verdiği kararda, belki de işlemiş olduğu günahtan dolayı benliğim cezalandırmak için, bir tövbe düşüncesi de vardı. Onun için, inatlı sabahlarında korktuğu adamı Chevrotte deresi kıyısında görmek kaygısıyla, pencereden bakmamaya karar veriyordu. Şeytana uyup da bakacak ve onu orada göremeyecek olursa, ertesi güne dek üzünce gömülüp kalıyordu.

Bir sabah, Hubert tezgaha bir ayın gömleği germekle uğraşırken, bir çingirak sesi işitip aşağıya indi. Bir müşteri gelmiş olacaktı; belki de bir şey ısmarlıyorlardı. Çünkü Hubertine'le Angélique, açık kalan merdiven kapısından seslerin uğultusunu işitiyorlardı. Sonra, çok şaşkınlık içinde, başlarını kaldırdılar. Ayak sesleri yukarı çıkıyordu; işlemeci, müşteriyi getiriyordu. Bu, hiç yapılmayan bir şeydi. Genç kız, gelenin Félicien olduğunu görünce donakaldı. Beyaz elli bir güzel sanatlar işçisi gibi, sade giyinmişti. Angélique ona gitmediği için, kendisini sevmediğini düşünerek, boşu boşuna beklemeyle ve kaygılı bir kararsızlıkla geçen günlerden soma, kendisi ona geliyordu.

Hubert, konuyu anlattı.

- Bak yavrum, bu iş, tam sana göre. Bu mösyö, bize yapılmadık bir iş ısmarlamaya gelmiş. Doğrusu bu ya,

rahat rahat konuşalım diye buraya kabul etmeyi uygun gördüm... Resminizi kızıma gösterin mösyö.

Ne o, ne de Hubertine, en küçük kuşkuyla düşmüyorlardı. Yalnızca, resmi görmek için merakla yaklaştılar. Ama, Félicien'in de Angélique gibi yürek çarpıntısından soluğu kesiliyordu. Resmi açarken elleri titriyordu; sesinin titreğini belli etmemek için, ağır ağır konuşmak zorunda kaldı.

- Monsenyör için bir piskopos başlığı, dedi... Kendisine, bu başlığı armağan etmek isteyen kasabadaki bayanlar, parçaların resmim yapmayı, nakış işini gözetmeyi bana baktılar. Ben, cam üzerine resim yapan bir işçiyim, ama eski sanatla da çok uğraşırım... Görüyorsunuz ya, Gotik bir piskopos başlığımdan kopya suret çıkardım; işte bu...

Angélique, onun önüne koyduğu büyük kâğıt yaprağına eğilmiş, hafif bir sesle haykırmıştı:

- Aa! Sainte Agnès!

Gerçekten bu, on üç yaşındaki din şehidi kızdı, vücudu yalnızca saçlarıyla örtülü, çıplak erdendi; o saçların dışında, yalnızca ufacık ayaklarıyla ufacık elleri görünüyordu; katedralin kapılarından birinde görüldüğü durumdaydı. Hele içerde, bir zamanlar boyalıyken, şimdi kızıl san bir renge bürünen; yıllar geçtikçe altın şansı bir renk alan, eski tahta yontuya benziyordu. Başlığın bütün önünü kaplıyordu; ayakta, iki meleğin tutup göğeyi çeken kızın ayaklarının altında, pek uzak, pek zarif bir görünüm uzanıyordu. Başlığın kıvrıntılarında ve uçlarında güzel biçimli, kargı biçimi süsler vardı.

Félicien:

- Hanımlar bu başlığı, bu olayı Miracle [Tansık] ayini sırasında armağan etmek için veriyorlar; ben de, doğal olarak Sainte Agnès'i seçmeyi uygun buldum, dedi.

Hubert:

- Çok güzel düşünmüştünüz, diye onun sözünü kesti.

Hubertine de:

- Monsenyörün pek hoşuna gidecek, dedi.

Her yıl, 28 Temmuz'da yapılan Miracle ayini, Beaumont'u vebadan kurtarması için Tann'ın kendisine ve soyuna verdiği tansıksal iyileştirme gücüne şükran borcu olmak üzere, V Jean d'Hautecoeur'den kalmaydı. Söylence, Hautecoeurlerin bu gücü çok saygı gösterdikleri Sainte Agnès'e borçlu olduklarını anlatıyordu; her yıl aym tarihte, ermiş kızın eski yontusunu kiliseden çıkarıp, hâlâ bütün hastalıkları kentten uzaklaştırdığı inancıyla kentin sokaklarında törenle dolaştırmak, çok eski bir gelenektir.

Gözleri resme takılıp kalan Angélique, sonunda:

- Miracle ayini için, diye mırıldandı; ama, ayine yirmi gün kaldı; yetiştiremeyiz ki.

Hubertler başlarını salladılar; böyle bir iş çok büyük bir özen isterdi.

Hubertine genç kıza döndü:

- Ben sana yardım edebilirim, dedi, süslerini ben yaparım, sen de yalnızca yüzü işlersin.

Angélique, yürek coşkusuyla, hâlâ ermiş kızın resmine bakıyordu. Hayır, hayır! Geri çeviriyordu, yumuşak davranıp kabul etmek istemiyordu. Suç ortaklığı etmek çok kötü bir şey olacaktı; öyle ya, Félicien kesinlikle yalan söylüyordu. Angélique onun yoksul olmadığını,

bu işçi kılığına bürünerek kimliğini gizlediğini seziyordu; bu yapmacık yalınlık, kendisine dek ulaşmak için uydurulan bütün bu masal, onu kuşkulandırıyor; ama genç kız, hülyasının baştan başa gerçekleştiğine kesin bir inançla, onun bir kralın oğlu, yani bir prens olması gerektiğini anlıyor; ona başka bir kişilik veriyor, için için seviniyor, mutlu oluyordu.

Hafif sesle, yine:

- Hayu, dedi, yetiştiremeyiz.

Soma, gözlerini kaldırmadan, kendi kendisine konuşur gibi ekledi:

- Ermiş kız için, ne "pase" kullanabiliriz, ne de "gipür" yakışık alır... "Elvan sırma işleme" (*) kullanılmalı.

Félicien:

- Aslında, dedi, ben de böyle bir işleme düşünüyorum; matmazelin, bu işlemenin unutulmuş gizini bulduğumu biliyorum... Çamaşır odasında, böyle bir işlemeyle yapılmış güzel bir parça hâlâ duruyor.

Hubert coştı:

- Evet, evet, XV yüzyıldan kalmadır; büyük ninele-
rimden biri işlemiş, dedi... Elvan sırma., hey gidi hey,
ondan daha güzel nakış bulunamazdı, mösyö. Ama, çok
dikkat istiyordu, çok zaman alıyordu, soma gerçekten
sanatçı işçiler gerekliydi. İki yüz yıl var ki, bu iş artık
yapılamaz olmuştur... Kızım yapamam deyince, vazgeç-
melisiniz; çünkü, bugün bu iş yalnızca onun elinden ge-
lir; bu nakısa yetecek göz ve et ustalığı olan başka kimse
tanımıyorum.

(*) Nakış türleri.

Elvan sırma sözü edilmeye başlayalı beri, Hubertine saygılı bir tavır almıştı. İnançla ekledi:

- Yirmi günde., gerçekten yapılmasına olanak yok... Bu iş için, bir peri kızı gibi sabuk olmak gerek.

Ama Angélique, ermiş kız resmine dikkatle baka baka bir şey keşfetmiş, yüreği sevinçle dolmuştu. Agnès, kendisine benziyordu. Antika yontunun resmini yaparken, Félicien belki de onu düşünmüştü; Angélique, Félicien'in böyle her zaman aklında olduğunu, onun her yerde kendisini gördüğünü düşündükçe, onu kendisinden uzaklaştırmak karan gevşiyordu. Sonunda başını kaldırdı; Félicien'in nemli gözleri çok ateşli bir yalvarma anlamıyla doldu; onun, karşısında titrediğini görünce, dayanamadı. Yalnızca, hiçbir bilgileri olmasa bile, kızlara özgü olan o doğal bilgiyle, o kurnazlıkla davrandı; razı olmuş görünmek istemedi.

Resmi geri vererek, bir kez daha:

- Olanaksız, dedi. Hiç kimse için yapamam.

Félicien, gerçek bir umutsuzluğa kapılır gibi oldu. Geri çevrilen kendisiydi; bunu anlar gibi oluyordu. Çekilip gideceği şuada, yeniden Hubertine'e döndü.

- Para, istediğiniz kadar verirdim, dedi. Bunu ısmarlayan hanımlar, iki bin franga kadar verecekler...

Kan koca, gerçi paraya düşkün insanlar değillerdi; ama gene de bu büyük rakam onları heyecanlandırdı. Hubert, kansının yüzüne baktı. Bunca kazançlı bir işi elden kaçırmak, aptallık olurdu!

Angélique, tatlı sesiyle:

- İki bin frank, diye yineledi; iki bin franksa mös-yö...

Paraya hiç değer vermediği halde, bir gülümsemeyi, dudaklarının kıyışım belli belirsiz kırıştıran, şakacı bir gülümsemeyi güç engelliyor; Félicien'i görmek zevkine yenilmiş görünmediği, kendisiyle ilgili ona yanlış bir düşünce verdiği için neşeleniyordu.

- Ooo! İki bin franksa, mösyö, kabul ediyorum... Hiç kimse için yapmam, ama çok para vermeye razı olurlarsa... Gerekirse, geceleri de çalışırım.

Bunun üzerine HubertTe Hubertine, kızın çok yorulacağından korkarak, bu kez de kendileri geri çevirmek istediler.

- Hayır, hayır, insanın ayağına dek gelen para tepilmez... Bana güvenebilirsiniz. Başlık, ayından bir gün önce hazır olacak.

Félicien, yüreği üzüntü içinde, orada biraz daha kalmak için yeni açıklamalar yapma cesaretini bulamadan resmi bıraktı ve çekildi. Şu kesindi ki, Angélique kendisini sevmiyordu; onu tanımazdan gelmiş, yalnızca parası işe yarayan, rasgele bir müşteriymiş gibi davranmıştı. Önce öfkelenmiş, onu bayağı ruhlulukla suçladı. Daha iyi ya! Artık bitmişti, onu hiç düşünmeyecekti. Soma, hâlâ düşündüğü için, sonunda anlayışla karşıladı; çalışarak yaşamıyor muydu, ekmeğini kazanmasın mıydı? İki gün soma, çok üzölmeye, Angélique'i göremediği için rahatsız olmaya, yine çevresinde dolaşmaya başladı. Angélique onu sevmiyorsa bile, yalnızca parayı seviyorsa bile, kendisi onu her gün biraz daha sevdiğini düşünmeye başlamıştı; yirmi yaşındayken, gönlün rasgele güzel bulduğu kimse, salt sevmek zevki ve acısı için nasıl nedsiz sevilirse, öyle seviyordu. Bir akşam onu görmüştü,

artık olan olmuştu; artık, varsa yoksa Angélique'ti, başkası değildi; öylece, olduğu gibi, iyi ya da kötü, çirkin ya da güzel, yoksul ya da zengin, o kıza sahip olmazsa ölecekti. Üçüncü gün, duyduğu acı o dereceyi buldu ki unutmaya ant içmiş olmasına karşın, yine Hubertlerin evine uğradı.

Kapıyı çalınca, onu yine Hubert karşıladı, yaptığı açıklamanın belirsizliği karşısında, onu bir daha yukarı almak zorunda kaldı.

- Kızım, dedi, mösyö sana, benim anlayamadığım birşeyleri açıklamak istiyor.

O zaman Félicien, bir şeyler geveledi.

- Matmazel rahatsız olmazsa, işi görmek istiyorum... O dediğim hanımlar, nakış işini kendim izlememi söylediler... Ama, rahatsızlık veriyorsam...

Angélique onun geldiğini görünce, yüreğinin ta boğazına dek soluğunu tıkayacak gibi çarptığı duyumsamıştı. Ama, elinden geleni yaptı ve yürek çarpıntısını durdurdu; yanakları kızarmadı bile; çok dingin, ilgisiz bir tavırla yantı verdi:

- Yoo! Hiç rahatsız olmam mösyö. Başkaları varken de çalışırım... Resim sizin; nasıl işlendiğim görmeniz pek doğaldır.

Félicien şaşalamıştı, bu saygın müşteriye ciddi bir tavırla gülümseyen Hubertine'in çağrısı olmasa, oturmayı göze alamayacaktı. Angélique, tezgâhın üstüne eğilmiş, hemen işe koyulmuştu; başlığın kıvrık kısımlarına dantel biçiminde gotik süsler işliyordu. Hubert de, iki gündün beri kurumakta olan, işlemesi tamamlanmış tutkallı bir bayrağı çözmek için duvardan indirmişti. Soma,

hepsi sustular; iki işlemeci kadınla işlemeci erkek, sanki yanlarında kimse yokmuş gibi çalışıyorlardı.

Delikanlı, bu derin sessizliğin ortasında, bir parça yatıştı. Saat üçü çalışıyordu, katedralin gölgesi uzamaya başladı; ardına dek açık duran pencereden hafif bir gün ışığı giriyordu. Dev yapının duvarı dibindeki yeşilliklere gömülü serin evde, öğle olur olmaz başlayan akşam alacakaranlığıydı bu. Taş döşemeler üzerinde hafif bir ayakkabı gürültüsü iştiliyordu; bu, günah çıkarmaya götürülen, küçük kız öğrencilerin ayak sesleriydi. İşlikte eski gereçler, eski duvarlar, orada hiç değişmeden duran ne varsa, yüzyılların uykusuna yatmış gibiydi; bunlardan, büyük bir serinlik ve dinginlik de duyuluyordu. İşlemeci kadınların ince profilleriyle, sırmanın kızılılığına gömülerek üzerine eğildikleri tezgâha, tekdüze ve saf, bir beyaz ışık vuruyordu.

Félicien, oraya gelişinin nedenini söyleme gereğini duyarak, sıkılganlıkla söze başladı:

- Matmazel, size şunu söylemek istiyorum., demek istiyorum ki, saçlar için sırma, ipekten daha iyi gider sanırım.

Angélique, başını kaldırmıştı. İçi gülen gözleri, Félicien'in, verecek başka öğüdü yoksa, rahatsız olmasına gerek olmadığını açıkça anlatıyordu. Yeniden tezgâha eğildi, hafifçe alaylı bir sesle yanıt verdi.

- Elbette, efendim.

Félicien pek aptallaştı. Angélique'in, tam da saçları işlemekle uğraştığını, ancak o zaman gördü. Kendi yaptığı resim, genç kızın önündeydi; ama, sulu boya renkleri sürülmüş, yaldızla belirtilmiş, bir dua kitabı içinde solan

eski bir minyatür gibi şirinleşmişti. Angélique, büyüteçle resim boyayan bir sanatçı sabrı ve becerisiyle, bu resmi kopya ediyordu. Kenarına sağlam bir bez dikili, iyice gerilmiş beyaz atlas üzerine kabaca çizgilerle resmi çizdikten sonra, atlası, soldan sağa atılıp iki başta mtturulmuş, hepsi birbirine ulaşan, uçları açıkta olan sırmalarla örtmüştü. Soma, bu sırma telleri mekik ipliği gibi kullanıyor, iğnesinin ucuyla iterek altındaki resmi buluyor, bu resmin üzerine yürüyor, sırmaları ipekle tatturuyor, örnekteki renklere uyduruyordu. Gölge bölümlerde, ipek, sırmayı olduğu gibi örtüyordu; yan renklerde, ipek gitgide seyreliyordu; ışıklar, açıkta bırakılan, saf sırmadan yapılmıştı. Bu, elvan sırma işiydi, iğne sırma zemini ipekle renklendiriyor, alttan bir ışıkla, mistik bir aydınlıkla ısıtılmış gibi erimiş renklerden bir tablo yaratıyordu.

Kasnak ipini parmakları üzerinde çözerek bayrağı sökmeye başlayan Hubert, birdenbire:

- Ey, kuzum! dedi, eskiden işlemeci kadının başyapıtı, elvan sırma işiymiş... Yönetmelikte de yazılı olduğu gibi "üçte yanm yüksekliğinde, elvan sırmayla bir tek resim" yapması gerekiyormuş... Sen olsan, sınavı kazanırdın Angélique.

Sessizlik yemden başladı. Angélique, saçlar için kurala aykırı davranıp, tıpkı Félicien gibi düşünmüştü. Hiç ipek kullanmayacak, sırmaların üstüne sırma işleyecekti; sönmek üzere olan korun koyu renginden, güzün ormanların büründüğü soluk altın sarısına dek başka başka renklerde, on sap sırmayı birden kullanıyordu. Böylece Agnès, tepeden tırnağa sırma saçlarla örtünüyordu. Sırma saç yığını, enseden başlayıp belini kalın bir örtüyle

kaplıyor, omuzlardan aşarak, önden iki dalga halinde taşıyor, çenenin altında birleşip ayaklara dökülüyordu. Pek iri büklümlü, saf bir çıplaklığın misk kokusu sinmiş, ılık ve canlı bir kaftan, tansıksal bir saç yığını, efsanevi bir yeleydi bu.

O gün Félicien yalnızca Angélique'in büklümleri kıvıldıkları yönde işleyişini seyredemedi; onun iğnesi altında saçların çoğalışım ve parıldayışını seyretmeye doyamıyordu. Saçların gürlüğü, hep birden büyük bir ürpertiyle dökülüp akışları, onu coşkulandırıyor. Pul dikmekle uğraşan Hubertine, pullardan her birinin ipliğini kıvrırcık bir düğümle gizliyor, arada iyi dikilmeyen bir pulu kırıntı sepetine atacağı zaman dönüyor, onu dingin bakışıyla kucaklıyordu. Hubert padavralan çekmiş, bayrağı tezgâh tahtalarından çıkarmış, özenle katlıyordu. Sessizlik yüzünden sıkıntısı artan Félicien, söylemeye niyetlendiği düşüncelerin hiçbirini anımsayamadığına göre, sonunda çekilip gitmesinin doğru olacağını düşündü.

Ayağa kalktı:

- Yeniden gelirim, dedi... Başın çok güzel biçimini öyle kötü kopya ettim ki, belki de açıklama yapmama gerek duyacaksınız.

Angélique, iri kara gözlerim dingin bir tavnla onun gözlerine dikti.

- Hayır, hayır... Ama yine de gelin; resmin işlenmesini merak ediyorsanız, yine gelin efendim.

Félicien, uğramasına izin verildiği için mutlu, gördüğü soğuk davranıştan umutsuz, çekilip gitti. Angélique, kendisini sevmiyordu, asla sevmeyecekti; bu, belliydi. Öyleyse, neye yarardı? Bununla birlikte, ertesi

gün, daha ertesi günler, Orfèvres sokağındaki serin eve yine geldi. Orada geçirmedığı saatleri çok kötüydü; yaptığı gönül savaşıyla yıkılıyordu; kararsızlıklarla üzüntü içindeydi. Félicien, ancak işlemeci kızın yanmda bulunduğu zaman yatışıyor; onun hoşuna gitmemeye bile razı oluyordu, yeter ki Angélique orada olsun; her şeyin avuntusunu buluyordu. Her sabah geliyor, işle ilgili olarak konuşuyor; varlığı sanki pek gerekliymiş gibi, tezgâhın başında oturuyordu: Angélique'in, saçlarının kumral ışığına gömülü, kıpırtısız, ince profiline yeniden kavuşmak; iğnelere takılı, uzun sırmalar arasında kımıldayan kıvrak, ufak ellerinin çevik devinimlerini seyretmek, onu büyülüyordu. Angélique çok yalın bir kızdı, şimdi ona arkadaş gibi davranıyordu. Bununla birlikte, Félicien aralarında hep onun söylemediği, kendi yüreğini de coşkuyla dolduran birşeyler bulunduğunu duyumsuyordu. Angélique, kimi zaman o alaylı edasıyla başım kaldırıyor, sabırsız ve sorgu dolu gözlerle bakıyordu. Soma, Félicien'in şaşaladığını görünce, yeniden çok soğuk bir tavn takınıyordu.

Ama Félicien, kızın yüreğini titretecek bir yol bulmuştu, bunu aşın derecede kullanıyordu. Bu yol, ona sanatından, katedrallerin hazineleri arasmda tutulan ya da kitaplarda resimleri bulunan, kendi gözleriyle gördüğü eski işleme başyapıtlarından söz etmesiydi. Görkemli kaftanlar vardı, kanatlan açık iri kartallarla süslü, kırmızı ipekten Charlemagne kaftanı; üzerinde bütün bir ermişler kalabalığı bulunan Sion kaftanı vardı. Bilinen en güzel parça diye tanınmış bir diyakos harmaniyesi vardı ki, buna "şahane harmaniye" deniyordu; üzerinde, Haz-

reti İsa'nın yerdeki ve gökteki şan ve onuru, İsa'nın Delirişi, mahşer günü tasvirleri vardı; bu tasvirlerde gösterilen kalabalıktaki kişiler, rengârenk ipeklerle, altın ve gümüş kılıptanlarla işlenmişti; bir de Yesa ağacı vardı ki, on beşinci yüzyıldan kalma renkli bir kilise camından çıkartılmış sanılan, atlas üzerine ipek ve sırma işlemeydi; altta Hazreti İbrahim, Davud, Süleyman, Hazreti Meryem, soma en tepede İsa görülüyordu; enfes üstlükler vardı ki bunlardan biri, sırma zemin üzerine lormızı ipek püskürmelerle, kanlar içindeki İsa'yı çarmıhta gösteriyordu, ayaklarının dibinde Saint Jean, Meryem'e destek olmuştu; soma, Naintre üstlüğü vardı, Meryem, görkemli bir tavırla oturmuş, ayakkabıları ayağında, çocuk İsa'yı dizleri üstünde tutuyordu. Çok eskilikleriyle saygı uyandıran, zenginliklerine karşın inanç ve temiz yüreklilikle dolu, bugün artık yitip gitmiş, kutsal sandıkların günlük kokusu sinmiş soluk sırmaların gizemli ışığını saklamış daha başka güzel şeyleri de birer birer sayıyordu.

Angélique, içini çekiyor:

- Ah! diyordu, bitti artık; bu güzel şeyler şimdi yok. O tonları bile bulamazsınız artık.

Félicien, ona eski zamanın kadın erkek büyük işlecilerinin, adları bütün dönemlerde işitilegelen Simone de Gaules'ün, Colin Jolye'nin öykülerini anlattıkça gözleri panlıyor, elindeki işi bırakıyordu. Soma, yeneden iğnesini sokup çıkarıyor; dinlediği şeylerle değişen yüzünde, sanatçı tutkusunun ateşi panlıyordu.

Angélique, bu yürek titreten, çok saf durumuyla, sırmaların ve ipeklerin pırlıtsı içinde saf bir ateşle yan-

dıkça, bütün ruhunu verdiği ufacık benekler üzerinde, derin bir dikkatle inceden inceye çalıştıkça, ona asla görmediği kadar güzel görünüyordu. Susuyor; Angélique sessizlikten uyanıp onu içine fırlattığı ateşin ayırđına varıncaya dek genç kıızı seyrediyordu. Angélique, bir bozguna uğramış gibi utanıyor, sesinde bir öfke tonuyla, eski ilgisiz dinginliğini yeniden ele alıyordu.

- Buyurun bakalım! İpeklerim yine karıştı, işte!.. Anne, kimıldamasanıza!

Hiç de kimıldamamış olan Hubertine, sessiz sessiz gülümsüyordu. Önce, delikanlım sık sık gelip gitmesinden kaygı duymuş; bir akşam yatarken, Hubert'e bundan söz etmişti. Ne var ki, bu çocuğu beğenmiyor da değil-lerdi, çok dürüst davranıyordu; Angélique'e mutluluk getirebilecek bu görüşmelere niçin engel olsunlardı? Ondan dolayı, Hubertine işi olurluna bırakıyor; o akıllı uslu tavrıyla, kıza gözkulak oluyordu. Aslında, kendisi de birkaç haftadan beri, kocasının boşuna sevgileriyle yüreği kabarmış durumdaydı. Çocuklarını yitirdikleri aydaydılar; her yıl bu tarihte, onlar aynı üzüntüleri, aynı istekleri duyarlardı; Hubert, onun ayaklan dibinde titreyerek, sonunda bağışlandığını görmek özlemiyle yanarken, Hubertine sevgi duyarak ve yazıklararak bütün yüreğini ona verir; yazgısını yenmekten umudunu keserdi. Bundan hiç söz etmezler, herkesin yanında sevgilerini belli etmezler; ama, bu artan sevgileri, yatak odalarının sessizliğinden anlaşılır ve en küçük davramşlarıyla, göz göze geldiklerinde bakışlarının bir saniye birbirine takılıp kalışıyla kendini belli ederdi.

Bir hafta geçti; başlığın nakış işi ilerliyordu. Her

günkü görüşmeler, büyük ve zevkli bir senli benliliğe dönüşmüştü.

- Alın çok açık olacak, değil mi? Kirpikten hiç eser görünmeyecek.

- Evet, çok açık; o dönemden kalma minyatürdeki gibi, hiç gölge bulunmayacak.

- Bana, beyaz ipeği verin.

- Durun incelteyim.

Félicien ona yardım ediyordu; ortaklaşa yapılan bu iş, ikisine de rahatlık veriyor, onları her günkü gerçeğe eriştiriyordu. Bir tek aşk sözü konuşulmadan, parmakları istekli bir sürtünüşle bile birbirine yaklaşmadan, aralarındaki bağ her an daha da sıklaşıyordu.

- Baba, ne yapıyorsun kuzum? Hiç sesin çıkmıyor.

Angélique arkasına dönüyor, işlemeciyi elleri bir şişe sırma geçilirken, gözleri sevgiyle karısına takılıp kalmış görüyordu.

- Annene sırma veriyorum.

Getirdiği şişten, Hubertine'in sessiz teşekküründen, Hubert'in onun çevresindeki sürekli çırpınışından, ılık ve okşayıcı bir soluk yükseliyor; yeniden tezgâha doğru eğilen Angélique'le Félicien'i kuşatıyordu. İşlik bile, o eski zaman odası bile, eski gereçleriyle, geçmişten kalma sessizliğiyle onlara ortak oluyordu. Burası, sokağa nasıl da uzak görünüyordu; düşün ta derinliklerine, içinde olağanüstünün egemen olduğu, bütün zevklerin kolayca gerçekleştiği iyi ruhlar ülkesine gerilemiş gibiydi.

Başlık, beş gün soma teslim edilecekti; Angélique işi bitirdiğine, yirmi dört saat de erken bitirdiğine emin, rahat bir soluk aldı; Félicien'i, dirsekleri sehpayaya dayalı,

kendisine bu denli yakın görerek şaştı. Demek, arkadaş olmuşlardı, öyle mi? Artık, Felicien'de duyumsadığı üstün kişilikten sakınmıyor, onun gizli tottuğu ve kendisinin de sezdiği bütün şeyleri, kurnazca bir gülüşle karşılamıyordu. Kaygılı bekleyişi arasında, onu uyuşturmuş olan neydi acaba? Soma, o yanıtını bulamadığı eski soru, her akşam yine aklına geldi: Felicien'i seviyor muydu? Geniş karyolasının içinde, sözcükleri saatlerce kafasında evirip çevirmiş, kavrayamadığı anlamlar aramıştı. O akşam, birdenbire, yüreğinde bir ezginlik duydu; sesini kimse iştmesin diye başı yastığa gömülü, hüngür hüngür ağladı. Seviyordu, seviyordu, ölesiye seviyordu. Niçin? Nasıl? Hiç bilmiyordu, asla bilmiyordu; ama onu seviyordu, bütün varlığı bunu haykırıyordu. Gerçek aydınlanmıştı; aşk, güneş ışığı gibi panldıyordu. Anlatılmayan bir şaşkınlık ve bir mutlulukla dolu, Hubertine'e açılmadığına bir kez daha üzülererek, uzun uzun ağladı, içindeki gizli duygu onu boğacaktı; büyük bir ant içti; Felicien'in karşısında, yeniden buz gibi donuk duracak, sevgisini ona göstermektense her acıya katlanacaktı. Onu sevmek, sevdiğini söylemeden sevmek., cezası işte bu olacaktı, suçun bedelini bu sınavla ödeyecekti. Bundan, zevkli bir acı duyuyordu; söylencedeki din şehitlerini aklına getiriyordu; böyle çile çekmekle, onların kız kardeşi oluyormuş, koruyucusu Agnes kendisine üzgün ve tatlı bakışlarla bakıyormuş gibi geliyordu.

Angelique, ertesi gün başlığı bitirdi. Ufacık ellerle ufacık ayaklan, görkemli sırma saçlardan dışanda kalan bu biricik çıplak yerleri, erden için kullandığı saçlardan daha ince, katı açılmış ipeklerle işlemişti. İpeklerden cil-

din altında, sırmanın damarlardaki kan gibi görüldüğü, zambak inceliğindeki yüzü tamamlamakla uğraşıyordu. Bu güneş yüz, mavi ovanm ufkunda, iki meleğin kanatlarıyla yükseliyordu.

Félicien içeri girer girmez hayranlıkla bağırdı:

- Aa! Size benziyor!

Bu, elinde olmayan bir açıklamaydı, resme koyduğu o benzerliğin açıklamasıydı. Bunu kendi de anladı, kıpkırmızı kesildi.

Hubert, yaklaşmıştı.

- Sahi kız, dedi, senin güzel gözlerinin tıpkısı.

Hubertine, bunun çoktan beri ayırma vardığı için, gülümsemekle yetiniyordu; Angélique'in eski huysuzluk günlerindeki sesiyle verdiği yamtı işitince şaşırdı; hem de üzüldü.

- Güzel gözlerimmiş, benimle alay edin bakalım!..

Ben çirkinim, kendimi bilirim ben!

Soma kalktı, sihrindi, para gözlü ve soğuk kız yapmacığını çok ileri götürerek:

- Ee, bitti ha! dedi, artık bıktımdı; omuzlarımdan yaman bir yük eksildi! Bilmiş olun, aynı paraya bir daha böyle işe girişmem.

Félicien şaşakalmış, onu dinliyordu. Buyrun bakalın! Yine para sözü ediyordu! Bir ara onu, nasıl da akıllı uslu, sanatma nasıl da düşkün görmüştü! Onu, yalnızca kazanç düşünen, işi bitirdiğine ve kendisini bir daha görmeyeceğine hoşnut olacak derecede kayıtsız bir kız olarak gördüğüne göre, acaba aldanmış mıydı? Birkaç gündür, umutsuzluğa düşüyor, oraya gelebilmek için nasıl bir bahane bulacağını boşu boşuna araştırıyordu. Oysa, An-

g elique kendisini hiç sevmiyordu, asla da sevmeyecekti! Yüreği  yle bir acıyla burkuldu ki, gözleri bulandı.

- Matmazel, başlığı siz dikmeyecek misiniz?

- Hayır, annem o işi daha iyi yapar... Bu işe bir daha elimi s rmeyeceğime çok seviniyorum.

- Yaptığınız işi sevmiyor musunuz, yoksa?

- Ben., ben., hiçbir Şeyi sevmem.

Hubertine, sertlenerek onu susturmak zorunda kaldı. F licien'e, bu sinirli çocuğun kusuruna bakmamasını, başlığın ertesini gün hazır olacağım söyledi. Bu, kalk git demektir. Ama o gitmiyor, sanki cennetten kovulmuş gibi, gölgelerle ve erinle dolu bu köhne işliğe bakıyordu. Orada, tatlı saatler geçireceğini dişlememişti. Yüreğinin koparıldığını nasıl da acıyla duyumsuyordu! Asıl  z ld ğ  Şey, derdini d kememesiydi; o korkunç kararsızlıktan kurtulamamasıydı. Sonunda çekilip gitmek zorunda kaldı.

Kapı örtülür  rt lmez, Hubert sordu:

- Neyin var yavrum? Hasta mısın?

- Hayır, canım; bu ocuk canımı sıkıyordu. Onu bir daha görmek istemiyorum.

O zaman Hubertine kestirip attı:

- Pek iyi, bir daha görecek değilsin. Yalnızca, onu görmek istememen, terbiyesizce davranmanı gerektirmez..

Ang lique, bir bahane bulup kendini yukarı, odasına dar attı. Orada hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ah! Nasıl da mutluydu; hem de ne çok acı çekiyordu! Zavallı sevgili ocuk, kimbilir nasıl da  zg n gitmişti! Ama Ang lique, ermiş kadınlara ant içmişti; onu ölesiye sevecekti, ama F licien kendisini sevdiğim asla bilmeyecekti.